

LEVENSSCHETS JAC. OVERDUIN

EM. PRED. DER GEREFORMEERDE GEMEENTE

TE LISSE

DOOR HEM ZELF BESCHREVEN

MET EEN VOORWOORD VAN ZIJN ZOON

J. P. v. d. TOL Jz. — OUD-BEIERLAND 1939

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

Kort levenoverzicht van Jacobus Overduin 1874-1895	3
LEVENSSCHETS JAC. OVERDUIN EM. PRED. DER GEREFORMEERDE GEMEENTE TE LISSE.	7
LEERREDE VAN Ds. J. OVERDUIN	54
gehouden bij gelegenheid van de herdenking van het 50-jarig bestaan der Gereformeerde Gemeente te Lisse op 6 September 1915.	
Vooraf met een kort overzicht der Geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente te Lisse.	45

Kort levenoverzicht van Jacobus Overduin 1874-1895

Op 24 mei 1851 werd de vader van Jacobus Overduin te Leiden geboren. Deze was een tweeling met zijn broer Johannes, die maar 36 jaar geworden is en 'zalig in de Heere ontslapen is'. Zijn grootmoeder, Grietje de Meij, stierf reeds op 50-jarige leeftijd en zijn grootvader, ook een Jacobus, was 73 jaar toen hij op 25 augustus 1892 stierf. Hij was een heel eenvoudige man, die de Heere oprecht vreesde.

Eerst dus wat over het gezin van Jakobus' grootouders. Toen de bovengenoemde tweelingen geboren werden, waren de ouders zó arm, dat zij dachten door de gemeente Leiden uit hun huis gezet te zullen worden. Zij hadden veel zorgen en veel verdriet.

De kinderen gingen niet naar school, hun vader zei: 'Als ze de Bijbel kunnen lezen, dan is het genoeg.'

Zijn zoon Jacobus mocht geloven dat hij vanaf de moederschoot reed geheiligd was, zodat hij als kind al sprak van de liefde van de Heere Jezus. Hij sprak dan met andere kinderen uit de buurt en vertelde dat zij ook bekeerd moesten worden. Op zevenjarige leeftijd sprak de Heere in zijn hart: 'Ik zal u vissers der mensen maken'.

Hij mocht als middel gebruikt worden voor een kleine jongen, uit een goddeloos gezin, die hij regelmatig opzocht omdat hij zijn beide beentjes gebroken had. De andere kinderen uit dat gezin zaten dan te vloeken en te spotten, maar Jacobus ging gewoon door om ook hun te waarschuwen. Daarom werd hij door andere kinderen dikwijls geplaagd en met stenen bekogeld. De genoemde jongen is bekeerd geworden en is reeds op 30-jarige leeftijd in de hemel opgenomen.

Als kind mocht Jacobus al zóveel van de liefde Gods ervaren dat hij dikwijls bad: 'Ach lieve Heere Jezus, neem mij maar weg, tot U in de hemel'. Toch was hij zó verlegen dat hij tegen grote mensen niets durfde zeggen. Dit duurde tot hij ongeveer twaalf jaar was, toen hij zijn vader hoorde spreken over de weg naar de hemel. Hij vroeg toen: 'Ach Heer, geef mij ook eens de vrijmoedige geest om Uw lof te vertellen onder Uw volk?'

Toen hij ongeveer 14 jaar was mocht hij bidden of danken op de gezelschappen van Gods volk. Ook kwam hij al vroeg in aanraking met de bestrijdingen van de duivel, die hem niet met rust liet. Hij mocht echter zo in de liefde van God delen dat er op het gezelschap wel eens gezegd werd 'Jacobus, de Heere zal je ook nog wel eens een andere les leren'. Dat kwam als spoedig uit, maar de Heere sprak toen ook tot zijn ziel: 'Door lijden zul je geheiligd worden.' Maar dat dreef hem temeer uit om de Heere te zoeken.

Zij kerkten in de Christelijke Afgescheiden Gemeente aan de Heerengracht, waar vanaf 1864 ds. J. Holster stond. Uit de innerlijke liefde van zijn hart sprak Jacobus met een ouderling over het vieren van het Heilig Avondmaal. Die ouderling merkte dat het oprecht lag en zei daaraan deel te mogen deelnemen. Tijdens de bediening sprak de dominee Holster tot hem: 'Welkom in de strijd'. Die woorden zou hij nooit meer vergeten, want nadien is hij door de satan veel bestreden. Nadat hij tweemaal deelgenomen had aan het H. Avondmaal is hij lid geworden.

De cholera

In 1866 sprak Drasma 'een lief kind van God', op het gezelschap: 'De Heere is met en slaande engel des verderfs in Katwijk gekomen en spoedig zal hij ook onze poort binnendringen'. Daar schrok de 15-jarige Jacobus geweldig van en hij werd de

schuldige. Maar na enkele dagen kwam de Heere hem voor met de woorden uit Psalm 19:5

*Des HEEREN vrees is rein,
Zij opent een fontein
Van heil, dat nooit vergaat.*

Veertien dagen mocht hij de gevoelige liefde van God ervaren, toen de Heere elke morgen een woord tot zijn ziel sprak. Hij was niet meer bang voor de vreselijke ziekte, de cholera, waarvan er elke nacht in Leiden wel 80 mensen stierven. Mensen die 's morgen nog met hun werk begonnen, werden 's avonds reeds begraven.

Daar was ook zijn tante Naatje uit de Breestraat bij, die met zijn oom Willem Laman getrouwd was. Zij hield zoveel van haar neef Jacobus, dat zij regelmatig sprak: 'Kom maar mijn kind, dan kunnen wij samen nog eens praten over de zalige dienst van Koning Jezus.' Op een morgen werd zij ook ziek en ds. Holster kwam haar met haast ook opzoeken. Na het gebed zei hij tot haar: 'Ik kom vanavond nog even bij u kijken'. Maar haar antwoord was: 'Dominee, dat zal dan niet meer nodig zijn, dan hoop ik te wezen bij mijn Koning Jezus, in de hemel.' Zo is het ook uitgekomen, want zij was toen al ingegaan in het koninkrijk der hemelen.

Jacobus had in die tijd en later hevige bestrijdingen van de satan, waarvan hij later zei dat het was om zijn eigen vroomheid te verliezen. Hij moest er dieper aan ontdekt worden hoe hij ondanks het tere leven van zijn kinderjaren, ook een vijand van God was en een voorwerp van Gods toorn. De satan maakte hem steeds wijs: 'Nu zul je deze nacht zeker sterven'. Diezelfde nacht werd hij om twee uur waker door een onverwachte donderslag. Daar kwam zoveel van Gods liefde in mee, dat hij direct naar buiten ging en daar Gods almacht stond te bewonderen tijdens het onweer. Door die donderslag had hij verteerd kunnen worden, maar dat het de Heere nu behaagde geen lust te hebben in zijn dood, maar lieflijk in zijn ziel sprak: 'Je kent Mij immers?' Gelijk schreeuwde hij het uit: 'O ja Heere, door genade mag ik U kennen'. Hij werd toen zo ingeleid in de deugden van God, maar ook werd de Heere Jezus als de bloedfontein geopenbaard, waarin zijn schuldige, melaatse ziel werd schoongespoeld en gereinigd. Het was alsof hij twee uur in de hemel werd opgetrokken, terwijl hij zijn handen naar de hemel uitstreekte en uitriep met Jacob: '*Gewisselijk is De HEERE aan deze plaats, (...) dit is niet dan een huis Gods...*' (Gen 28:16 en 17).

Toch bleef er steeds een leegheid in zijn ziel, maar daar heeft de Heere ook in willen voorzien, om door een weg van nadere ontdekking hem de Heere Jezus als de Bruidegom van zijn ziel te leren kennen. Ook dat God de Vader tot zijn ziel sprak: '*... alzo heb Ik gezworen dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal*' (Jes. 54: 9b). Toch gevoelde hij daarna nog een gemis, dat hij niet gekomen was tot de gemeenschap met de Vader. Daar is hij op een zondagmorgen ingeleid door de woorden: '*Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus*', (Rom. 5:1). Daardoor werd hij onmiddellijk gebracht in de gemeenschap met de Vader, ja met God drie-enig.

Nu niet, maar later

Toen hij zestien jaar was wilde hij gaan studeren voor predikant, op de Theologische School te Kampen, maar dat werd afgebroken. Later zou blijken welke weg de Heere met hem zou houden. In 1884 werd hij als oefenaar aangesteld en mocht eerste de gemeente van Doorn dienen. Later ook de Gereformeerde Kerk te Montfoort en Boskoop.

Toen hij 19 jaar was sprak tijdens een ‘oefening’ te Valkenburg (bij Leiden) over de woorden: *‘De God Israëls, Die geeft het volk sterkte en krachten. Geloofd zij God’*, (Psalm 68: 36b).

Jacobus was 20 jaar toen hij verkering kreeg met Elisabeth Catharina Serlier. Zij was geboren op 11 november 1850 en was hem op het gebed geschonken tot zijn vrouw. Na negen maanden verkering zijn ze in 1872 getrouwd en na anderhalf jaar is hun eerste kind Jacobus geboren. De jonge vader was opgetogen van blijdschap, maar de Heere vroeg hem toen of hij niet wist dat dit kind ook onder Gods toorn en onder de vloek van de wet lag. Met schaamte werd hij hierdoor aan de genadetroon gebonden. Toen hun kind één jaar oud was werd het ernstig ziek. In de grootste zorg werd Overduin bij de ziekte van koning Hiskia bepaald, dat de Heere nog 15 jaar aan zijn leven zou toedoen. Het werd nog hevig beproefd, maar na enige tijd mocht de genezing gezien worden. Op 16 februari 1875 werd een tweede zoon, Daniël Christiaan geboren. Hij is later ook predikant geworden. Daarna zijn er nog elf kinderen geboren.

In 1879 werd de weg geopend om aan de Theologische School te Kampen te gaan studeren. Hij studeerde ijverig maar het lukte niet. Na hevige benauwdheden besloot hij met de studie te stoppen.

In 1883 vestigde Overduin zich met zijn gezin te Doorn en sloot zich aan bij de Christelijke Gereformeerde Kerk. Hij werd daar ouderling en zijn werk werd spoedig zeer gewaardeerd. Het volgend jaar kreeg hij van de classis toestemming om in Doorn als oefenaar op te treden. Toen de gemeente in 1888 aansluiting zocht bij de Doleantie, meende Overduin te moeten vertrekken.

In Montfoort

Hij had intussen, als lerend ouderling, een beroep naar Montfoort aangenomen, ook een dolerende gemeente, waar hij volgens zijn zeggen een aangenaam leven had met het volk.

Daar werd het twaalfde kind geboren, onder zorgelijke omstandigheden van ziekte en gebrek. Maar de Heere Zelf beloofde Overduin in deze zorgelijke omstandigheden tweehonderd gulden.

Er woonde daar een vrouw die de Heere vreesde, die er bij bepaald werd dat zij honderd gulden aan oefenaar Overduin moest geven en honderd gulden aan de diaconie. Zij was getrouwd met een rijke maar verschrikkelijk gierige man. Zij wist geen raad wat zij moest doen, maar besloot uiteindelijk het geld uit zijn brandkast weg te nemen, zonder wat te zeggen. Maar de duivel fluisterde haar in het oor dat zij toch wist dat haar man elke maand zijn geld telde. Wanneer hij dan zou opmerken dat er tweehonderd gulden gemist werd zou hij van schrik een beroerte krijgen en dood op zijn stoel blijven zitten. Onder die hevige strijd heeft zij opnieuw beloofd het op de Heere te zullen wagen, gelovende dat Hij machtig was de ogen van haar man daarvoor te sluiten. Toen de dag kwam dat hij zijn geld weer ging tellen liep zij de kamer uit en liep naar de keuken, waar zij zuchtend op een stoel neer zakte. Na enige tijd kwam haar man naar de keuken, met een blij gezicht en sprak haar zó vriendelijk aan, want hij meende dat het geld hem wel tweehonderd gulden meegevallen was. Hij liep naar haar toe, kustte haar en zei: ‘Vrouw, dat heb je bijzonder goed gedaan’.

De vrouw had de honderd gulden stilzwijgend bezorgd bij Overduin en het overige aan de diaconie gegeven. In het gezin van Overduin was blijdschap, maar toch mocht hij de Heere laten weten dat Hij tweehonderd gulden beloofd had. De andere dag hoorde hij van de diakenen dat er honderd gulden voor de armen was gegeven, wat zij

nu aan hun voorganger gaven. Wat een wonder was dit voor het gezin. Woorden van dank schoten tekort.

Van Amerongen naar Boskoop

Van augustus 1890 tot april 1892 is hij oefenaar in Amerongen geweest. Daarna zijn ze naar Boskoop verhuisd, waar hij oefenaar was van de Nederduitsch Gereformeerde Kerk. Daar is hun laatste kind geboren is.

In Boskoop hebben zij vijf jaar gewoond, met veel wederwaardigheden, maar nóg groter waren de goedertierenheden des Heeren. Kerkelijk kwamen daar problemen in die tijd, toen de Gereformeerde Kerk gevormd werd, door de z.g. A kerk met de B kerk samen te voegen. Dit deed Overduin tot de Heere roepen om uitkomst.

Hij werd toen door de Kruisgemeente van Lisse met algemene stemmen beroepen. Dit beroep mocht hij aannemen en werd daar door ds. K. Pieneman uit de Haag op 22 november 1898 bevestigd. Op 12 maart 1899 werd hij, ook door ds. Pieneman als predikant bevestigd. Er waren voordien grote problemen in de gemeente geweest, maar tijdens de getrouwe bediening van ds. Overduin kwam er rust in de gemeente en een sterke uitbreiding.

Met de eeuwwisseling maakte hij ook kennis met Henri Kersten. Het was duidelijk voor hem dat de Heere met die jongeman wat voorgenomen had. Het werk des Heeren kwam duidelijk uit in het leven van de jonge Kersten. Op de kerkenraadsvergadering van 2 augustus 1901 stelde dominee Overduin voor om G.H. Kersten a.s. zondag te laten spreken, wanneer hij zelf in Kampen moest voorgaan. Het voorstel werd aangenomen en zo hield de later zo bekende ds. Kersten zijn eerste preek te Lisse. Hoewel zij elkaar goed verstonden in het werk des Heeren in de harten van Zijn volk, was er in 1809 toch een verschil. Na de vereniging van 1907 bleven er enkele predikanten de vrijheid houden om ook te preken buiten eigen kerkverband en ook om predikanten en oefenaars binnen het kerkverband te laten preken. Ds. Overduin zag daar ook geen probleem in, maar Ds. Kersten was bang voor vervreemding van het kerkelijke leven. Ds. D.C. Overduin, ging nog verder dan zijn vader en plaatste zich om deze reden buiten het kerkverband. De synode uitspraak in 1910 was duidelijk tegen de opstelling van ds. D.C. Overduin, maar deed toch een verzoek, om met schuldbekentenis weer terug te keren. In datzelfde jaar is de predikant met de gemeente van Amsterdam weer teruggekeerd tot het kerkverband.

Ds. J. Overduin zijn optreden kenmerkte zich altijd dat hij in alles vredelievend was.

Door een toenemen van zijn zwakheden moest ds. Overduin emeritaat aanvragen. Hij preekte zijn afscheid op 21 februari 1922. Het volgende jaar vetrok hij met zijn vrouw naar Giesendam, waar zij toen bij hun zoon ds. D.C. Overduin inwoonden.

In 1925 overleed zijn vrouw en zelf werd hij op 4 december 1928 vanuit de strijdende Kerk overgezet in de triomferende Kerk.

**LEVENSSCHETS JAC. OVERDUIN EM. PRED. DER GEREFORMEERDE
GEMEENTE
TE LISSE. DOOR HEM ZELF BESCHREVEN.**

G. L.

U ontvangt hier een eenvoudige levensschets van de ouden beminden leraar Jacob Overduin.

Deze levensbeschrijving is op zichzelf geheel compleet, doch loopt, zoals u aan het einde zal zien, tot zijn eerwaarde 25 jaar getrouwd was.

Het overige is helaas zoek geraakt, doch nu heeft zijn zoon Hendrik heel beknopt het vervolg betreffende zijns vaders predikambt evenals zijn sterven meegedeeld in een voorwoord.

De Heere moge het tot een rijken zegen stellen, naar de wens en bede van
DEN UITGEVER.

VOORWOORD.

Den Lezer heil!

Op herhaald verzoek van enige vrienden, inzonderheid te Lisse, ben ik tot het besluit gekomen de korte levensbeschrijving, welke mijn geliefde vader heeft nagelaten, in het licht te geven. Uit de aanhef van dit geschrift blijkt wel voldoende dat de schrijver hiertegen geen bezwaren zou hebben ingebracht, ofschoon vader nooit over de uitgave er van gesproken heeft. In meer intieme kring was het reeds eerder bekend en gelezen. Doch ongetwijfeld zullen velen, die vader gekend en bemind hebben, zich over deze uitgave verblijden.

Vooraf een enkele opmerking.

Toen vader deze levensschets schreef, diende hij als lerend ouderling de Gereformeerde Kerk te Boskoop, waar vader gestaan heeft van 1892—1898. Daarvoor diende hij de gemeenten te Doorn, Montfoort en Amerongen. Vanuit Boskoop vertrok vader naar de Gereformeerde Gemeente te Lisse, waar hij spoedig bevestigd werd tot herder en leraar door wijlen Ds. Pieneman. Drie-entwintig jaren lang heeft vader de gemeente te Lisse gediend, tot hem in 1921 eervol emeritaat verleend werd.

In die jaren had vader met veel zegen mogen arbeiden, zodat de gemeente uitbreidde. Een andere, niet minder belangrijke vrucht van vaders arbeid te Lisse was het stichten der Chr. school. Vader stond op het standpunt, dat onze kinderen onderwijs moeten ontvangen naar en op grond van Gods Woord. En tot dat inzicht bracht hij ook zijn gemeente.

Nog tot 1923 bleef vader te Lisse wonen en diende hij de gemeente nog zoveel mogelijk. In de maand Februari 1923 sprak vader zijn afscheidsrede uit voor zijn geliefde gemeente te Lisse. Als tekst had hij gekozen Num. 8: 23-26. In zijn voorafpraak zei vader toen onder meer:

Zeer geliefde gemeente van Lisse,

Nu zult gij wellicht zeggen: Welk een vreemde tekst is dit, om daarmee als leraar afscheid te nemen. Welnu, ik wil u dan in het kort mededelen wat de oorzaak is van de keuze dezer onze tekstwoorden. Zoals u allen bekend is, ben ik in het vorige jaar, 24 Mei, 70 jaar geweest. Nu had ik al lang met die begeerte in mijn hart gelopen, dat de Heere mocht geven dat ik tot mijn 70ste jaar als uw leraar in ulieder midden mocht arbeiden. En waar de Heere nu deze begeerte vervuld had, daar kwam ik in een zekere strijd der ziel te verkeren. Aan de ene kant, voor mijn persoon wilde ik gaarne nog wel

zo uw leraar blijven, ja, wel tot de dag mijns doods. Maar dan verrees de vraag in mijn hart: Als gij nu zo wilt blijven voortgaan, in zulk een zwakheid des lichaams, wat moet er dan van de gemeente worden? Gij kunt bijna niets meer doen, geen huisbezoek, geen ziekenbezoek, geen begrafenissen meer leiden, geen lidmatencatechisatie houden, nog maar de helft der gewone catechisaties, niet één vergadering van classis of synode, particuliere noch algemene, meer bijwonen, ook in betrekking tot de Christelijke school en de Jongelingsvereniging, aan dat alles, en wat nog meer zij, kunt gij niets meer doen, dus hoe kunt gij dan nog langer leraar zijn? Dan moest ik zeggen: Ach neen, het is evenwel altijd met zoveel gebrek gegaan, maar nu is het toch niets meer gedaan," en zodoende kwam ik daarmee dan gedurig voor de Heere: Och Heere, mocht U mij toch de weg aanwijzen, wat ik toch te doen heb. En zo ging dat door tot in de maand Oktober, toen ik met deze zaak weer voor de Heere kwam, of Hij mij toch wilde aanwijzen wat ik te doen had. Toen op een ogenblik was het alsof ik in mijn hart kreeg: "Gaat tot de priesterschaar van de ouden dag, en gij zult weten wat gij te doen hebt." En ja waarlijk, daar ging ik aan het lezen, en las ook deze tekstwoorden, waardoor ik kwam tot een volkomen overtuiging der ziel dat ook ik, nadat ik 70 jaar was geweest, mijn bediening des Woords mocht neerleggen, en mijn overige dagen in stilheid mocht doorbrengen. En dit alles heeft mij aanleiding gegeven om met deze tekstwoorden mijn herdersstaf in ulieder midden hedenmorgen neer te leggen, en ik wil u dan gaan wijzen op drie zaken:

- Ten 1^e op de voortreffelijkheid des tabernakels;
- Ten 2^e op de gewichtvolle arbeid der priesters;
- Ten 3^e op de rust, die zij van de Heere verkregen.

1. Wij zullen u eerst voorstellen de schoonheid en voortreffelijkheid van de Tabernakel. Ach geliefden, daar zou ons teveel tijd aan verbonden zijn; maar wilde u daarvan meer weten, lees dan het prachtige werk van **ds. H. F. Kohlbrugge over de Tabernakel**.

Aangezien deze predicatie in het licht is gegeven, behoef ik daarover niets meer te zeggen.

De 4de December 1928 is onze geliefde vader op zeven en zeventig jarige leeftijd te Giessendam overleden en Zaterdag, de 8sten Dec. aldaar begraven. De "Saambinder" schreef er o.a. van:

"Die hem gekend hebben, weten dat de Heere hem van kindse dagen getrokken heeft. Neen, dat was geen beredenering, maar praktijk. Hij kon u zeggen, wat in zijn ziel omging, welke worstelingen zijn kinderhart aan Gods genadetroon bonden en hoe de Heere uitkomst gaf. Reeds vroeg leefde in zijn hart de lust tot de bediening van Gods Woord. De kleine Ko was nog maar zeven jaar, toen dit woord in zijn ziele zonk: "Ik zal u vissers der mensen maken."

Op 19-jarigen leeftijd sprak hij reeds te Valkenburg bij Leiden. De eerste woorden, waarover hij oefende, waren Ps. 68:36b: "De God Israëls, Die geeft het volk sterkte en krachten. Geloofd zij God."

In 1879 vertrok hij naar de Theologische School te Kampen. Het kwam echter niet tot het beoogde examen. Als oefenaar heeft hij echter de Gereformeerde Kerken gediend. De classis Amersfoort nam hem in 1884 als zoodanig aan. Nadat hij enkele maanden in verschillende gemeenten had gesproken, werd hij naar Doorn geroepen.

Tot zover de "Saambinder".

In Doorn mocht vader veel opbouwend werk verrichten, en is hij bij de ouderen der gemeente nog in dankbare gedachtenis.

Doch genoeg. De "Saambinder" schreef nog: "Ds. Jac. Overduin is niet meer. De Heere nam hem uit de strijdende kerk, naar wij vast geloven mogen, in de triomferende kerk op. Moge die alles overtreffende weldaad eenmaal ons deel zijn. Zij is voor al Gods volk, dat de Heere leidt naar Zijn raad, en daarna opneemt in heerlijkheid."

Over het geschrift zelf heb ik niet veel te zeggen. Zoals de lezer zal bemerken, heeft vader nog een tweede deeltje er aan toegevoegd, doch dit is helaas teloor gegaan. De lezer heeft hier dus geen volledige levensschets, maar toch wel zoveel, om daarin de rijkdom van Gods genade te zien uitblinken. En daarom gaat het ook in deze levensgeschiedenis. Zij is geen toetssteen voor degenen, die naar Sion wandelen.

Wat ik las in het voorwoord voor de levensschets van wijlen Ds. Roelofsen, wil ik hier aanhalen:

"Keursteen is Gods Woord en niet de weg, dien God anderen leidde. Wat naar Gods Woord niet is, zal geen dageraad hebben. In dat Woord moet onze weg getekend staan, aan dat Woord al onze bevinding onderworpen zijn. Bovendien leidt de Heere elk van Zijn volk een eigen weg. Aan Jeruzalem zijn twaalf poorten en door elk van die zullen de uitverkorenen binnengaan. Toch betreden de wandelaars naar het hemels Sion, hoe onderscheiden Gods leidingen ook zijn, een en dezelfde weg. Zij allen komen uit de stad Verderf en zullen slechts langs de weg van wedergeboorte en zaligmakend geloof door de enge poort ingaan. Hun aller strijd is een en dezelfde, tegen dezelfde vijanden; hun overwinning alleen in het bloed des Lams. De bevinding werkt hoop. Uit hetgeen achter ligt kan de ziel gesterkt worden in het tegenwoordige en voor het toekomstige. De Heere, die in zes benauwheden redde, zal in de zevende niet doen omkomen. Wat anderen van Gods kinderen doorleefden, kan mede tot vertroosting en versterking dienen op de weg des levens. Het moge de Heere behagen daartoe dezen levensweg dienstbaar te stellen."

De stijl van het geschrift is zeer eenvoudig. 't Is alsof wij vader zelf weer horen vertellen, gelijk hij dat zo aangenaam en boeiend kon doen. En nu heeft vader zijn wens verkregen. Nu is voor hem in vervulling gegaan die begeerte, welke hij uitsprak aan het slot zijner afscheidsrede voor de gemeente van Lisse en waarmee ik dit voorwoord wil besluiten:

"Ik wens dan ook mijn overige dagen, die de Heere mij nog heeft toegedacht, in ulieder midden te slijten en dat wij alzo in liefde en vrede mogen samen zijn, totdat wij in Christus mogen ontslapen, om dan eeuwig en volmaakt bij de Heere te zijn, waar wij dan niet meer zullen behoeven te klagen over ons gebrek en ellende. Daar zal geen zonde meer zijn en ook geen stem der drijvers meer gehoord worden. Daar zal niet meer gezegd worden: "Ik ben ziek, zwak of oud." Neen, van dat alles niets meer. Maar in volmaakte liefde zullen wij verzadigd bevonden worden, met al de gezaligden voor de troon Gods en des Lams, om God drie-enig te loven en te prijzen. Amen."

H. OVERDUIN Jac. zoon.

Katwijk aan Zee, Mei 1936.

Boskoop, 16 Sept. 1896.

Al zo dikwijls ben ik er toe aangedrongen om zoiets van mijn levensgeschiedenis op papier mee te delen en er toch ieder ogenblik weer van afgebracht, wegens daar geen lust en genegenheid toe te gevoelen, omdat ik mij zo nietig en onbekwaam gevoel voor zulk een gewichtige zaak, daar toch niet alleen in een levensgeschiedenis moet voorkomen wie de Heere voor ons is geweest, maar, zal het recht en eerlijk zijn, ook wie wij voor de Heere zijn geweest. En ach, als ik daaraan dacht, dan waarlijk ontzonk mij de moed om aan zoiets een begin te maken. Want dan zal het immers uitkomen, in al wat ik schrijven zal, dat God alles voor mij is geweest en ik, arm zondaar, daartegenover nooit iets goeds voor de Heere heb kunnen doen. Maar ach, nu voel ik mij toch gedrongen, hoe ellendig het dan ook al zijn moge, om het te doen. O, mocht het wezen tot eer van dien God, die Zijn volk helpt in nood en tot troost voor allen, die dit zullen lezen, bij aanvang of voortgang!

De Heere zij daartoe met mij in het schrijven en met u in het lezen.

Het was in het jaar 1851, de 24ste Mei, dat ik voor het eerst het levenslicht mocht aanschouwen n.l. te Leiden. Ik werd geboren uit ouders, die het zeer arm en gering hadden naar de wereld. Mijn vader was iemand, die door genade de Heere mocht kennen. Hij heeft ook vele wederwaardigheden des levens doorworsteld, is 73 jaar oud geworden en mocht zalig en heerlijk in Zijn Heiland ontslapen in het jaar 1892, de 25sten Augustus.

Wat mijn moeder betreft, daar kan ik niets van schrijven; zij is maar ruim 50 jaar oud geworden en is gestorven in 't krankzinnigengesticht te Delft.

Zoals ik reeds gezegd heb, waren mijn ouders zeer arm; en nu kwam ik niet alleen ter wereld, maar ook tegelijk met mijn broeder Johannes, zodat wij tweeling waren. Mijn broeder Johannes is 36 jaar oud geworden en mocht zalig in de Heere ontslapen in het jaar 1887, de 24ste April. Die is mij reeds voorgegaan in het Koninkrijk Gods.

Toen wij nu geboren waren, was mijn vader zeer verdrietig, ja, zoals hij ons dikwijls heeft meegedeeld, zo erg, dat hij niet anders dacht dan van armoede naar de Schans (een stadswijk, waar veel armen woonden) te moeten.

Doch de wegen des Heeren waren heel anders, waar ik nu ook kort iets van zal meedelen. Mijn vader bedacht om met een mandje garen naar buiten te gaan. Dit was in 't begin zeer moeilijk voor hem. Op de eersten dag, dat hij met zijn waar naar buiten ging, was het hem niet mogelijk om voort te gaan en besloot hij alzo weer terug te keren. Maar vanzelf, toen hij weer teruggekeerd was om naar zijn huis te gaan, kwamen dezelfde bezwaren terug, dat hij van armoede en ellende naar de Schans zou moeten. Daar stond hij met zijn mandje aan de arm. "Naar huis?"

Dat kan niet, dan zullen wij allen sterven van gebrek. Naar buiten, bij de boeren aangaan, om zijn waar aan te bieden?" Dat durfde hij niet, daar had hij geen vrijmoedigheid voor. En alzo, zuchtende en biddende tot de Heere, ach, dat Die hem toch vrijmoedigheid mocht schenken, besloot hij tenslotte toch weer met zijn waar naar buiten te gaan. En nu ging hij aan 't venten. Hij verkocht op die dag zowat alles, dat hij bij zich had. Dat gaf hem moed om weer andere waar in te slaan.

Doch nu kwam er een tweede bezwaar: hij kon geen dag missen van zijn werk. Hij moest hard werken, zes dagen, om 4 á 5 gulden te kunnen verdienen en dat voor een vrouw met 6 of 7 kinderen. Daar kon dus geen dag af.

Maar nu besloot hij om één dag uit te gaan, en dan des avonds, als hij thuis kwam, de nacht daarop te werken; en dit ging goed, want dan had hij toch voor 6 dagen werk gedaan. En nu werd die negotie aanvankelijk gezegend, zodat het spoedig twee dagen werd om naar buiten te gaan. En, om nu maar kort te zijn, er is van dien tijd af geen armoede meer in ons huis geweest. Het werd door de Heere zo gezegend, dat mijn vader nog een klein sajefabrikantje is geworden, die ook nog het voorrecht heeft gehad om zo tien jaren stilletjes te kunnen leven en nog voor ieder kind wat heeft nagelaten.

Toch was hij zeer verblijd, toen hij bemerkte dat de Heere op weg was om hem thuis te halen. Vader had ook wel geleerd dat het beste van onze beste dagen nog niet anders is dan moeite en verdriet. Daar zou ik nu nog veel van kunnen verhalen, doch dan zou mijn schrijven te veel afwijken van het doel om u iets mee te delen van mijn levensgeschiedenis en niet van mijn vader. Nu, zoals ik reeds gezegd heb, heb ik met mijn broeder Johannes, waar ik tweeling mee was, geen armoede gekend. Dit is wel waar, dat wij al zeer spoedig met vader moesten werken. Zodat wij nooit op een dagschool hebben gegaan. Wij stonden al als kinderen van 7 á 8 jaar druk mee te werken aan het wiel, zoals wij dat noemden: "kloenen en omslaan."

Er woonde zo iemand bij ons in de buurt, die uitging om de kinderen te leren lezen en zo wat te schrijven. Nu, die kwam dan ook elke middag ons een half uur les geven. Maar, daar die man nogal een grote liefhebber van sterken drank was, zo gebeurde het de meeste keren dat hij nog niet bij ons op zijn stoel zat, of hij sliep al. Nu, daar maakten wij als kinderen vanzelf gebruik van om wel dat half uur te spelen, maar niet te leren. En zodoende was het onderwijs maar zeer gebrekkig, zodat wij, toen wij 12 jaren oud waren, net de Bijbel konden lezen. Wat het schrijven en rekenen betrof, gij zult het zelf wel kunnen begrijpen, daar was zowat niets aan gedaan. Mijn vader had ook maar zeer weinig op school gegaan, en was dus ook maar een heel eenvoudig mens en sprak dan ook altijd: "Als ze de Bijbel maar kunnen lezen, is het genoeg."

Doch, hoe weinig ontwikkeld ik ook was, de Heere had reeds grote zaken aan mij gedaan. Als van moeders lijf af geheiligd, nog een kind zijnde, dat in moeders schoot ligt, lag ik al weg te zinken in de liefde van de Heere Jezus en nam daar zo in toe, dat ik als zulk een kind altijd moest spreken van de liefde des Heeren Jezus. O, wat heb ik als kind, door de genade Gods, gearbeid aan de kinderen. Als ik maar even vrijaf had, dan ging ik naar buiten om maar te prediken onder al die kinderen van onze buurt, dat zij bekeerd moesten worden en de Heere Jezus liefhebben.

Ik mag geloven, hoe klein en jong ik ook was, toch nog wel winst gedaan te mogen hebben voor Gods Koninkrijk. Vanzelf, veel weet ik daar niet van, alleen kan ik u er dit van mededelen dat er een jongen was, die later naar mij toekwam om het mij te vertellen hoe de Heere mij als middel had gebruikt om hem ook als kind tot de Heere te brengen. Het was een kind uit een zeer ruw en goddeloos huisgezin. En dat kon ik mij nog wel herinneren, hoe ik daar als kind in zijn huis zat, daar hij zijn beentjes gebroken had en alzo niet lopen kon; zo ging ik dan naar hem toe, als ik wat had voor hem, 't zij aalbessen of wat anders; en dan is het wel gebeurd dat ik zijn broers en zusjes, die wat ouder waren dan wij, zag kaartspelen en daarbij vloeken en spotten, maar dan ging ik toch maar door met hen op de liefde van de Heere Jezus te wijzen, en te vermanen dat zij bekeerd moesten worden.

Zoals mij is meegedeeld, is hij op een mannelijke leeftijd van ruim 30 jaar gestorven in zijn Heere en Heiland. En nu kunt gij wel begrijpen dat ik als kind veel onder die

kinderen heb moeten verduren. Nu eens waren zij mij vreselijk aan het schelden, dan wierpen zij mij weer met stenen en dan weer wilden zij naar mij luisteren. Maar dat alles hinderde mij niet. Hoe meer ik maar van de liefde van de Heere Jezus mocht vertellen, hoe liever ik het had. Was ik als kind alleen aan mijn werk, dan was het maar zingen en bidden en prediken en dan soms wel zo erg, dat ik maar uitriep: "Ach, lieve Heere Jezus, neem mij maar tot U in de Hemel!" Dan wilde ik maar weg en dan gebeurde het weleens dat ik zo in de liefde Gods lag weggezonden, dat ik buiten mijzelf was, wat mijn vader mij later heeft meegedeeld. Want gij moet weten dat ik, hoeveel ik ook genoot in de dienst van Koning Jezus, er toch nooit iets van durfde zeggen aan mijn ouders, hoewel mijn vader het wel in mij zag.

Het gebeurde mij eens dat ik een buurkind ernstig aan het vermanen was, wegens het sterven van een zuster van haar en met dat ik dit deed en haar wees op dood en eeuwigheid, keek ik op naar boven en daar zag ik mijn vader uit het raam naar mij kijken en daar schrok ik zodanig van, dat ik zeker wel in geen drie weken mijn vader durfde aan te zien. Zo verlegen was ik voor grote mensen. Die verlegenheid zal zo geduurd hebben, tot ik een kind werd van elf, twaalf jaren.

Toen mocht het mij eens gebeuren dat mijn vader met mijn moeder samen spraken over de weg naar de Hemel en ik daar zo zalig onder wegzond, dat ik het niet kon houden onder dat gesprek maar mij moest verwijderen en dat ik naar boven ging, om daar de Heere te bidden: "Ach Heere, geef mij ook eens een vrijmoedige geest om Uw lof te vertellen onder Uw volk". En van die ogenblikken af gaf de Heere mij meer vrijmoedigheid om zo te vertellen wat er alzo bij mij omging.

Ik kan mij nog herinneren dat ik met mijn oom moest waken, wegens ziekte mijner moeder en dat ik des avonds om 8 uur tot mijn oom begon te spreken van die dierbaren Jezus en dat ik 's morgens om 8 uur daar nog van sprak. Ik kon er in die tijd nooit mee uitscheiden. Dag en nacht had ik wel willen preken hoe goed Koning Jezus is voor zondaren.

En alzo kwam ik dan ook al spoedig op de gezelschappen en wanneer ik dan zo uit de liefde Gods mocht spreken, daar is het wel geweest dat er een heel gezelschap van Gods volk een gehele avond naar mij als kind zat te luisteren, terwijl ik er zelf geen erg in had dat dit zo'n groot wonder was, dat de Heere aan mij had geschonken. Maar ik dacht dat ik al meer en meer in die liefde moest toenemen, en alzo werd mij ook het gebed opgelegd, om onder Gods volk openlijk de Naam des Heeren aan te roepen. Toen ik dat voor 't eerst als kind moest doen, gevoelde ik mij wel erg aangedaan, maar toch was ik zo in die liefde, dat ik het deed. En nu, bij de voortgang, was mij maar niets zaliger dan te bidden en te danken met dat lieve volk van God.

Daar mocht ik zo in voortgaan, tot ik een jongen werd van 14 of 15 jaar. Toen ging de Heere een andere weg met mij houden. Ik had ook wel als kind in vele bestrijdingen gedeeld. Als ik maar even de Heere Jezus kwijt was, dan liet de satan mij geen rust; maar dan mocht ik weer spoedig in het zalige leven van de Heere delen, en dan was het weer goed.

Maar zoals ik gezegd heb, het werd nu anders met mij. Wat de Heere nu met mij begon, hadden de vromen mij wel eens voorspeld. Want ik dacht altijd in die liefde maar zo te blijven, tot ik ging sterven. Doch dan riepen zij mij wel eens toe: "Jacobus, de Heere zal u nog wel eens een andere les komen te leren!" En dat was ook zo. Het gebeurde mij op een maandag, dat ik zo verdrietig werd, dat ik maar besloot om nergens meer naar toe te gaan, ook naar geen catechisatie meer. Maar nadat ik gelezen had in Love over die waarheid: "Het vlees begeert tegen de Geest", Gal. 5:17, werd ik weer wat opgebeurd en besloot dan ook maar weer naar de "lering" te gaan.

En o, wat een wondervolle zaak gebeurde mij daar op de weg. Daar kwam de Heere in mijn ziel afdalen en wel met die waarheid: "Door lijden zult gij geheiligd worden." Het was mij zalig en ik riep alzo uit: "Ach lieve Jezus, als ik dan altijd maar bij U mag schuilen, dan zal het goed zijn Heere, welke wegen Gij dan ook immer met mij moogt houden!"

Toch waren de wegen des Heeren heel anders dan ik dacht. Ik moest dat zalig, zoet en gemeenschappelijk leven hoe langer hoe meer missen en kwam nu gedurig in het gevoel, alsof ik nog voor eigen rekening stond. Dat was voor mij o zo vreselijk. Dat kon ik niet dragen. Zo dacht ik de Heere nog te missen en riep dan weer tot de Heere, totdat ik dacht de Heere weer te hebben.

Zo gebeurde het mij op een keer, toen het Heilig Avondmaal werd gehouden, dat ik het daar zo zalig onder had, dat ik moest uitroepen: "Ach, lieve Heere, dat ik ook eens met dat lieve volk van God Uw dood mocht verkondigen!" Met dat de kerk uitging, deelde ik dat mee aan het volk, hoe zalig 'ik dien morgen gekerkt had, en dat ik zo'n begeerte had gevoeld om met dat volk de dood des Heeren te verkondigen.

Op diezelfde dag werd het door het volk aan één der ouderlingen verteld. Toen wij daar de volgende dag des avonds op het gezelschap kwamen, vroeg die ouderling aan mij of dat zo was, waarop ik het hem mocht meedelen. Toen ik dat gedaan had, zei hij tot mij: "Welnu jongen, als het dan weer Avondmaal is kunt gij ook wel aankomen." Dit was voor mij o zulk een vreugde, zo iets te horen. Ja, ik gevoel mij niet in staat om het weer te geven, die blijdschap mijner ziel, o met dat volk van die lieven Koning Jezus de dood des Heeren te verkondigen!

Nu begon ook dominee mij er over aan te spreken op de catechisatie en hij vroeg mij of ik maar geen belijdenis wilde doen, waarop ik antwoordde dat ik nog zo jong was en nog liever bleef leren. Ds. zeide dat dit ook goed was maar dat ik dan evenwel aan het Avondmaal kon komen. En dat is ook door Gods genade gebeurd. Tweemaal ben ik aan het Heilig Avondmaal geweest, voor ik belijdenis deed. En nu kan ik het nooit beschrijven hoe zalig ik toen met dat volk des Heeren Avondmaal heb gehouden. De eerste maal, dat ik toetrad, sprak de dominee mij aan bij het overreiken van het brood en riep mij toe: "Jongeling, welkom in de strijd!" Ja, die woorden zal ik niet vergeten, want o, wat al een strijd heb ik reeds moeten strijden en nog ben ik niet aan het einde van mijn zo moeilijke strijd (Eben-Haëzer).

Zoals ik reeds gezegd heb, werd mijn weg al zwaarder, omdat het gedurig terugkwam dat ik nog voor eigen rekening stond. Het werd mij al duidelijk dat ik nog niet verzoend was met God drie-enig en dat ik nog voor mijn hart en ziel miste de eerste vraag met het antwoord van de Catechismus. En zolang als ik dat moest missen, was het voor mij verloren. En dat gemis werd nu al erger en erger. Ik had nog wel ogenblikken, dat ik zalig in de Heere mocht wegzinken, maar dat was niet weg, of mijn gemis kwam zoveel te sterker op.

Het gebeurde mij nog eens op een keer, dat ik van het gezelschap kwam en het o zo zalig voor mijn gemoed had, zodat ik met mijn handen naar de hemel uitgestrekt riep: "Ach, lieve Jezus, wat ontbreekt er nu nog aan, dat Gij mij niet zoudt ondertrouwen in gerechtigheid en gerichte en goedertierenheid en in geloof?" enz.

En waarlijk, toen ik een ogenblik later naar mijn bed ging om te zullen gaan rusten, kwamen in mijn hart deze woorden: De ure is gekomen en is nu, in dewelke Ik zal zeggen: "Ik heb u niet gekend." En waar ik in die tijd veel te tobben had met zenuwaandoeningen, zo kwam de satan en zei: "Nu zal God met een zenuwberoerte u afmaken; het is nu vast bij de Heere besloten om u in deze nacht te doen sterven en voor eeuwig weg te werpen."

Ach, hoe zou ik het kunnen beschrijven, die angst en weemoed en droefenissen des harten. Dit kan ik er alleen van zeggen, dat ik in de morgen, toen de dageraad over mij opging en ik zag dat het van de vijand geweest was, moest uitroepen: "Ach Heere, nu is mijn ziel moe van het genade-roepen," en min of meer gerust werd met die woorden: "Na het zure geeft Hij het zoet." Zo kwam ik weer in een hevige strijd.

Het was op een zondagavond, dat ik naar het gezelschap ging bij een lief kind van God (Drasma) en toen wij daar met vele kinderen Gods mochten zitten, zei Drasma: "De Heere is met de slaande Engel des verderfs te Katwijk gekomen. Spoedig zal Hij ook onze poorten binnendringen." En ach, hoe vreselijk, nu werd ik de man, nu zou het ook spoedig voor mij gedaan zijn, ik was opgetekend bij de Heere om in dat oordeel weggenomen te worden (het was met de cholera van 1866).

Het greep mij zo aan, dat ik van mijn stoel dacht af te slaan, zo zat ik te beven. Mijn knieën sloegen tegen elkaar. Ik ging in die dodelijke benauwdheid naar huis. Zo ging het de gehele nacht door en toen ik des morgens nog zo benauwd aan mijn werk was, ging ik naar boven en bad tot de Heere uit de benauwdheid mijns harten. En zie, daar kwam de Heere met die woorden (Ps. 19:5 berijmd): "Des Heeren vrees is, rein; zij opent een fontein van heil, dat nooit vergaat", enz.

Nu moet gij weten dat ik reeds als kind zo zalig in die waarheid had mogen delen, toen ik veertien dagen achtereen de liefde Gods had mogen smaken; elke morgen, als ik wakker werd, was de Heere bij mij met een dierbare belofte en daaronder was ook geweest de negentiende Psalm.

De laatste morgen, dat de Heere aan mijn ziel verscheen, was het met deze woorden: "Gij zijt minder dan een druppel aan de emmer, en dan een stofje aan de weegschaal," waaronder mijn ziel de gehele dag was als een gewaterde hof, omdat de Heere aan zo'n nietig wormpje zoveel wilde geven.

En alzo was het voor mij zo wonderlijk, toen ik daar in de benauwdheid der ziel lag, daar ik niet anders kon denken dan dat de Heere mij nu ook in Zijn oordeel en onder Zijn toorn zou wegnemen. Want ziet, nu werd ik met die waarheid teruggeleid, vooral met deze woorden: "Van heil, dat nooit vergaat".

Daar werd ik een ogenblik gewezen op de onveranderlijkheid Gods. En nu was de Heere voor jaren al zo goed voor mij geweest, dat ik zoveel had genoten uit die fontein des heils en nu zou dat nooit vergaan! En zie, alzo mocht het de Heere behagen om voor mij zoveel licht te doen opgaan, dat ik afmijn zwaarigheid verloor en in een zalige stemming des gemoeds kwam, ja wel zo zalig, dat alle vreze des doods wegviel en aldus heb ik toen, al die dagen dat de cholera in onze stad was, zeer zalig en gerust mogen leven. Ik kan niet zozeer zeggen dat ik nu mijzelf bewust was dat ik die ziekte niet zou krijgen, o neen, doch ik leefde maar in die woorden: "Van heil, dat nooit vergaat," en daar had ik maar mijn rust in.

De ziekte nam erg toe in onze stad Leiden. Wij hebben twee nachten doorleefd, dat er 100 mensen werden aangetast, waarvan er elke nacht 80 stierven. Dan kunt gij wel denken dat het vreselijk is. De lijkwagens gingen tot 's avonds laat door de straten om de doden te begraven. De mensen, die des morgens nog stonden te werken, werden des avonds al begraven. En toch, onder dat alles bleef mijn ziel zalig in de Heere berusten. En nu kwam de engel des verderfs wel in onze buurt en dicht bij ons huis, doch de Heere ging onze woning voorbij. O, dan moet hij wel uitroepen, vooral in zo'n tijd: "Heere, het zijn Uw goedertierenheden, dat wij niet vernield zijn!"

Een uit onze familie kwam de Heere er mee weg te nemen, maar daar was het een Elia's wagen voor. Het was mijn tante Naatje, die getrouwd was met Willem Laman.

Zij woonde in de Kort-Lammersteeg op de Breestraat. Zij had vijf kinderen en zij hield veel van mij. Dat weet ik nog wel, dat zij er altijd schik in had, als ik bij haar kwam, en zodoende hield ik ook veel van mijn tante Naatje. Als ik kwam, dan zei ze wel eens: "Kom maar, mijn kind, laten we nog maar eens samen gaan praten," en o, dat was voor mij zo heerlijk, om maar te spreken over dien zaligen dienst van Koning Jezus. En wat er alzo in mijn hart omging, nu het de Heere behaagde om haar des morgens aan te tasten, kan ik u niet beschrijven. Spoedig ging de familie er heen.

Ook de dominee kwam des morgens, om haar te bezoeken, en toen zijn eerwaarde met haar gesproken en gebeden had, zei hij tot haar: "Nu, vrouw Laman, ik kom vanavond nog even bij u kijken," maar daarop moet mijn tante gezegd hebben: "Dominee, dan zal het niet meer nodig zijn, dan hoop ik al te wezen bij mijn Koning Jezus in de Hemel."

En zij had waarheid gezegd, want eer het avond was had zij al de tijd met de eeuwigheid verwisseld en alzo was zij ingegaan in Gods Koninkrijk.

Ik hoop ook eenmaal, als ik Gods Raad heb uitgediend, mijn lieve tante als een zuster in de Heere terug te vinden daarboven in de hemel.

Nu zult gij, lieve lezer, misschien wel vragen hoe het verder met mijn zieltoestand is gegaan. Welnu, ik hoop het u verder mee te delen, als de Heere mij dit zal vergunnen.

Ik moet u zeggen, de toestand mijner ziel werd niet beter. Nu kwam ik weer in die vreselijke angst terug, omdat ik niet wist waar mijn schuld en zonden nog gebleven waren en zodoende ook nog stond voor eigen rekening. En terwijl ik nu in zulk een treurvolle toestand verkeerde, kwam de Heere als een vijand op mijn ziele aan. Daar kreeg ik drie dagen en nachten niets anders te zien dan het recht Gods. O wonder, dat ik daaronder niet verteerd ben. Dat heb ik later wel in mogen zien, dat het de verborgen hand Gods is geweest, die mij heeft ondersteund; anders was ik vergaan.

Op de eerste dag, toen dat op mij aankwam, wilde ik nog naar het verborgen gaan om te bidden, maar ach, helaas, het was voor mij of God de Heere de woorden, die ik uitsprak, als keistenen uit de Hemel naar men toewierp. Gij kunt denken, lieve lezer, hoe benauwd! Daarbij de dondering der wet: "Gij zijt vervloekt". Daarbij de satan, die mij wees op al mijn zonden, zowel erf- als dadelijke zonden. O, ik nam de vlucht en ik wilde vluchten en kon nergens heen. Elke stap die ik deed, was voor mij als de laatste, daar ik niet anders dacht dan zo voor eeuwig naar de hel te gaan.

De derde nacht was het nog op zijn hevigst. Toen was het mij of de satan gereed stond om mij in de hel te slepen, zodat ik ogenblikken had, dat ik door mijn bed heen vloog als een wilde. Ook werkte de satan er hevig op. Ik moest mij maar van kant maken, zodat ik de volgende avond zeer bang was om naar bed te gaan en dan ook niet anders kon denken of het zou nu in dien nacht voor goed met mij gedaan zijn. Toch kon ik niet nalaten de Heere nog om genade te smeken.

En zie, o wat een wonder van Gods eeuwige liefde, daar kwam in diezelfde nacht verandering en wel met deze woorden, die Salomo zegt: "De drukking der melk brengt boter voort," Spr. 30:33 en daar kreeg ik voor die ogenblikken verademing mee, omdat de Heere mij te zien gaf dat het zeer goed voor mij was zo verdukt te worden, opdat ik daarmee mijn eigen vroomheid, waar ik in zat, zou verliezen. Want gij kunt wel begrijpen hoe 'n vroom mensje ik was: van mijn prille jeugd af zo met de Heere geleefd te hebben. O, hoe moest de Heere dat alles in duigen slaan, om mij te doen worden het voorwerp van Zijn toorn, die niet één, maar al Zijn geboden schrikkelijk had overtreden met gedachten, woorden en werken, zodat er dus een grote scheiding was tussen de Heere en mij.

Ik werd onder die werkzaamheden zeer rustig en mocht het voorrecht genieten om wat te slapen. En nu was ik des morgens heel wat verkwikt en kan mij niet indenken ooit meer zo het rechterlijke Gods gevoeld te hebben. Weliswaar bleef ik nog voor eigen rekening staan, doch de toestand mijner ziel werd nu meer zo, dat ik maar werd als een dorstig land, almaar uitziende naar de druppelen des hemels. Ja, die dorst naar God was vaak zo groot, dat ik wel eens uitriep: "Ach lieve Heere, was er eens een plaats of een veld voor mij zo groot, dat ik mijn klacht kon uitroepen!"

In zulk een sterke dorst naar God gebeurde het mij op een zondagavond, nadat ik van het gezelschap was gekomen en naar mijn bed zou gaan, dat ik mijn knieën boog, al wenende en zuchtende; en met dat ik zo voor mijn stoel lag, was het alsof ik inwendig de stem des Heeren vernam, die tot mij zeide: "Ik heb u wat te zeggen."

Zodra dat geschied was, kwam de vijand er op los en zei: "Ja, God heeft u wat te zeggen en wel dit, dat gij in dezen nacht zult sterven."

O, hoe bang werd het mij toen weer. Toch mocht het de Heere behagen om mij in slaap te doen gaan. En zie nu wat wonder er gebeurde. Het was des nachts twee uur, en daar komt een zware donderslag van de hemel.

Zoals ik nu wakker was, door die slag, zonk ik in de liefde Gods weg en werd mijn zien als een gewaterde hof voor de Heere. Want nu werd het mij zeer duidelijk dat de Heere toch geen lust had in mijn dood, want de Heere had mij op een ogenblik met die slag van de hemel kunnen doden, maar neen, nu wilde de Heere mij er mee wakker maken. En dat was voor mij zo groot, daar ik toch rechtvaardig de dood verdiend had. Ik mocht dan ook blijmoedig opstaan, en ging alleen in de nacht naar buiten en stond daar in het volle licht en onweder.

O, wat was mij dat zalig, zo in het licht te mogen staan van Gods almacht en Zijn donderende stem zo te horen. En zie, wat gebeurde er? Daar kwam de lieflijke stem des Heiligen Geestes in mijn ziel, en wel met deze woorden: "Gij kent Mij immers?", en toen schreeuwde het mijn ziel uit: "O ja Heere, door genade mag ik U kennen!"

Toen kreeg ik weer zoveel van Gods liefde te smaken, dat ik niet buiten kon blijven, maar naar mijn slaapvertrek moest terugkeren. Daar leidde de Heere God mij, arm zondaar, voor het eerst in al Zijn heilige deugden; en in elke deugd Gods, waarin ik geleid werd, kwam de Heere met de vraag terug: "Gij kent Mij immers?" en dan riep ik uit in een zalige verwondering: "Ja Heere!"

Toen ik geleid werd in de deugden van Gods goedheid, liefde en genade, kreeg ik daarbij een heerlijk gezicht en kreeg te zien de Heere Jezus als God-Mens, als Middelaar, als een bloedfontein, waar al de beken mee vervuld waren.

Toen zag ik dat mijn schuldige en melaatse ziel daarin werd gespoeld en gereinigd. In die wondervolle openbaring Gods zal ik geweest zijn tot 's morgens vier uur, en toen ik tot mijzelf kwam was het mij of ik werkelijk in de Hemel was geweest. Ik stak mijn handen op naar de Hemel en riep uit met vader Jacob: "De Heere is aan deze plaats geweest, een huis Gods, een poort des hemels!"

Dat was voor mij een zalig Bethel, geweest. Nu nam ik een boek uit de kast, en wel Van Lis, en ging daarmee naar de tuin. Daar was een prieeltje, ik ging er in zitten, sloeg dat boek open en las de tekst: "Het is goed dat men hope en stil zij op het heil des Heeren," Klaagl. 3:26.

Die waarheid was voor mij wondervol en wel hierin, omdat ik ook van mijn zevende jaar af door de Heere was **geroepen om het Evangelie te verkondigen**.

Echter, ik dacht dat ik daar nooit meer toe zou komen en nu las ik daar van dien schrijver hoe de Heere vaak alles afsnijdt, als Hij iets aan Zijn kinderen belooft, ja het

eerst voor hen onmogelijk maakt. Nu zal ik hiervan niets schrijven. Zo de Heere het mij vergunt, hoop ik dit als een tweede stuk van mijn levensgeschiedenis te verhalen. Zeer zalig zat ik daar te lezen, en daar het nu zo hard begon te regenen, dat ik mijzelf niet kon verstaan, hield ik er mee op en moest toen uitroepen: "O, wat ben ik nu weer gelukkig met de Heere Jezus aan mijn zij!" Nu, dat had ik weer genoten van de Heere, ik werd nu wel gewaar dat mijn ziel vordering had gemaakt in de zelfkennis en in de Godskennis.

Toch bleef er nog wat over, gedurig werd ik nog zo'n holligheid gewaar. Die holligheid mijner ziel bestond hierin, dat ik mijzelf nog niet kwijt was met al mijn zonden en schuld, en alzo bleef ik nog maar staan voor eigen rekening. Het scheen mij toe alsof dit nooit anders bij mij zou worden, en toch kon het zo niet blijven. O, hoe gevoelde ik in die tijd wat Groenewegen zegt: "Zij dwongen God en bleven vrienden," doch dat ziet de ziel later in.

Zo ging er dan weer een tijd mee heen, totdat het de Heere mocht behagen om wederom tot mijn ziel in te komen met deze woorden uit het Hooglied: "Gij zijt de Mijne en Ik ben de Uwe." Daar kreeg ik te zien: Jezus Christus als de Bruidegom mijner ziel, die geheel bereid was om mij te aanvaarden. Maar nu kreeg ik te doen met de eerste Persoon. God de Vader kon en wilde met mij, zondaar, niets te doen hebben, verklarende dat Hij niets over mij kon brengen dan toorn en straf. Met daar onder te liggen was voor mij alles afgedaan. O, de wet bleef mij vloeken, want ik zag zeer klaar dat het niet ten onrechte was, maar enkel recht en billijkheid wegens mijn erf- en dadelijke, zonden, en alzo had ik een welgevallen in mijn straffen, en toch riep ik uit: "Ach Heere, wees mij, arm zondaar, genadig."

Want dit heb ik door genade goed geleerd, dat het geen onverschilligheid wordt, maar een billijken van het Recht Gods. Wij lezen dat Paulus zegt dat er uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd wordt voor God, Rom. 3:20. Het mocht de Heere echter behagen mij, arm zondaar, te redden. Want klaar trad Jezus Christus toe als de Bruidegom mijner ziel en wierp mij het reine bruiloftskleed om, en daarmee werd mijn ziele bekleed, zodat al mijn zonden niet werden gezien. En dat alles is mij geschonken met al Gods lieve volk, om het lijden van Christus, onzen Borg, die alzo de ganse Wet heeft volbracht door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid, waarin God de Vader mij zo vriendelijk aanzag en mij deed ondervinden: "Ik zal op u niet meer toornen, noch u schelden," Jes. 54:9. Daarin werd mijn hart zo verheugd, dat ik u moet zeggen, al waren alle grasscheutjes pennen en de zeeën inkt, het zou nog niet genoeg zijn om mijn vreugde te beschrijven. Nu was God mijn Vader, en dat door Jezus, mijn Borg en Zaligmaker, die mij alzo had gemaakt voor het aangezicht Zijns Vaders. Loof de Heere, mijne ziel, die geen lust had in mijn dood en verderf, maar in mijn leven en bekering! O ja, zo moet al dat volk van God bij zulke weldaden uitroepen: "Looft de Heere tot in eeuwigheid." En nu moet ik toch dit zeggen, dat ik nog niet was gekomen in de gemeenschap des Vaders. Die grote weldaad is mij later ten deel gevallen, op een zondagmorgen, toen ik wettig verhinderd was om op te gaan naar het huis des gebeds.

Terwijl ik eenzaam tehuis neerzat, kwam de Heere mij voor met die waarheid: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus," Rom. 5:1. Nu werd ik met die waarheid onmiddellijk gebracht *in de gemeenschap Gods, des Vaders*, en dat was mij daar zo zalig, dat ik mij geheel in God drie-enig kwijt werd voor tijd en eeuwigheid.

En alzo was het mij, alsof de Heere God tot mij, arm zondaar, een vraag richtte, en wel deze: of ik nu nog zonden kon vinden, en toen ik mijn ziel doorzocht had, moest

ik zeer plechtig verklaren geen zonden meer te zien, maar gans rein en heilig te zijn in het bloed van Christus en door dat kleed, dat mij was omgedaan; zodat ik zo in God lag weggezonden, dat ik al de drie Personen moest aanspreken: "Vader, Zoon en Heilige Geest, ik zal eeuwig loven!"

De Vader, als de oorsprong mijner zaligheid, Die reeds van eeuwigheid aan mij, arm zondaar, had willen gedenken, ja zo, dat Zijn Goddelijke ingewanden rommelende waren van barmhartigheid, en Hij uitriep: "Wie zal Borg zijn voor dat geslacht"? dat zichzelf zo rampzalig heeft gemaakt door de zonden, vrij- en moedwillig van God afgevallen en de satan toegevallen, en alzo vijanden Gods geworden, die liever met God te vloeken voor eeuwig naar de hel willen gaan dan één ogenblik met God de Heere meer te doen hebben. De Heere schouwde Zelf uit de hemel of er nog iemand was, die naar Hem vroeg, maar neen, niemand, ook niet één, Psalm 14. En wordt dit nu geen eeuwig wonder voor elkeen, dien het te beurt mag vallen, dat de Heere hem als zulk een blakende vijand, ja als een vuurbrand uit het vuur wil rukken? En dat zonder het krenken van Gods deugden.

Want de Vader heeft Zijn geliefden Zoon niet gespaard, maar Hem overgegeven, ja tot in de vervloekten, smadelijke en smartelijke dood des kruises. O, wie zou dan niet, wanneer hij dat recht mag zien, in zulk een grote liefde des Vaders wegzinken met de betuiging: "Lieve Vader, ik zal U eeuwig loven!"

Maar ook even goed in die grote liefde des Zoons, die de eeuwige, natuurlijke Zoon Gods is, de eenswezens met de Vader, het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid, die alle dingen draagt door het woord Zijner kracht, die het geen roof behoefde te achten Zijnen Vader in alles gelijk te zijn, die kwam in de volheid des tijds. Wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet, Gal. 4:4.

En alzo zien wij Hem in Zijne nederige geboorte. Hoe arm en gering lag Hij daar als de God-Mens, in doeken gewonden, liggende in een voederbak, Hij, die de hemel tot Zijn troon heeft en de aarde tot een voetbank Zijner voeten. Ziet Hem in Zijn ganse leven, hoe arm en veracht, maar bijzonder aan het einde Zijns levens. O, dat bittere en zware lijden in Gethsémané en op Golgótha, en al dat lijden was niet voor Hem Zelf, maar voor Zijn volk. Ziet dan welk een wondernolle liefde. Zou de ziel der verlostten dan niet uitroepen: "O dierbare Jezus, o liefderijke Heiland, o gezegende Bloedbruidegom, o blinkende Morgenster, o Zon der gerechtigheid, ik zal U eeuwig loven, omdat Gij mij, arm zondaar, hebt gekocht en verlost met Uw bloed!"

Maar ook evenzeer de derde Persoon, God de Heilige Geest, die het van eeuwigheid op Zich nam om het gezegend verlossingswerk van Jezus Christus toe te passen aan al Zijn volk en om alzo intrek te nemen in hun hart, om dat te reinigen van alle dode werken, om de levenden God te dienen en hen alzo weer te doen worden een volk, dat Gods deugden verkondigt, en dat door wedergeboorte, door geloof en liefde, heiligmaking enz. O, als dat de ziel te beurt valt, dat zij alzo een tempel des Heiligen Geestes wordt, hoe zou die ziel niet uitroepen: "O lieve Geest des Vaders en des Zoons, ik zal U eeuwig loven, omdat Gij het gedaan hebt!"

En nu alzo in de drie-enige God opgenomen voor tijd en eeuwigheid, dacht ik wel altijd de Heere groot te maken voor zulk een grote weldaad. Maar ach, helaas, nu moest ik nog een andere les leren, en wel deze: dat wij door vele verdrukkingen en strijd moeten ingaan in het Koninkrijk Gods, Hand. 14:22.

Huwelijk

Nu ben ik zover gekomen dat ik u kan gaan meedelen hoe ik in de huwelijke staat ben gekomen, en wat mij daar al in wedervaren is.

Zestien jaren oud was ik, toen ik wilde gaan studeren voor predikant, waarover ik in mijn tweede stuk breedvoerig hoop te schrijven, zo de Heere dat wil. Toch zal ik er nu dit van zeggen, dat ik in mijn studie spoedig werd teleurgesteld, ja zo, dat er niets van kon komen om predikant te worden, en zodoende ging ik op een leeftijd van 20 jaar aan het verkeren¹. Mijn vrouw was een dochter van C. D. Selier, haar naam was Elizabeth Catharina Selier, geboren 11 Nov. 1850.

Zeer kennelijk was mijn vrouw door de Heere aangewezen, en ik mag er ook wel dit bij zeggen, had ik geen vrouw van de Heere gekregen, die met mij reeds van haar jonkheid af de Heere had mogen vrezen, ach, waar had het dan met mij, arm zondaar, moeten aankomen. Maar zo goed was de Heere voor mij om ook deze mijne bede te verhoren, dat ik van Hem een vrouw mocht krijgen. De Heere wees mij haar aan met die woorden: "Dit is de weg, wandel in denzelve."

En al was het nu, dat mijn vrouw juist in dien tijd verkering had met een ander persoon, toch kon ik er niet aan twijfelen of ik haar wel krijgen zou en mocht dit zeer geduldig afzien, totdat ik op een zekere dag mocht horen dat zij zelf die persoon had bedankt. Wij hadden nooit omgang met elkaar gehad, ook kenden wij elkaar ternauwernood. Toch ging ik nu met alle vrijmoedigheid naar haar toe, niet twijfelende of zij zou mijn vrouw worden.

Toen ik bij haar geweest was, kreeg ik wel acht dagen uitstel, omdat zij het eerst aan de Heere wenste te vragen of dit in Zijn weg zou zijn, en dat vond ik zeer goed, want in zulke gewichtige zaken zonder de Heere te beginnen moet wel vreselijk zijn. En alzo had zij dan ook, na acht dagen beraad genomen te hebben, met volle vrijmoedigheid kunnen besluiten om mij te aanvaarden. De Heere had haar opening gegeven in het gebed, zoals zij mij later meedeelde. Het was dan ook alzo dat wij, na negen maanden verkering gehad te hebben, in de huwelijken staat bevestigd werden.

Het was in het jaar 1872, de 21ste Augustus. Nu had ik ook in de dagen, dat ik ondertrouwd was, een wondervolle ontmoeting, die ik ook gaarne wil vertellen. Zoals men weet is het in zulke dagen veelal visite, gelijk wij dan ook op die avond gehad hadden en daardoor ging ik nogal laat naar huis. Ik was in die tijd niet bij mijn ouders in, maar bij een oom, een broer van mijn vader, die woonde op de Middelste-gracht. Het zal zo ongeveer half twaalf geweest zijn, toen ik in de Groenesteeg kwam en zie, daar stond een man te zoeken naar logies. Hij kwam naar mij toe met de vraag of ik hem niet aan een herberg kon helpen, waarop ik hem zei dat hij op de Nieuwe-Rijn in de "Trasmolen" nog wel terecht zou kunnen. Hij vroeg mij of ik hem daar zou willen brengen, daar hij geen weg wist in de stad, want hij was voor 't eerst in Leiden en kwam uit Leeuwarden en was nu met de laatsten trein te Leiden aangekomen. Ik ging dan met hem om hem daarheen te brengen. Nu moest ik met hem gaan over de Middelste-gracht om zo op de Nieuwe Rijn te komen.

Op die gracht was het donker, en nu deed hij mij een vraag, toen wij daar liepen en wel deze: of ik ook Ds. Donner kende, waarop ik hem antwoordde van ja, maar dat ik bij Ds. Holster ter kerk ging.

Nu, Ds. Holster kende hij niet, maar wel Ds. Donner, omdat hij "De Wekstem" las. Daarop deed ik hem een vraag: *of hij de Heere mocht kennen?*

---

¹ Op 28-jarigen leeftijd vertrok vader naar de Theol. School der Chr. Ger. Kerk, te Kampen. Zie Voorwoord.

En op die vraag deed hij een sprong van vreugde in de hoogte en riep tegelijk uit: "O, nu heb ik een broertje gevonden!" en ogenblikkelijk waren wij aan het spreken over het zielenleven. Toen barstte hij uit in een klacht en wel deze: "O, wat is mijn geloof toch klein." Ik vroeg hem waarom hij dit zei.

"Wel, dat zal ik u zeggen," sprak hij, "toen wij daar op dat donkere grachtje liepen, maakten ze mij van binnen wijs dat gij mij zou brengen in een donker gat om mij daar de hals af te snijden en daar werd ik zo benauwd onder, dat ik aan u vroeg of gij Ds. Donner kende. O (zo riep hij weer uit), wat is mijn geloof nog klein!"

Nu, gij kunt begrijpen, dat was taal, die mijn ziel inging, daar ik nog veel groter tobberd ben dan die man. Dat moet mij juist zo dikwijls doen uitroepen: "Ach Heere, zou er wel één onder Uw volk zijn, die zo bang is voor een nietig mens," ja zelfs wel voor een kleine hond zou ik in het water gaan van benauwdheid, als hij op mij aankomt. Ja, dit is zo treurig met mij gesteld, dat, als het is dat ik maar één uur alleen op de weg moet zijn, o dan loop ik maar te zuchten en te tobben alsof ik nooit meer thuis zal komen en komt er een hond op de weg, dan zou ik wel zo terug willen gaan, zo'n bang schepsel ben ik. Nu kunt gij wel begrijpen, 't geen die man daar uitriep was en is nog gedurig de uitroep van mijn hart en zodoende kwam ik al pratende met die man bij mijn oom aan.

Maar daar het nu reeds in de nacht was, had mijn oom niet veel zin om zo'n vreemden man bij zich te laten logeren en zodoende bracht ik hem nog naar dat logement. Hij beloofde dat hij mij 's morgens om 7 uur weer op zou zoeken en aan die belofte voldeed hij ook. Hij was toen zeer verblijd vanwege de weldaden des Heeren, die hij genoten had. Die kastelein had hem goed verzorgd met eten, drinken en ligging, zodat hij dacht: "Dat zal nogal heel wat kosten", maar o, wat viel hem dat mee.

Toen hij de kastelein vroeg hoeveel hij hem schuldig was, zeide hij: "Zestig centen." Wel, wel, wat een wonder, zo heerlijk gegeten en gedronken en geslapen, en dat voor 60 cent! Dat kon hij maar niet op, dat de Heere zo goed voor hem geweest was.

Nu moest hij met het bootje naar Valkenburg en daar zou ik hem brengen. Het was een ver eind. Aan de Witte Poort voer het bootje af.

Nu zullen wij er ongeveer een uur over gedaan hebben om daar te komen, terwijl het slechts een half uur gaans is en toch kwamen wij te laat aan de boot. O, hoe wondervol werden wij wederkerig ingeleid in de wegen en daden Gods en in hetgeen de Heere zo aan onze ziel gedaan had, zodat wij gedurig op de weg waren blijven stilstaan en daardoor nog te laat waren gekomen. Ja, wat zouden wij nu doen? Ik stelde hem voor of hij het goed vond dat ik hem een eind op weg bracht en dat hij dan maar moest gaan lopen. Dat vond hij goed en alzo gingen wij samen de Poort uit.

Het mocht de Heere behagen ons weer in te leiden in die zalige dienst van God, zodat ik ook niet meer dacht aan terugkeren, maar met hem meeliep, totdat wij op het dorp waren gekomen. Vlak bij het huis, waar hij zijn moest, namen wij afscheid van elkaar. O, ik zal het nooit vergeten hoe die lieve broeder mijn hand in de zijne vasthield, met de betuiging: "O lieve broeder, als wij hier elkaar niet meer zien, dan zullen wij elkaar hier boven wel terug vinden en dat uit genade alleen, door onze dierbare Zaligmaker, Jezus Christus, Die ons arme zondaren heeft gekocht met Zijn dierbaar bloed," enz.

Welk een wondervolle ontmoeting had ik nu van de Heere genoten en daar mijn ziel er zo mee vervuld was, zo was het ons zeer aangenaam, toen des avonds Ds. Donner en Ds. Holster ons kwamen feliciteren. Ik mocht het hun nog meedelen met vrucht voor mijn ziel.

Maar nu kreeg ik nog een andere ontmoeting.

Toen ik des avonds weer naar huis ging, begonnen ze van binnen bij mij te praten en wel zodanig dat ze mij van binnen vroegen of ik wel goed wist wat ik deed om zonder een haar vooruitzicht zo het huwelijk in te gaan. Ja, het is wel waar dat ik mijn vrouw vóór die tijd had gevraagd of zij het maar zo met mij op de Heere durfde te wagen, zonder enig vooruitzicht hoe het met ons zou gaan. Ik kende vanzelf geen vak, was altijd bij mijn vader aan het werk geweest en kon dan als een wolkammertje 4 tot 5 gulden verdienen. Dit was niet veel. Ja, nu had mijn vader wel beloofd dat ik wat sajet voor hem kon maken, maar dit alles was toch geen vooruitzicht en dat voor mensen, die nog zo jong waren (want wij waren pas ruim 40 jaar met ons beiden). En daar kwam de vijand op los, zodat ik, thuisgekomen, met mijn hand onder m'n hoofd terneder zat. Want nu zou ik niet alleen mijzelf, maar ook mijn aanstaande vrouw in de grootste ellende brengen! Daarom zat ik te zuchten tot des morgens 4 uur en daar begonnen de vogelen te zingen. En die vogeltjes werden voor mij het middel, dat er verademing kwam, want toen kwam de Heere mij te bepalen bij hetgeen Hij in Zijn Woord zegt: "Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaïen, noch maaiën, noch verzamelen in de schuren; en uw hemelse Vader voedt (nochtans) dezelve; gaat gij dezelve niet (zeer) veel te boven?"

En juist dat laatste, o, dat deed mij in schaamte voor de Heere wegzinken: dat ik nu weer die vogelen verre te boven ging, daar ik toch zo ver beneden die vogelen gezonken lag en dat door eigen schuld en zonde en nu weer zo zalig te zijn en dat alleen door dien dierbare Jezus, Die ook mij, arm zondaar, heeft gekocht met Zijn dierbaar bloed. Nu kwam de Heere mij te beloven dat mijn brood zeker en mijn water gewis zouden zijn, Jes. 33:16b. O wondervol, zoals daar mijn pak van bezwaren wegviel. Ik moest maar uitroepen: "En dat aan zo een!" die alles zo diep verzondigd had. O, wat werd ik op dien morgen rijk in de Heere en nu moet ik zeggen: wel diep beproefd, doch nooit tot hiertoe gebrek gehad. Daar hoop ik in het vervolg meer van te zeggen.

Nu waren wij getrouwd en woonden het eerste half jaar bij mijn vrouw haar ouders in. In dat eerste half jaar was ik nogal erg tobberig met mijn lichaam, ook al wegens zwakte. Het zal ongeveer een paar maanden geweest zijn, sedert ik getrouwd was, dat ik des avonds naar iemand toeging. Toen ik bij dien vriend kwam, zag hij mij met alle bedaardheid aan en zei tenslotte tot mij: "Lieve vriend, het is wel treurig voor u, dat gij in het huwelijk zijt gegaan, want gij kunt er wel op rekenen dat gij hard de tering hebt, want ach man, wat ziet gij er toch naar uit," enz. 't Is waar, het deed mij wel wat aan, zulk een boodschap, maar ik moet zeggen, tot roem van Gods genade, dat de Heere goed voor mij was. Toen ik naar huis ging, kwam de Heere mij voor met deze woorden: "Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis, niet met handen gemaakt, (maar) eeuwig in de hemelen," 2 Cor. 5:1. Die waarheid kwam zo zalig in mijn ziel, dat ik een sprong deed en uitriep: "O lieve Heere, wat ben ik toch weer gelukkig!"

Ik had zo wel willen vertrekken. Des Heeren weg was echter geheel anders voor mij. Het is nu al 24 jaren geleden, dat het mij gezegd werd en nu ben ik er nog door 's Heeren goedheid. Want gij moet weten dat diezelfde vriend, die dat tot mij gezegd had, een jaar later zelf in het stof lag. O ja, die man moest ook ervaren dat de sterkste enkel ijdelheid is voor de Heere, Ps. 39:6.

Nu kwamen wij al spoedig in een zondige weg te wandelen, mijn vrouw zowel als ik. Wij kwamen in opstand tegen de Heere en dat wel omdat wij dachten dat wij geen

kinderen van de Heere zouden krijgen. O, hoe leerde ik ook in die weg, dat ik van nature een zeer boos hart omdroeg en van nature aan geen verdrukking wilde in het vlees.

Doch het mocht de Heere behagen om ons, nadat wij een jaar en zes maanden getrouwd waren, te verrijken met een zoon, die wij noemden naar mijn vader, **Jacobus**. Hij werd geboren 9 Januari 1874.

O, hoe rijk waren wij met dat lieve kind, vooral daar de Heere het alles zo voorspoedig had doen gaan, waar wij erg bezwaard over waren. Gij moet weten dat mijn vrouwtje ook altijd zeer zwak is geweest, ja wel zo erg, dat de mensen mij al hadden gezegd: "Het zal met je vrouw niet zo goed aflopen." En nu had de Heere alles zo wel gemaakt, dat ik mijn blijdschap niet op kon, en alzo liep ik in die nacht, dat onze lieve Jacobus was gekomen, te schreeuwen van vreugde.

Doch de Heere kwam mij in die overvloedige vreugde tegen en vroeg aan mij *waar ik toch zo blij mee was, of ik niet wist dat ik een zoon had verkregen naar mijn beeld en alzo een kind had, dat nu ook al van nature midden in de dood lag en onder de toorn Gods en vloek der wet.*

O, dat deed mij beven voor het aangezicht des Heeren, en ik bad tot de Heere: "Ach lieve Heere, wees ook mijn arm kind genadig." En hiermee was dan ook mijn bijzondere blijdschap geëindigd.

Een jaar ging er voorbij, dat wij zeer gelukkig waren met ons geliefd kind, doch daarna werd hij ongesteld en kreeg de koorts, ja wel zo erg, dat wij besloten om de dokter te halen. De dokter kwam en gaf hem poeders tegen de koorts, doch de koorts verliet hem niet. Veertien dagen gingen daar zo mee heen, ons kind was danig zwak en de koorts hield maar aan. Mijn vrouw werd dan ook zeer bevreesd, ik zelf werd er ook bang voor, zodat wij besloten om naar een anderen dokter te gaan. Ik ging naar Dr. van Praag, een voornaam kinderdokter.

Toen ik daar kwam, werd ik zeer vriendelijk ontvangen. Hij vroeg mij alles en toen ik dacht te vertrekken, vroeg hij mij eerst nog of wij ook al een dokter bij het kind gehaald hadden, waarop ik zei van ja. Toen werd die dokter boos op mij en vroeg mij of hij dan dat kind kon genezen, als die dokter er toch niets aan doen kon.

Gij kunt begrijpen hoe verlegen ik daar stond. Ik kon alleen dit zeggen: "Dat wij het nog eens wilden proberen". Maar neen, hij joeg mij de deur uit en daar stond ik als verlegen met mijzelf. En zie, daar kwam met kracht in mijn ziel: "Vervloekt zij de man, die vlees tot zijn arm stelt", Jer. 17:5. Dat deed mij in schuld voor de Heere wegzinken, zodat ik moest zeggen: "Ach lieve Heere, doe niet naar onze dwaasheden, want dan kunt Gij op één ogenblik ons lief kind van ons wegnemen."

Nu kwam ik met zulk een teleurstelling thuis. Mijn vrouw was er ook zeer bedroefd onder en ons kind kreeg des avonds weer erg de koorts. Die nacht bleef ik bij het kind op, en daar kwam de Heere mij met die waarheid voor: "Wat hebben deze schapen gedaan? Heere, ik ben de man", 1 Kron. 21:17. Met die waarheid lag ik de gehele nacht in de schuld voor de Heere. Het was mij o zo zalig te gevoelen dat de Heere met zo'n ellendige nog te doen wilde hebben.

Tegen de morgen kwam de Heere mij zo voor met de ziekte van koning Hizkia, hoe de Heere had gezegd dat Hij nog 15 jaren tot zijn leven zou toedoen en dat hij een klomp vijgen op zijn gezwel moest leggen en uit die waarheid werd ik zo versterkt, dat het in mijn ziel werd gezegd: "Geloof alleenlijk."

Vanaf die ure mocht ik geloven dat ons kind niet zou gaan sterven. Nu werd mijn geloof nog wel beproefd, want de koorts hield maar aan, ja het werd zo erg, dat wij de volgende dag nog naar de dokter gingen. Het was op zaterdagavond en toen de dokter

kwam zei hij dat het er heel slecht uitzag met ons kind, terwijl hij nog een drankje en poeders gaf. Die poeders mochten wij alleen ingeven, als de koorts afnam, maar hij bleef koortsig, zodat wij hem geen poeder durfden ingeven.

Des zondagsmorgens kwam de dokter weer en zei dat wij hem nu maar een poeder moesten ingeven, en dat deden wij, maar ach wat kwam dat slecht uit. Nu kreeg hij erg de stuipen, dat hij bont en blauw werd en in zijn kussentje beet, en nu dacht mijn vrouw en ook mijn vrouws vader niet anders dan dat hij al lag te sterven.

Mijn vrouws vader was er erg op gesteld om nog naar de dokter te gaan, ik echter niet. Hoe naar het kind daar ook in de wieg lag, ik kon er niet meer aan denken dat het zou gaan sterven, maar om mijn vrouws vader genoeg te doen ging ik met hem nog naar de dokter.

Onderweg wilde ik hem moed inspreken, dat het nog wel zou schikken en dat ons kind niet zou gaan sterven. Maar daar mijn vrouws vader ook zoveel van dat lieve kind hield, gaf het niet veel voor hem. Zo zien wij dan ook dat ieder maar door zijn eigen geloof kan leven. Zelf was ik zeer opgewekt, vooral toen wij bij de dokter geweest waren en toen hij tot mijn vader had gezegd: "In Gods Naam, ik kan er niets meer aan doen; als dat kind gaat sterven, kan ik het niet het leven geven."

Daardoor was mijn vader nog meer terneergeslagen, ik trachtte hem wat op te beuren en zei: "Kom vader, ga maar mee naar huis, dan gaan wij een pijpje roken."

Thuis gekomen vonden wij de toestand nog hetzelfde, doch de koorts werd wel wat minder. Het kind lag daar als stervende en toch mocht ik geloven dat het niet zou gaan sterven.

Zo ging het voort tot maandagmorgen. Toen kwam mij weer vóór de genezing van Hizkia en ik werd er bij bepaald dat ik dit kind ook iets moest ingeven. Toen ik mijn vrouw dat medeelde, was zij daar eerst op tegen, omdat het zo dicht aan de dood grensde. Doch na enige woordenwisseling gaf mijn vrouw de zaak over en mocht ik het remedie aan het kind toedienen. Nadat het dit 24 uur gebruikt had, kwam de dokter en vroeg met verwondering: "Wat is hier gebeurd?"

Wij zeiden dat het kind verscheidene malen ontlasting had gehad, waarop hij zei: "Het kind is de ziekte te boven." En dit was ook zo. De koorts verliet hem en hij werd van dag tot dag beter.

Ziedaar, lieve lezer, zo had de Heere mij ook als dokter willen gebruiken tot genezing van ons lief kind. O, wat is het een volkomen waarheid: "Die geloven, haasten zich niet", Jes. 28:16. O, hoe heerlijk is het geloof in God! Dan komen wij niet beschaamd uit, hoe wij ook beproefd worden. Bergen mogen wijken en heuvelen wankelen, maar Zijn goedertierenheid zal van ons niet wijken, Jes. 54:10.

En alzo mochten wij ons verblijden in de weldaden des Heeren.

Ja wel zo, dat in plaats van een kind te verliezen wij er een tweede zoon bij kregen. Hij werd geboren de 16^e Februari 1875, **Daniël Christiaan**. Met deze beide kinderen ging het zeer naar wens, doch daar bleef het niet bij.

In het volgende jaar, 1876, de derde Mei, kwam mijn vrouw weer te bevallen van een derden zoon, Gerrit. Eer dit kind ter wereld kwam, heb ik treurige dagen doorgebracht en dat wegens mijn eigen zonden. Ik kwam in vreselijke opstand tegen de Heere, omdat wij nu weer zo spoedig een kind moesten krijgen.

Ach ja, lieve lezer, dat ging zover, dat ik het haast niet op papier durf te zetten. O, wat is een mens toch een boze zondaar van nature. Want ik werd een moordenaar van mijn eigen kroost en dat nog wel eer het ter wereld kwam. Ik liep in zulk een vijandschap tegen de Heere, dat ik geheel Gods handelingen afkeurde en elke dag als maar riep: "Was het nu nog maar een misdraht!" en zo liep ik maar in boosheid des harten.

O wat is dat toch een benauwd leven, zo te verkeren en toch, in zulke wegen leren wij goed onszelf kennen, dat wij niets anders waardig zijn en ons nog elk ogenblik waardig maken dat, zo de Heere met ons wilde twisten, Hij ons voor eeuwig in de verdoemenis zou werpen. In zulke wegen leren wij zo duidelijk verstaan dat de barmhartigheid Gods roemt tegen het oordeel, zoals ik dan ook kennelijk mocht ondervinden.

Het was op een avond, dat wij naar mijnheer Heiboer gingen. Daar kwamen ook Lerdee en Steenwijk. Daar werd een preek gelezen van Comrie over die woorden: "Ik ben met Christus gekruist, en ik leef, doch niet meer ik" enz., Gal. 2:20. En toen ik die waarheid hoorde verklaren, was het ogenblik daar, dat God de Heere mij, arm zondaar, in het stof voor Hem deed wegzinken.

O lieve lezer, hoe zou ik het onder woorden kunnen brengen, die heilige en diepe schaamte voor God, dat heilig Wezen, ja het is niet te veel, als ik zeg dat men in zulke ogenblikken zich wel onder de aarde zou willen verbergen van schaamte voor de Heere. Maar in die weg van diepe ootmoed voor de Heere kwam de Heere mijn ziel zalig te troosten in de vergevende kracht van Christus bloed, zodat ik met de dichter kon zeggen:

*"Ik beleet, na ernstig overleg, mijn boze daán,
Gij naamt die gunstig weg," Ps. 32:3 (berijmd).*

En zo mocht ik des zondags daarop zalig sabbat vieren en wel in het bijzonder in de kerk, waar de leraar het had over de moordenaar aan het kruis. Hoe wondervol werd mijn ziel daarin geleid, ja zo wondervol, dat ik niets anders kon zeggen dan dat ik ook daar die morgen onder het kruis stond van onze lieve Heere en van die lieve broeder de moordenaar en nu was hij niet zo'n grote moordenaar als ik, en zo heb ik hem maar de hand gedrukt, om straks tezamen, als twee moordenaars, eeuwig God te loven en dat door die dierbaren Zaligmaker, Jezus Christus, die daar Zijn heilig bloed liet stromen om moordenaars te redden van de toorn Gods en van de vloek der Wet.

O, wat zal het zalig zijn daar boven in de hemel, als al dat arm en ellendig volk, dat zich heeft leren kennen als overtreders van Gods geboden, als dieven, hoereerders, doodslagers, afgodendienaars enz., in zichzelf en toch rein en heilig in dien Jezus als hun Borg en Middelaar, bij elkaar zullen zijn!

O, de eeuwigheid zal niet te lang duren om de drie-enige God lof, eer en heerlijkheid toe te brengen voor zulk een verlossing.

En nu zal ik er niet op ingaan om meer te schrijven van al de omstandigheden, die wij in die weg doorleefd hebben; want er zou geen eind aan komen, daar wij door 's Heeren goedheid **13 kinderen** gehad hebben.

Dus is het voor mij te veel om al die bijzonderheden mee te delen, die zich daarbij hebben voorgedaan. Alleen wil ik nog één bijzonderheid vertellen, tot roem van Gods genade en mocht het zijn, tot troost van Gods kinderen, die dit zullen lezen.

Mijn lieve vrouw, die zeer zwak is en veel lijdt aan haar hoofd, moest thans bevallen van haar twaalfde kind. Wij woonden in Montfoort. Daar was ik beroepen als lerend ouderling en had daar een aangenaam leven met Gods volk. Wij mochten daar veel van Gods goedertierenheden smaken, en leefden in een aangename vrede met de gemeente en de Kerkenraad. Doch gij zult wel begrijpen dat onze weg, wat het stoffelijke aangaat, niet zo rooskleurig was, daar wij kinderen in leven hadden en nog allen in een leeftijd, dat zij niets konden verdienen. Zo was het wel tobben om van ons traktementje rond te komen, vooral voor mijn lieve vrouw, die met zoveel kinderen

dag en nacht moest omspringen en nu moest zij weer bevallen. Zoals ik reeds gezegd heb, daarin kwam ik weer in een weg van opstand tegen die lieve Heere, Die het altijd zo goed gemaakt heeft voor ons, ja ik werd weer boos op de Heere, waarom Hij toch zo'n weg met ons hield, terwijl de Heere dan toch wel wist hoe wij thans moeten tobben en nu nog weer een kind er bij.

O, lieve lezer, dag en nacht was ik in ontevredenheid over die weg; maar wat wil er nu gebeuren?

Op een zekere morgen mocht ik wakker worden met die woorden, die men vindt in een der gezangen:

*Die maar de goeden God laat zorgen,
En op Hem hoopt in 't bangst gevaar,
Is bij Hem veilig en geborgen,
Dien redt Hij godd'lijk wonderbaar.
Die op de hogen God vertrouwt,
Heeft zeker op geen zand gebouwd.*

O, wat grepen die woorden mij diep in het hart, zodat ik in plaats van te murmureren lag te schreien voor God, ja ik kwam al dieper en dieper in de ware ootmoed voor de Heere, zodat ik al mijn vijandschap kwijt raakte en in zalige schuldbelijdenis lag voor de Heere. En toen ik in die weg zalig in God lag weggezonden en het alles aan de Heere kon toevertrouwen, kwam de Heere mij, arm zondaar, op een bijzondere wijze troosten. De Heere openbaarde mij dat Hij in Zijn Goddelijke Voorzienigheid voor alles zou zorgen, ja dat mijn vrouw een bevalling zou hebben, zoals zij nog nooit gehad had. Ik moest daarop zeggen: "Heere, hoe zou dat kunnen?" en op die vraag was de Heere zo goed het mij te openbaren wat Hij doen zou.

Die openbaring was van dien aard, dat de Heere mij er mee voorkwam dat het goud en het zilver en het vee op duizend bergen al het Zijne was, Haggai 2:9 en Psalm 50:10 en dat Hij nu zou betonen dat alle harten in Zijn hand zijn, dat er nu één van Gods kinderen toe verwaardigd zou worden mij te redden en dat er 200 gulden mij op wonderlijke wijze door dat kind des Heeren zouden geschonken worden.

Nu moet ik u zeggen dat die openbaring van de Heere mij zo met kracht werd geschonken, dat ik er niet één ogenblik aan heb kunnen twijfelen of het wel geschied zou. De Heere had het gesproken en mij, arm zondaar, beloofd het te zullen doen. Toch hield ik die zaak voor mij, zelfs mijn lieve vrouw kwam het niet te weten wat er tussen mij en de Heere was voorgevallen. Hoe vast ik ook geloofde dat het geschied zou, 't was mij toch zelf te wonderlijk om het aan enig schepsel te vertellen. Ik leefde voor mijzelf van die dag af in een aangename toestand. de volgende morgen mocht ik ontwaken met de bede: "Geef ons heden ons dagelijks brood," waaruit ik bij vernieuwing kracht en sterkte kreeg van de Heere.

Toen mij die zaak te beurt viel, zal het twee maanden geweest zijn voordat mijn vrouw beviel en zo 14 dagen vóór haar bevalling had ik op zondag tweemaal in de gemeente voorgegaan, des morgens en des avonds. Des avonds na kerktijd waren wij gewoon altijd nog een uurtje met Gods lieve kinderen te vergaderen bij één der broeders ouderlingen of diaken. Zo was dit ook nu weer geschied en ongeveer 10 uur gingen we naar huis.

Nu was ik eenmaal thuis en dacht te gaan rusten, maar ziet, daar werd opeens gescheld. Dat waren wij niet gewoon, dat er op zondagavond nog zo laat werd gescheld. Ik zei tot mijn vrouw en kinderen: "Blijft allen maar hier, ik zal wel gaan horen wat dat is aan de deur."

Want gij moet weten dat in die tijd de vijandschap zo groot was in Montfoort tegen Gods volk, van Rooms en Liberaal, daar het nog zo lang niet was geleden dat wij in de reformatie waren van '86,² en zodoende werd ik daar ook erg gehaat door al die mensen. Als ik mijn deur maar uitkwam, dan stonden zij mij al hard te vervloeken met allerlei lelijke scheldwoorden enz. En alzo waren wij wel min of meer benauwd, vooral des zondagsavonds, als zij zo erg te keer konden gaan en op die fijnen schelden. Nu, dat deed mij niet geheel zonder vrees naar de deur gaan. Maar ik vroeg: "Wie is daar?"

En toen was het een vrouwenstem, die zeide: "Mijnheer, doet u maar even open, ik heb een briefje aan u over te reiken." Vanzelf deed ik de deur open, altijd maar op een kier, zodat ze alleen haar hand er door kon steken. "Gij moet het maar alleen lezen", zei ze en de deur ging weer dicht. Daar stond ik met dat briefje in m'n hand. Ik had een lamp hangen in de gang, vlak bij de trap en daar zou ik het openmaken, met de gedachte: "Dat is zeker wel een briefje wegens mijn preken, dat ik het niet goed gedaan heb."

Want ach, zo is het de meeste tijd bij mij, als ik van de preekstoel afkom, dat ik zo vreselijk word aangevallen, o dat ik weer zo ellendig heb gesproken, ja zielen vermoord, voor de eeuwigheid geschapen en ach, dan behoef ik niet te zeggen hoe bang het daar binnen zijn kan, ja zo bang, alsof alles op mij zal aankomen om mij te verslinden. Met die gedachte deed ik het briefje open, en o, wat een wonder, daar zag ik niets anders dan een bankbiljet van 100 gulden er uitkomen met een klein stukje papier er bij, waar op stond dat ik het aan niemand zeggen moest en dat wij in de eeuwigheid de Heere ervoor zouden groot maken. Ik stond daar als verslagen bij die trap. De Heere schoot mij toe met die woorden: "Wij zien het, maar doorgronden 't niet" (Ps. 118).

Nu moest ik zeggen: "Heere, Gij hebt aanvankelijk vervuld wat Gij beloofd hebt," maar ik dacht, nog niet geheel, want nu moest er nog 100 gulden komen. En ziet, wat een wonder, daar moest ik des maandags horen dat er op diezelfde zondag een bankbiljet van 100 gulden was gecollecteerd voor armen.

O, hoe moest ik toen in God wegzinken en hoe schoot mij alles te kort om de Heere, mijn God en Zaligmaker, te loven en te danken. Nu werd de zaak voor mij later zeer duidelijk, toen ik moest vernemen dat er een zuster der gemeente was, die juist op diezelfde tijd, dat de Heere mij zulks had geopenbaard, eveneens van 's Heeren wege was aangeboden en met kracht in haar ziel had gekregen dat zij mij 100 gulden moest geven en aan de armen der gemeente ook 100 gulden.

Daar heeft die zuster een zeer bange, strijd mee gehad, eer zij daartoe kon overgaan. Want gij moet weten dat zij een man had, die zeer gierig was en bang was om van al zijn geld één cent te moeten missen. Ach ja, wat is een mens, zolang hij van God vervreemd is en blijft; dan moet hij toch iets hebben, waar hij bij leeft, al is het dan zijn stomme geld, om daar zijn God van te maken, en zo had ik die man wel leren kennen, als ik mij niet bedrieg.

Nu, vanzelf had die vrouw niet de moed om het haar man mee te delen en toch bleef de Heere bij haar aanhouden dat zij dat doen moest. Tenslotte kwam zij tot het besluit om maar 200 gulden te nemen uit de brandkast van haar man en zich op God alleen te verlaten, die machtig was alles wel te maken. Maar nu werd haar strijd toch niet minder, want nu zij tot zulk een besluit was gekomen, viel de duivel haar aan met te zeggen: "Gij weet zeer goed dat uw man elke maand een keer naar zijn brandkast gaat om te zien hoeveel geld hij heeft, zodat hij precies weet hoeveel geld daar in ligt en als

---

² De Doleantie, waarvan Dr. Kuyper de leider was

hij dan ziet dat er 200 gulden uit zijn, zal hij van de schrik een beroerte krijgen en dood bij zijn brandkast blijven zitten en daar zult gij dan de oorzaak van zijn."

O, welk een strijd, waarin zij leefde, dag en nacht. Doch de Heere was sterker dan de vorst der duisternis. Ook onder dien bange strijd moest zij het de Heere gewonnen geven en beloofde zij het te zullen doen. Zij heeft het gedaan door de kracht des Heeren en in het geloof dat God machtig was alles wel te maken, heeft zij 200 gulden uit de brandkast genomen, zonder dat haar man er iets van wist. Maar nadat zij dit gedaan had, moest nu altijd haar man nog naar die brandkast gaan en hoe zou dit aflopen?

Ach, daar brak die morgen aan, dat zij haar man zag gaan om naar gewoonte zijn geld te tellen. Het was in het voorjaar en zeer koud, maar hoe koud het ook was, zij kon in haar kamer niet blijven zitten. Zij ging onder dat bedrijf met haar stopkous naar de keuken, al zuchtende of de Heere het toch wel mocht maken en nu zult gij het grote wonder Gods horen. Daar kwam de man terug van zijn werk en ziet, daar zag zij haar man met een gelaat, zo vrolijk, als zij hem nog nooit van de brandkast had zien komen. Hij sprak haar aan zo vriendelijk en zo blij, alsof het hem wel 200 gulden was meegevallen, ja wat meer is, hij viel zijn vrouw om haar hals en gaf haar een kus, alsof hij wilde zeggen: "Vrouw, gij hebt een goed werk gedaan."

Nu, de zaak heeft de Heere geheel voor hem verborgen gehouden, tot op deze dag. Maar hoe heeft die lieve zuster in de Heere moeten wegzinken, wegens Zijn almacht, liefde en genade en wij allen, voor zover het ons bekend was. En zo heeft de Heere ons gered, keer op keer. Hoeveel zaken zou ik nog kunnen verhalen, als het mij lustte. Hoe zeggen de mensen van deze eeuw dat God de Heere geen wonderen meer doet! Ach, als zij onze ganse levensgeschiedenis eens wisten, hoe zouden zij moeten getuigen: "God de Heere doet nog dagelijks wonderen aan Zijn lieve kinderen", maar het is verborgen voor hun ogen.

Nu, behoort gij lezer, tot dat volk des Heeren, dat Hij heeft liefgehad met een eeuwige liefde? O, dan zij deze zaak u tot troost, dat Gij met een getrouw God hebt te doen. Al loopt uw pad dan door het water, weet het dat de golven u niet zullen overstromen en door het vuur, de vlammen zullen u niet aansteken.

Nog tot meer bewijs daarvan: toen mijn lieve vrouw van haar twaalfde kind was bevallen, kwam Gods volk met zoveel aanzetten, dat ik er werkelijk zeer verlegen onder werd, zodat ik moest zeggen: "Ach, lieve Heere, het is genoeg, want wij krijgen het niet ten goede op. Heere, Gij hebt aan mij, arm zondaar, bewezen dat het goud en het zilver en het vee op duizend bergen al het Uwe is, dat Gij maar spreekt en het is er."

Nu heeft mijn vrouw nog een bevalling gehad en dat is geweest in de gemeente Boskoop, waar wij tot heden toe door 's Heeren goedheid nog wonen, nu al ruim 5 jaren en ook die vijf jaren in de gemeente Boskoop zijn niet voorbijgegaan zonder dat de Heere ons heeft geleid op wegen, die wij niet gekend hebben en ik wens nu ook daartoe over te gaan om u te verhalen wat ons daar heeft getroffen.

Jacobus Overduin jr.

Zoals ik reeds gezegd heb, is ons laatste kind te Boskoop geboren. Ik had al dikwijls bij mijzelf gezegd: O, wat zal het een genot voor ons zijn als er geen kleintjes meer bij komen, dan zullen wij een beetje rust krijgen. Maar ach, wat zijn de wegen des Heeren dikwijls anders dan wij denken.

Onze oudste zoon Jacobus begon te klagen dat hij koortsig was, waar hij wel een half jaar mee gelopen heeft. De dokter zei dat dit mogelijk kwam doordat de omgeving van Boskoop zo moerassig was. En omdat hij in oktober moest loten voor militaire dienst, dacht de dokter dat het voor hem goed zou zijn, in een andere plaats. Ook zijn vak was mogelijk niet zo gunstig voor zijn gezondheid, want hij werkte als sigarenmaker, bij ons in huis. Onder alle middelen die hij gebruikte, bleef hij koortsig.

Omdat hij de oudste was van onze kinderen moest hij loten voor militaire dienst en dat met zo'n zwakke gezondheid. Bovendien hadden wij hem altijd thuis en had hij in stilheid de Heere lief gekregen en mocht Hem van harte vrezen, zodat wij hem, biddende tot de Heere, zagen vertrekken, toen hij naar Alphen a/d Rijn moest om zijn lot te trekken.

Ik mocht alles de Heere voordragen in mijn gebed: 'Ach Heere, Gij weet hoe zwak ons lief kind is en hoe hij elke dag met koorts loopt en hoe lief wij hem hebben. Ach Heere, hij is een kind wat U mag vrezen en hoe zal het voor hem en ons zijn als hij daar in dienst moet. Ach Heere, wil er toch voor zorgen dat hij vrij mag komen voor de dienst'.

Zo waren wij biddende de hele morgen toen hij weg was en ik dacht: 'De Heere zal ons nu toch wel horen, zodat hij vrijloot'.

Maar wat een grote teleurstelling voor ons toen hij 's middags om 2 uur binnenkwam en zei: 'Ik ben soldaat.' Ik kon het eerst nog niet geloven, maar toen hij zijn nummer liet zien hield alles op, want hij had nummer elf getrokken en was dus soldaat. Mogelijk zal iemand zeggen: 'Kon hij zich niet af laten keuren?' Ja dat kon wel en waarschijnlijk hadden zij hem dan wel afgekeurd, maar de dokter had gezegd dat hij in dienst wel zou opknappen. Nu het dan toch zover was wilde hij liever ook dienen. Ieder kan begrijpen hoe ons ouderhart geschokt was.

Toen ik zijn lot gezien had, dacht ik mij tegen de Heere op te maken en Hem maar eens gaan vragen, hoe Hij dat nu toch doen kon. Maar toen ik dat zou gaan doen, maakte de Heere Zich tegen mij op en Hij kwam mij een ogenblik zo te vermurwen, dat ik als niets voor God lag weggezonden, met de woorden uit Psalm 73:12 (berijmd):

*'k Zal dan gedurig bij U zijn,
In al mijn noden, angst en pijn;
U al mijn liefde waardig schatten,
Wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten.
Gij zult mij leiden door Uw raad,
O God, mijn heil, mijn toeverlaat,
En mij, hiertoe door U bereid,
Opnemen in Uw heerlijkheid.*

Daar lag ik zo zalig met mijn kind in God weggezonden, dat ik moest uitroepen: 'Wel, lieve Heere, al wilde U al mijn kinderen nemen, het is goed Heere.' O, wat is de Heere toch machtig en liefderijk. Ach, wat had het er met mij treurig uitgezien, als die lieve Heere mij zo niet was tegengekomen. Hoe zou ik in vijandschap uitgebroken zijn en in smart hebben moeten verkeren. Maar de Heere was goed over mij en nu had ik wel met al Gods lieve volk in de hemel en op de aarde het 12^e vers van Psalm 73 willen zingen. Mijn kind was ik kwijt in de Heere en wat Hij nu deed was goed.

Ouderliefde

Zo ging het mij tot 3 april, toen hij van ons ging, om met de boot naar Gouda te varen, waar hij zijn dienstplicht moest vervullen. Om 2 uur ging hij met de boot mee en met het afscheid nemen ging het nogal met mij. Nu was de ligging van onze woning zodanig, dat wanneer ik boven was, de boot zag wegvaren. Ik zou haast zeggen, was ik nu maar niet naar boven gegaan, want o, hoe vreselijk was het nu voor mij. Ik stond voor het raam en hoorde de fluit van de boot om te vertrekken. Ach, hoe zou ik mijn smart kunnen beschrijven, wat ik daar op dat ogenblik meemaakte. Mijn vaderhart was als vaneen gescheurd en in een vloed van tranen riep ik uit: ‘Ach lieve Heere, daar gaat mijn arm kind, mijn lieveling, waar wij nooit verdriet van gehad hebben. Ach Heere, onze lieve Jacobus.’

Nadat wij de nacht met smart hadden doorgebracht dacht ik: ‘Het zal nu wel wat beter worden, als wij eens mogen horen hoe het met hem gaat, of als wij hem daar eens gezien hebben.’ Nu, omdat die smart dag en nacht in mijn hart bleef, zal het wel duidelijk zijn dat ik niet kon wachten om naar Gouda te gaan. Ik ging de daarop volgende week er naar toe om hem daar eens te zien en hoopte dat het dan wel beter zou gaan.

Toen ik daar aankwam kon ik hem niet direct spreken, maar moest tot ’s avonds 6 uur wachten. Zij waren met schietoefeningen bezig tot 5 uur, daarna nog één uur poetsen en daarna konden zij weggaan.

Familie Van der Heij

In die tussentijd ging ik een oude kennis opzoeken in Gouda, waar ik in geen twintig jaar meer geweest was. Dit was bij een zekere Van der Heij, op de Varkensmarkt, dicht bij de kazerne. Ik had hem ruim 20 jaar geleden leren kennen, op een wonderlijke wijze, door middel van mijn zwager Kwaadgras, die met mijn zus Maria getrouwd was. Zij trouwden in 1870, toen die vreselijke oorlog uitbrak tussen Frankrijk en Duitsland, waarbij mijn zwager in dienst moest om de grenzen te bewaken. Hij werd toen ook opgeroepen naar Gouda, waar ik hem opzocht en wij samen naar Van der Heij gingen, waar hij een bijzonder tehuis gevonden had. (Het waren mensen die de Heere vreesden, waarvan wij mochten geloven, uit de aard der liefde, dat zij al boven waren, voor de troon van God en het Lam.) Vooral van die vrouw, voor zover ik ze had leren kennen, mocht ik geloven dat zij het ware werk der genade ontvangen had.

Nu, na zoveel jaren dacht ik: ‘Laat ik eens gaan kijken of die mensen nog leven.’ Toen ik daar kwam en ‘volk’ geroepen had, kwam er een man naar beneden, waar ik aan vroeg: ‘Woont hier nog een zekere Van der Heij?’ Ik kreeg als antwoord: ‘Ja, zijn zoon, maar de oude Van der Heij en zijn vrouw zijn gestorven. Maar kom maar binnen, dan zult u de vrouw wel zien.’

Ik kwam binnen en maakte bekend wie ik was, waarna ik ook vertelde dat ik haar schoonouders had leren kennen en hoe ik daar altijd met genoeg was ontvangen. Verder vertelde ik haar waarom ik nu in Gouda gekomen was en tot mijn blijdschap zei die vriendin tegen mij: ‘O, dan kunt u uw zoon straks hier wel brengen en hij kan altijd komen, zoveel als hij wil.’

O, ik kon niet zeggen welke blijdschap er in mij omging, toen die lieve vrouw dat tegen mij zei. Ik moest in mijzelf uitroepen: ‘Wel lieve Heere, wilt U zó goed zorgen voor mijn arm kind?’ Wat een troost was dit voor mij, in de smart die ik leed. De Heere was zó goed dat hij daar een ouderlijk huis kreeg, ja als een kind in huis. Nooit zal ik kunnen beschrijven hoe goed of die man en die vrouw voor mijn kind waren en

ik zal hun, naast de Heere, nooit dankbaar genoeg kunnen zijn. Want mijn jongen was zó verlegen dat hij nergens durfde komen en was hij ergens, dan durfde hij zijn ogen niet opslaan, of spreken.

In de kazerne te Gouda

Om 6 uur ging ik met blijdschap in mijn hart naar Jacobus toe en kon hem als soldaat voor de eerste keer een hand geven. Hij stond daar zo flink en moedig voor mij, dat ik de kracht des Heeren nodig had om mijn tranen in te houden. Ik had daar mijn kind wel vast willen binden en hem mee naar huis willen nemen. Het ouderhart is zo teer over de kinderen en vooral over zo'n kind, wat van jongs af de Heere mocht vrezen. Maar de Heere weet wat goed is. Ik vertelde hem dat ik zó'n goed tehuis voor hem gevonden had, dicht bij de kazerne. Hij liet merken dat hij daar wel niet zoveel gebruik van zou maken, maar op mijn aanhouden ging hij toch mee. Het was mij een wonder hoe die man en die vrouw hem aanspraken. Ik weet niet hoeveel keer zij hem toeriepen: 'Nu Overduin, je komt maar hoor!' Hij moest beloven dat hij dit zou doen wanneer hij vrij was. Het was zeldzaam hoe die mensen voor hem waren en hij is daar steeds gekomen en nooit ergens anders, want hij at en dronk daar als hun kind.

's zondags ging hij om 4 uur naar Gouda, om dan nog om 6 uur naar de kerk te kunnen. Uit de kerk ging hij dan weer naar de familie Van der Heij.

Zoals ik gezegd heb, was ik dus heel blij dat wij dit adres gevonden hadden. Daarna gingen wij nog een eindje wandelen, met de bedoeling dat hij mij tot de boot bracht, die om 19:15 uur vanuit Gouda vertrok.

Toen ik weer van hem moest scheiden gevoelde ik dezelfde droefheid weer terugkomen. Hoe ik mij ook hiertegen verzette en mijzelf aansprak met: 'Kom, je hebt hem nu gezien en hij ziet er goed uit', het mocht alles niets baten. Het leek wel of mijn droefheid en smart verdubbelden. Want ik had ook opgemerkt dat hij al veel smaad had moeten dragen en dat zij al goed gemerkt hadden dat Jacobus een 'fijne' was en dat deed mij nog meer zuchten: 'Ach Heere, wie weet wat hij daar nog zal moeten lijden.'

Weer thuis, maar met veel zorg

Ik kwam thuis en vertelde niets van de smart die ik gevoelde, want mijn lieve vrouw droeg ook zoveel leed om haar lief kind. Ik verborg het zoveel mogelijk voor haar en deed alsof ik blij was door te vertellen dat ik hem met blijdschap ontmoet had. Ook dat ik op een wonderlijke wijze aan zó'n goed adres gekomen was, waar hij altijd mocht komen. Dat wij ook samen daar geweest waren om kennis te maken. Begrijpelijk was dit ook tot troost voor mijn vrouw.

Maar toen wij naar bed gingen, ach, niemand kan beschrijven hoe ik die nacht heb doorgebracht. Ik zag maar niet anders dan dat zij Jacobus mishandelden. Ik had het bij ogenblikken zó bang in mijn bed dat ik er wel uit wilde vliegen. Had ik maar naar Gouda kunnen gaan, om daar naast hem te liggen op een strozak, dan was ik gelukkig geweest. Maar dat kon vanzelf niet. Eindelijk was de nacht voorbij, met al het zuchten en worstelen en ik ging naar boven, om de Heere te zoeken. Ik stond op de grens om in vijandschap tegen Hem uit te breken.

Een gekke vader

Maar wat zijn Gods wegen wonderlijk. Ik kwam met mijn vragen tot de Heere God: 'Ach Heere, waarom heeft mijn lief kind nu toch zó'n gek nummer moeten trekken, voor de dienst?' En direct als ik die vraag de Heere deed kwam het antwoord: 'Omdat u zó'n gekke vader bent.'

O, dát antwoord zal ik nooit vergeten. Hoe diep zonk ik daar voor God in schuld en ootmoed weg. Ja, de Heere heeft mij daar wel willen ondersteunen, anders was ik bezweken van droefheid voor de Heere. Toen moest ik uitroepen: 'Het is goed Heere, ik wil al die smart wel dragen.' Wat een wonder werd het daar voor mij, dat De Heere, God, de heilige Jehova, nog met mij, zó'n gekke en dwaze vader te doen wilde hebben. Ja, daar mocht ik de roede Gods kussen en lief krijgen en kwam de Heere mijn ziel te vertroosten dat ik eenmaal verwaardigd zou worden, om met mijn zoon te komen voor de troon van God, verlost uit alle benauwdheid. Zó werd mijn ziel versterkt in de Heere, mijn God en Zaligmaker.

Zo lag ik op een avond op bed en ineens zag ik dat mijn zoon Jacobus op een baar naar het graf werd gedragen, zodat ik eerst wel wat schrok. Maar toen ik weer wat bij mocht komen, was ik het door genade, spoedig eens met de Heere en zei: 'Wel, lieve Heere, zou het uw weg zijn om ons geliefde kind zó spoedig af te lossen uit deze boze wereld?' Ik moest zeggen: 'Het is goed Heere.' Van deze openbaring zei ik tegen niemand iets, ook niet tegen mijn vrouw, maar ik mocht verder zien wat de Heere zou doen.

Brief uit de diensttijd

Het ging nogal met Jacobus, want hij sterkte aan in zijn diensttijd. In een half jaar is hij tien kilo aangekomen en hij had geen koorts meer. Op 24 mei kreeg ik een brief van hem, voor mijn verjaardag. Die brief wil ik overnemen, want ik heb 13 brieven uit zijn diensttijd zorgvuldig bewaard:

Gouda, 23 mei 1894

Geliefde ouders,

In de hoop dat u deze brief in goede welstand mag ontvangen, zoals ik mij door 's Heeren goedheid ook nog mag gevoelen. U zult de reden van mijn schrijven wel begrijpen. Wanneer u deze brief ontvangt is het voor ons allen een blijde dag. De Heere is weer zo goed geweest een jaar tot uw leven toe te doen, geliefde vader, door u weer in ons midden te sparen tot ons geluk, maar ook tot vreugde en blijdschap van de gemeente.

Hartelijk gefeliciteerd van mij en mijn wens is, dat de Heere er vele jaren aan mag toedoen. U stellen tot een priester voor ons in het gezin, tot een wijze herder van de gemeente en tot eer van Zijn Naam.

Geliefde moeder, ook van harte gefeliciteerd met dit geluk. Dat de Heere u en ons allen, vele jaren mag sparen, tot vreugde van ons allen. Dat de Heere ons een dankbaar hart geve om Hem daarvoor te danken.

Ik zou nu wel kunnen eindigen, want het is hier steeds hetzelfde. Toch wil ik nog vertellen dat het zondagavond aangenaam voor mij was om naar Gouda te lopen. De Heere was zó neerbuigend goed voor mij, dat Hij mij zalig kwam te vertroosten. Ik mocht voor een ogenblik geloven dat die lieve Jezus mij eens zalig aan zijn borst zou drukken, omdat hij een Heiland is, die getrouw Zijn Woord houdt en degene die naar Hem vragen nooit zal beschamen. O, mijn ziel werd zó versterkt, dat ik het soms niet op kon en dat aan mij, zo'n ontrouw en laf krijgsknecht voor Hem.

Het is echter weer spoedig gezakt en de bekommelingen van het leven in de kazerne, doet alles weer spoedig onder de as komen. Toch wil ik het schrijven, want ik bad er eigenlijk om dat ik het niet verzwijgen zou. Op zo'n ogenblik zou men het wel de bomen willen vertellen, zó verblijd was mijn hart.

Ach, was ik maar niet zo onvrijmoedig. Ik mag met David wel bidden: ‘Heere, schenk mij een vrijmoedige geest en doe met mij niet naar mijn overtredingen. Was en reinig mij in dat kostelijk bloed, in die heerlijke Fontein, zo zal ik witter zijn dan pas gevallen sneeuw.’ O, mocht die dierbare Heilige Geest veel met Zijn zalige werking, in ons aller hart ook in dit jaar weer werken, tot eer van Zijnen Naam en tot heil en zaligheid van ons allen.

Ik wens u nu allen van harte het beste toe, om een blijde opgewekte verjaardag te vieren. Wanneer er zo de Heere wil en wij leven, niets in de weg komt, dan kom ik zaterdag naar huis, hoewel ik er nu ook graag bij zou willen zijn. Als het voorrecht gemist wordt dan voelt men er pas de waarde van. Zo gaat het altijd met ons.

Nu, allen van mij hartelijke groeten. Uw liefhebbende zoon en broer,

J. Overduin

Zie, lieve lezer, de eerste brief die ik van mijn lief kind mocht ontvangen, als soldaat. U kunt begrijpen hoe mijn ziel onder het lezen van deze brief, op mijn verjaardag wegzong, toen ik die brief op mijn verjaardag las. Ik moest zeggen: ‘Wel, lieve Heere, U had mij, arme zondaar, nooit groter geschenk kunnen geven dan deze brief’. Nu mocht ik geloven dat die weg van druk hem ook tot zaligheid zou strekken, ja dat alles zou meewerken ten goede, voor degene die naar Zijn voornemen geroepen zijn. Dit is verder ook gebleken.

Zoals ik gezegd heb, heb ik dertien brieven van hem. Dit is teveel om ze allen over te nemen, maar één brief laat ik nog lezen:

Wierickerschans, 10 november 1894

Geliefde ouders,

Op het ogenblik dat ik mij neerzet om een brief te gaan schrijven, zit u al uit te kijken of ik nog niet thuiskom. Het is mij erg tegengevallen. Ik ben mij om twaalf uur gaan verkleden en stond klaar om weg te gaan, maar moest mijn pasje nog halen. De sergeant was er echter niet mee tevreden dat een ander voor mij op wacht ging en scheurde het briefje voor mijn ogen in stukken. Ik ben mij daarna weer gaan verkleden en schrijf nu dit briefje.

Het was aangenaam voor mij om een brief van u te ontvangen. O, mocht ik maar veel, zoals u schreef, mijn toevlucht tot bij Jezus zoeken, want al dit aardse zal toch vergaan, het is ijdelheid der ijdelheden. Maar ach, hoewel ik dit zó goed weet, ik zoek het altijd waar het niet te vinden is. De mens houdt zich altijd op met dingen die hem niet kunnen helpen. Altijd zoekt hij zijn troost bij het aardse, maar hij ziet niet naar Hem, van Wie alle goede gaven en volmaakte giften afdalen.

Geliefde moeder, ook van mij, bij uw verjaardag hartelijk gefeliciteerd. Dat u deze dag, met ons, nog vele jaren mag vieren en dat de Heere u naar ziel en lichaam versterke en vertrooste. Dat u de weg naar de grote eeuwigheid met blijdschap mag reizen. Al is die weg soms donker, dat de Heere u dan licht mag geven om op het einde van de loopbaan te zien. Waar de kroon is weggelegd voor al degenen die wettig gestreden hebben. Dan zal alles ruimschoots vergoed zijn, in al de zorgen, bekommelingen en kwellingen, die zich hier ook voor u opdoen.

Verder, geliefde vader, broers en zusjes, allen gelukkiggewenst met deze dag. Hoewel het jullie niet zal lukken om deze dag te vieren zoals de Heere het van ons wil, dat wij Hem de eer van dit alles zullen geven. Daar de wereld, de duivel en ons diep bedorven hart, nog steeds zo over ons triomfeert, hoop ik toch dat jullie deze dag op feestelijke wijze mogen vieren. Het spijt mij wel dat ik hier niet bij kan wezen, maar dit zal zeker zo moeten zijn. Misschien kom ik nu aanstaande zaterdag D.V.

Ik hoop dat u dit schrijven in goede welstand mag ontvangen, zoals ik mij door 's Heeren goedheid ook mag ondervinden. Als het uitkomt, schrijft u deze week ook nog eens een briefje? Ik hoop dat u niet ongerust zult zijn, omdat ik niet gekomen ben. Ik zal mijn brief dan nu nog op de post doen, zodat u hem maandagmorgen kunt ontvangen.

Nu, allen hartelijke groeten van uw liefhebbende zoon en broer,

Jacobus.

Deze brief geschreven op moeders verjaardag. Wat was hij teleurgesteld dat hij niet naar huis mocht. Hij was toen te Bodegraven, voor een maand op de Wierickerschans toen zijn moeder op 11 november jarig was. Het is uit zijn brieven merkbaar hoe verknocht hij was aan het gezin. Ook dat hij in dit alles de Heere mocht vrezen, zodat wij dubbele banden aan hem hadden, niet alleen natuurlijke, maar ook geestelijke banden. De geestelijk banden zijn nog nauwer dan de natuurlijke.

Het was voor ons verblijden zijn brieven te mogen ontvangen, vooral wanneer wij opmerkten dat het goed met hem ging.

Maar hoe gezond hij nu ook was, het bleef mij bij dat hij zou sterven voordat zijn diensttijd voorbij was. Daarom had ik wel tijden dat het mij niet gemakkelijk was. Iemand gezond te zien, waar je zoveel van houdt en dan te denken: 'Hij zal binnenkort gaan sterven'. Ik deed ook steeds mijn best om die gedachte weg te krijgen, maar dat ging toch niet. Nee, daar was het te duidelijk en te krachtig mij door de Heere voorgesteld. Het hele jaar mochten wij ons in zijn gezondheid verblijden.

Ook op de nieuwjaarsdag was hij bij ons. 's Avonds om 9 uur brachten wij hem nog een eindje weg. Toen wij weer naar huis liepen spraken wij er nog over dat hij zo bijzonder gezond was, meer dan voordien. Toch bleef het mij bij dat hij ging sterven. Ik ging aan het rekenen en sprak in mijzelf: 'Nu wordt het elke maand één.' Ook dacht ik als het juli mag worden en hij naar huis zal komen, wat zal dat een dag van vreugde voor ons zijn.

Maar ach, des Heeren wegen zijn niet onze wegen en dat kwam duidelijk uit.

Naar het hospitaal

Het was op het laatst van januari dat hij weer naar huis kwam en toen klaagde hij dat hij op verschillende plaatsen pijn had. Wij dachten dat hij een kou opgedaan had, wat achteraf ook bleek. Enkele dagen is hij in het hospitaal opgenomen geweest. Wij dachten dat hij weer beter was, maar ach, dat was niet zo, want hij bleef klagen over pijn. Hij begon ook wat te hoesten. Eind februari werd hij ook koortsig en dat werd zo erg dat hij soms zei: 'Voel nu mijn pols eens, hoe hard die slaat?'

Nu zal ik er maar niet aan beginnen te schrijven over de smart in onze harten, wanneer hij zo thuiskwam en later weer wegging. De laatste zondag thuis had hij zó'n hoge koorts, dat hij heel de dag op bed lag. Later zei hij tegen ons: 'Ik wist niet hoe ik weer naar de kazerne terug moest'. Zo heeft hij met koorts gelopen tot begin april. De reden om daar nog zolang mee te lopen was, dat hij bang was om naar het hospitaal te moeten en dat hij in maart gunstige werkzaamheden had gekregen, als oppasser bij de 2^e luitenant en een plaats had gekregen op de wapenkamer. Dat was een gunstig werk, waarbij hij geen dienst moest doen. Hij was dus bang, bij opname in het hospitaal zijn baan te verliezen.

Toch kon hij nu niet langer zo doorgaan en hij stuurde ons een kort briefje:

4 april 1895

Geliefde ouders,

In de hoop dat u deze letters in goede welstand mag ontvangen. Deze brief is om u te melden dat ik drie dagen geleden in het hospitaal ben opgenomen. Ik kon het niet langer volhouden.

Toen ik hier kwam had ik 38 graden koorts en heb nu al de vijfde fles Kina. Vanmorgen had ik 37 graden koorts en ben erg slap. Schrijven kan ik niet omdat ik zo beef. Morgen krijg ik weer eten, hoewel ik bijna geen trek heb.

Verder hartelijk gegroet, uw liefhebbende zoon en broer,

J. Overduin

Toen wij dit briefje ontvingen is het te begrijpen hoe dit mij aangreep. Ik moest zeggen: 'Ach ja, lieve Heere, U zult wel vervullen wat U gesproken hebt, al is het nog zo tegen ons vlees en bloed in.' Ogenblikkelijk greep het mij aan en het bracht mij in diepe smart dat hij daar zou moeten sterven en niet in ons eigen huis. O, dat deed mij dag en nacht schreien voor de Heere en altijd met de vraag: 'Ach lieve Heere, moet onze lieveling daar sterven, in dat Babel, ach dat zullen wij niet kunnen doorstaan'.

Op bezoek bij Jacobus

De volgende week ging ik naar hem toe en ach, hoe zag ik hem daar liggen op zijn kribbe, als een verlatene van zijn ouders en van Gods lieve volk. Ik had de Heere vooraf gevraagd om kracht en sterkte, opdat ik niet zou bezwijken. Nu, de Heere was mij nabij en ik werd gesterkt, zodat ik heel moedig met hem sprak. Maar toen ik wegging dacht ik niet anders dan dat ik zou inzakken. Hoe ik door Gouda heb gelopen weet ik werkelijk niet, maar het was snikkende en roepende: 'Ach lieve Heere, zal mijn lief kind, zo van alles verlaten moeten sterven? Ach Heere, dat kan toch zo niet!' In deze gemoedstoestand kwam ik bij een officier, die ouderling was in de Gereformeerde Kerk. Die lieve broeder zag wel aan mij dat ik zeer aangedaan was en gaf mij wat te drinken. Hij wilde mij troosten door te zeggen dat het nog niet zo erg was en dat hij de dokter gesproken had die ook gezegd had dat er volstrekt geen gevaar bij was. Nu, dat geloofde ik ook wel dat het nog enige tijd zou duren dat hij zou sterven, maar om te spreken dat hij beter zou worden, dat wist ik wel beter.

Maar in deze omstandigheden hoopt men toch dat hij nog zal beteren. Ik zei: 'Ach ja, dat hij zal sterven is zo erg niet voor hem en ook niet voor mij, maar dat hij dáár zal sterven, daar kan ik niet aan denken. Want ach mijnheer, mijn vrouw zou haar kind niet meer zien, daar zij zó zwak is. Zij lijdt veel aan hoofdpijn. Daarom is de weg voor haar zo diep en smartelijk, dat zij niet zal kunnen komen en wat moet ik dan toch beginnen?'

Toen ik zo bedroefd en neergeslagen zat, zei die lieve broeder tot mij: 'Dan kan ik u geen betere raad geven dat u ogenblikkelijk naar de minister van oorlog schrijft, met het verzoek om uw zoon naar huis te mogen halen. Na beterschap kan hij dan weer naar zijn garnizoen terugkomen.' Ik vroeg hem of de minister zo iets wel zou doen, waarop hij antwoordde hij dat de minister daar wel meer in toestemde en dat ik het daarom moest proberen. Ook beloofde hij mijn zoon een bezoek te zullen brengen.

Zo kwam ik thuis en kon niets anders tegen mijn vrouw zeggen dat het nog hetzelfde met hem was, maar dat ik ook bij mijnheer Kersbergen was geweest die mij raad had gegeven om te zien of wij hem thuis zouden kunnen krijgen. Mij vrouw stond erop dit direct te ondernemen, zodat ik diezelfde middag nog naar broeder Veerman, hoofdonderwijzer van de christelijke school ging, met het verzoek om mij daarin te helpen. Deze broeder was bereid om de zaak geheel in orde te maken, maar hij zei

erbij niet veel hoop te hebben dat de minister dit zou doen. Maar wij konden het proberen. Het verzoek werd diezelfde dag nog verzonden.

Weer op ziekenbezoek

Nu waren er weer acht dagen voorbij, nadat ik in Gouda was geweest. Twee ander zoons, Daniël en Gerrit gingen elke zondag naar hem toe. Wat was Jacobus dan blij als hij zijn broers zag. Hoe hard zij ook moesten werken in de week, toch liepen zij elke zondag naar Gouda, heen en terug. Dat hebben zij tot het laatst volgehouden. Ik ging dan elke woensdag. Zolang ik aan zijn bed zat kon ik aan zijn gezicht zien dat hij blij was. Zijn verzorger hielp hem uitstekend. Hij moest zelf zeggen dat hij het thuis niet zo kon hebben. Ik heb het zelf gezien dat hem een kop kalfssoep werd gebracht met zoveel vlees, dat ik dacht: 'Zou het niet teveel zijn voor iemand die ziek is.' Maar dat was niet zo, want hij at het elke dag en het bekwam hem goed. Daarbij nog twee koppen melk, twee eieren en nog meer. Wij mochten zelf ook versnaperingen meebrengen. Verder mochten wij komen en blijven zoveel wij wilden.

Toen ik wegging, ging ik eerst nog naar de officier. Deze vroeg of ik al iets wist, omtrent het verzoek. Toen ik dat ontkende zei hij dat ik toch al antwoord had kunnen krijgen, want binnen acht dagen moeten deze zaken beantwoord zijn. Hij dacht dat ik nu wel spoedig antwoord zou krijgen.

Een diepe beproeving

Maar er kwam steeds geen antwoord van de minister. Het werd nu steeds moeilijker voor hem en voor ons. De officier had Jacobus verteld, na het gebed, dat wij een verzoek hadden ingediend, zodat hij er ook naar de uitslag verlangde. Na veertien dagen hadden wij nog niets gehoord.

Toen ik weer bij hem kwam vroeg hij: 'En pa, weet u al iets?' Ik moest zeggen: 'Nee, lief kind, ik weet nog niets.' Het is wel te begrijpen hoe smartelijk ik elke keer weer bij zijn bed stond. Maar de Heere hielp in de smart en ik ging van hem weer naar de officier, die ik weer ontkennend antwoord moest geven. Zijn antwoord was: 'Dan zal er wel niets van komen.' O, wat voelde ik het toen weer dat ik moest zeggen: 'Ach Heere, moet dan mijn arm kind hier sterven?' Ik had ogenblikken dat ik niet wist waar ik het moest zoeken, vooral 's nachts. Ik riep maar uit: 'Ach lieve Heere, daar ligt mijn kind, van ons verstoten, ach aanzie mijn smart.'

Nu kreeg ik het voor elkaar dat zijn moeder de volgende week mee ging naar haar zieke zoon, die haar ook zo lief en dierbaar was, een bezoek te brengen. Ik was er wel bang voor en dacht hoe het zou aflopen als zij daar in dat hospitaal komt. Maar het viel erg mee, want de Heere kwam haar zo te versterken, dat wij aangenaam bij hem zaten. Daarbij kwam nog dat ik bij de dokter werd geroepen, die vroeg of wij naar de minister hadden geschreven. Toen ik daarop bevestigend antwoordde zei hij: 'Ik zal hem afkeuren en dan kan hij nog naar huis komen.' Ik kwam nu bij hun terug en vertelde hun het nieuws, waarop Jacobus blij tegen zijn moeder zei: 'Ach moeder, als ik nu nog eens thuis kwam.' Het is te begrijpen dat hij hier naar verlangde, hoewel hij dit niet tegen ons zei. Hij zei altijd maar: 'Het gaat nogal,' maar zijn verzorger zei ons: 'Hij wordt zó zwak dat hij niet meer alleen kan gaan, om zich 's morgens te wassen.'

Er verliepen weer acht dagen dat wij niets hoorden. Ik ging weer naar Gouda met mijn zoon Jan. Maar ach, het was alsof mijn benen van lood waren. Hoe benauwd ik het had kon ik niet zeggen. En werkelijk, het was ook niet zo best met hem. De vorige nacht had hij veertig graden koorts gehad en hij lag te wenen om naar huis te komen.

Hij had gehoord dat de dokter naar de Haag geschreven had, om hem af te keuren, maar dat er een brief teruggekomen was, dat zij dit nog niet deden. Ook had hij gehoord dat zijn dokter weg zou gaan en dat er een andere dokter uit Zeeland zou komen. Zo liep alles samen en hij lag bedroefd neer.

Ach, wat had ik toch de kracht des Heeren nodig om niet te bezwijken. Maar ik moest weer weg en ik kan niet verklaren hoe wij afscheid van elkaar genomen hebben. Hij staarde mij met zijn zieke ogen na totdat ik de deur uit was. Hoe liep ik toen door Gouda en hoe moest ik thuiskomen? Ik moest zeggen: ‘Ach Heere, ik kan niet meer van droefheid en van smart’.

Een dierbare belofte

Maar toen schoot de Heere mij opeens toe, dat hij daar niet zou sterven, maar naar huis zou komen. Wat een blijdschap was dat voor mijn ziel. Die blijde boodschap van de hemel zal ik nooit vergeten. Ja mijn vreugde was zó groot dat ik de volgende dag weer naar Jacobus toeging. Vanzelf keek hij zeer verwonderd op, dat ik daar weer kwam en ik ging vertellen: ‘Lieve Kobus, ik heb gisteren, nadat ik bij je geweest ben, een boodschap van de hemel ontvangen. Nu kan ik je vertellen dat je zeker naar huis komt en dat je hier niet zult sterven.’

O, wat zakte hij toen in een vloed van tranen weg en riep uit: ‘Ach pa, wat is de Heere toch goed over zulke doemwaardige zondaren.’ Hij lag te snikken en ik moest alles doen om hem weer tot kalmte te brengen. Hij was zo zwak, daar hij al weken koorts had, soms tot veertig graden en daarom kon hij nu niet veel meer hebben. Zo ging ik weer van hem weg.

Er verliepen acht dagen dat wij niets hoorden, zodat de binnenpratens ook wel eens spraken: ‘Heb je jezelf niet vergist. Is het niet omdat je het zo graag zou willen? Had het maar niet tegen je kind gezegd, want als dat nu ook nog eens misloopt, dan zal hij nog in wanhoop sterven. Dan zullen zij allen zeggen: Zie eens, het is bij je vader mis, die zeker dacht dat het van de Heere was. Hoe zal het dan ook bij u wel alles mis zijn voor de eeuwigheid.’

Wat kreeg ik het daarmee nu bang. Ik ging weer naar Jacobus toe en liep te zuchten: ‘Ach Heere, laat het nu toch genoeg zijn, want ik kan niet meer.’

Mijn ingewanden krompen ineen van pijn en van zenuwen, zodat ik haast niet door kon gaan. Toch kwam ik weer bij hem, maar wij konden die dag niet veel spreken. Het was bij hem somber en bij mij ook en daarbij in strijd, zodat ik alleen maar zeggen kon: ‘Kobus, je komt naar huis hoor. Hoe het ook mag gaan, je zult hier niet sterven!’ Dit zei ik hem in al de strijd die ik had. En ach, hoe goed is die lieve Heere. Ik had gezegd dat ik zó niet meer kon gaan, maar het moest ook niet meer. Het was de laatste keer geweest dat ik met droefheid en smart naar hem toe geweest was.

Ik ging weer naar huis en hoorde in die week weer niets. Ook zondags kwamen de jongens weer thuis met de boodschap: ‘Nog niets gehoord’. Er zal wel niets van komen werd er gezegd, maar dat zeiden zij ook vanbinnen. Het was mij weer benauwd, want zij zeiden vanbinnen: ‘Nu ben je zelf de oorzaak als je kind daar in de wanhoop zal sterven. Waarom heb je toch zoiets tegen hem gezegd?’

Zo ging het door tot op dinsdagmorgen. Ik voelde de dag al aankomen dat ik weer naar hem toe zou gaan en ik had tot de Heere gezegd: ‘Ik kan niet meer’. Ik ging die dinsdag naar mijn bidvertrek en viel daar voor de Heere in droefheid neer en riep uit: ‘Ach Heere Heere, is dan alles bedrog en zult u iets zeggen en niet doen?’ En zie, daar kwam de Heere weer tot mijn ziel met Psalm 118 vers 4:

*De HEER' is aan de spits getreden
 Dergenen, die mij hulpe biên;
 Ik zal gered uit zwaarigheden,
 Mijn lust aan mijne haat' ren zien.
 't Is beter, als w' om redding wensen,
 Te vluchten tot des Heeren macht,
 Dan dat men ooit vertrouw' op mensen,
 Of zelfs van prinsen hulp verwacht.*

Nu lag ik zo zalig in God weggezonden, dat ik moest uitroepen: 'Ach, lieve Heere, al was het de koningin zelf, die zei dat hij niet thuis zou komen, dan zal het nog gebeuren. Gij zijt God de Almachtige, die spreekt en het is er, die gebiedt en het staat er.' Mijn ziel was zó gesterkt in de Heere, dat ik nu weer blijmoedig de weg kon gaan.

Een briefkaart

Het werd dinsdagavond 7 uur. Ik zou nog even naar iemand toe gaan. Terwijl ik de deur uitging, zei ik bij mijzelf: 'Ach, lieve Heere, mocht het nu eens de tijd van Uw welbehagen zijn om ons te verlossen. Intussen kwam ik langs het postkantoor en daar kwam opeens een brievenbesteller op mij aan, die zei: 'Ik heb wat voor u.'

Hij gaf mij een briefkaart en wie zal zeggen wat er in mij omging toen ik daarop las: *'Pa, ik kom naar huis. De dokter is vanmorgen bij mij geweest, om elf uur en hij heeft mij gezegd dat ik naar huis kon. Maar morgen moet u komen om de dokter te spreken'*

Nu wist ik niet hoe ik het had, ik kon mijn blijdschap niet op en riep uit: 'O, wat is God getrouw.'

De andere dag ging ik vol blijdschap naar Gouda. Daar zag ik ook zijn blij gezicht en hij gaf mij de hand, waarin zóveel opgesloten lag, dat wij niets tegen elkaar konden zeggen. O, die trouw en die liefde van God, hoe zullen wij die naar waarde kunnen vertellen? Straks in de eeuwigheid, dan zullen wij het volkomen doen.

Ik ging naar de dokter, die mij zeer vriendelijk ontving. Ik moest gaan zitten en ik vroeg hem wat hij van mijn zoon dacht. Daarop zei hij: 'Zeer slecht, het is beroerd gesteld met uw zoon.' Ach, wat moest ik met die laatste uitdrukking van de dokter in God wegzinken en zeggen: 'Ach Heere, wij hebben die beroering teweeg gebracht door onze zonden', Verder zei hij: 'U kunt uw zoon naar huis krijgen'. Toen ik vroeg wanneer, kon hij dat niet juist zeggen, want de stukken uit de Haag moesten nog komen. Hij dacht nog ongeveer 8 dagen. Toen ik vroeg of het nog zólang moest duren antwoordde hij dat daar niets aan te doen was.

Ik ging weer naar Jacobus toe, met angst in mijn hart dat hij niet zou vragen wanneer hij naar huis mocht komen. Hij voelde ook wel dat er niets meer bij kon komen om vervoerd te worden, daar hij zo verzwakt was. Hij vroeg direct: 'Wel pa, wat heeft de dokter gezegd?' Daarop zei ik: 'Dat je naar huis komt'. Hij vroeg: 'Zo en wanneer?' Toen moest ik het zeggen: 'Nog acht dagen.' Toen begon hij te schreien, want dat viel hem zo tegen. Ik zocht hem te bemoedigen en zei: 'Ach, mijn lief kind, houdt maar moed, je hebt nu al zolang hier gelegen, die acht dagen kunnen er ook wel bij. De Heere zal het wel maken'. Zo ging ik weer bij hem weg, meer blij als voorheen.

Maar onderweg raakte ik weer aan het zuchten en zei bij mijzelf: 'Als hij nu maar niet te zwak wordt in die tijd, want dan is het nog mis.' De Heere kwam mij toen voor met de woorden die de Joden zeiden: *'Niet in het feest, opdat er geen oproer worde onder het volk,* (Matth.26:5) en Jezus had gezegd: *'Wel in het feest'*. Daarmee kreeg ik te

geloven dat het geen acht dagen meer zou duren, de Heere beloofde nog eerder. Dit laatste zou geschieden.

Het was diezelfde week, op zaterdagavond, dat wij een briefkaart kregen van de dokter, waarop stond: 'Maandagmorgen om 10 uur kan uw zoon opgehaald worden.' O, wat een vreugde in mijn huis, bij mijn vrouw en kinderen. Maandag komt Kobus thuis! Er werd die zondag haast niet gegeten van vreugde, maar ook die laatste nacht haast niet geslapen. Die ene nacht vergoedde alles voor al de vorige nachten die ik in smart en droefheid had doorgebracht.

Naar 't Vaderhuis!

Het werd maandagmorgen en wij gingen om 7:15 uur met de boot. Wij moesten in Gouda eerst nog het een en ander doen, zoals een bed kopen e.d. Ik deed dit alles nog met een benauwd hart, want de vijand rust niet, vooral in tijden van beproeving. Hij deed toen wij op de boot naar Gouda zaten nog een hevige aanval op mij. Hij zei: 'Je zult op deze dag nog wel teleurgesteld worden, je was te vroeg verblijd. Want als je in het hospitaal komt zul je je zoon zien liggen in een benauwdheid, die hij vannacht gekregen heeft. Die vreugde dat hij naar huis mocht was te groot voor hem. Dat kon zijn zwak lichaam niet meer verdragen.'

O, wat greep mij dit aan. Ik had haast geen benen meer om op te lopen. Hoe ik mij ook beriep op datgene wat de Heere mij beloofd had, toch kon ik de strijd maar niet te boven komen. Wat is de mens in zichzelf en wat moet de Heere zijn arm volk altijd bekrachtigen om in de strijd niet om te komen.

Zodoende werd het al 9 uur voordat wij met een en ander klaar waren. Maar ach, dat laatste eindje, want wat maakte die vijand het mij bang. Alles zou tevergeefs zijn, want hij komt niet mee, was het maar vanbinnen. Tot wij in de kamer waren waar Jacobus lag.

Maar zie, in plaats van hem op zijn bed te zien, stond hij gekleed bij de andere soldaten. Het bed was al afgetrokken en weggehaald. Hij stond zo moedig bij de andere soldaten dat men zou zeggen: 'Die jongen zal wel weer beter worden.' De dokter kwam eerst nog even kijken en vroeg: 'Zou het wel gaan, kun je zo'n reis maken? Zo bleef de dokter vragen, waarop Jacobus zei: 'Jawel dokter'. Hij was door de blijdschap zó moedig, dat hij, toen hij het rijtuig hoorde komen, eerst zijn kameraden de hand gaf en ze het beste toewenste. Zijn verzorger wilde hem begeleiden, maar dat hoefde niet. Zo zat hij als eerste in het rijtuig.

O, wat een aandoenlijk ogenblik was dat voor mij, toen al de verzorgers naar hem toe kwamen om hem voor het laatst de hand te geven. Zo gingen wij langzaam weg.

Toen wij bij de Singel kwamen stond mevrouw Van der Heij daar, om hem nog een hand te geven en wat te geven. O, die moeder stond daar te wenen van blijdschap dat hij nu naar huis mocht. Zij hielden zóveel van hem alsof het hun eigen kind was. Zij heeft niet méér kunnen doen aan hem dan wat zij gedaan heeft, ook in zijn ziekte. Twee keer in de week en op zondag bezocht zij hem en bracht altijd wat voor hem mee. Waar hij trek in had kon hij van die moeder krijgen. Tot het laatste toe heeft hij haar genoemd zijn weldoenster. De Heere vergelde haar naar haar daden.

Weer thuis!

Wij verlieten Gouda en reden richting Boskoop. Dat reisje zal ik niet licht vergeten. Hoe trots zat ik nu tegenover al mijn vijanden. Hoe dreef ik nu de spot met hen, roemende in de trouw en de liefde van mijn God en Zaligmaker, Die niet alleen beloofd, maar ook vervuld, door welke diepe het ook heengaat.

Wij kwamen voor ons huis te staan, terugziende op een goede reis. Jacobus was zo moedig dat hij zelf uitstapte, zodat de burens zeiden: ‘Het gaat nogal met hem.’ Eerst liep hij naar zijn moeder toe om haar te begroeten. Ach, wie zal zeggen wat er in dat moederhart omging. Zij had zolang naar haar zoon verlangd en nu zag zij hem in een toestand waar zij van gedacht had: ‘Ik zal mijn lief kind hier niet meer zien’ en nu zag zij hem! De Heere was zó goed voor ons en dat blijft Hij voor al zijn volk tot in eeuwigheid.

Tegen de avond kwam onze dorpsdokter, dokter Tak, een bezoek brengen, om onze zoon te onderzoeken. Na het onderzoek vroeg ik de dokter: ‘Wat denkt u van hem?’ De dokter zei: ‘Het is met uw zoon zeer slecht, zijn beide longen zijn sterk aangetast.’ Hij gaf de minste hoop niet op beterschap. Dat kwam ons eerst wel wat vreemd over omdat hij het de eerste dagen zo goed scheen te maken. Wij hadden er maar geen erg in dat dit alleen maar de blijdschap was, dat hij weer thuis was. Korte tijd daarna zagen wij het ook dat het niet goed met hem was. Hij was ineens zó zwak dat hij geen vijf minuten meer lopen kon. Hij kon niet meer gaan wandelen en bleef zodoende de hele dag in huis.

O, alle Gij dorstigen

Op een morgen ging ik alleen bij hem zitten op zijn kamer en vroeg wat hij van zichzelf dacht. Zijn antwoord was: ‘Ja, dat kan ik nog zo niet zeggen.’ Toen vroeg ik of hij niet dacht dat het wel spoedig sterven zou kunnen worden. Toen hij zei dat hij zich daarin nog niet kon verplaatsen zei ik: ‘Ja, kind, dat zal toch wel de weg voor je zijn.’ Daar liep ons gesprek toen mee af.

Toen ik de volgende morgen weer bij hem kwam, vroeg ik: ‘Hoe gaat het zo, Kobus?’ Daarop zei hij met een blij gezicht, wat ik niet beschrijven kan: ‘O, zeer goed, want nu weet ik het ook dat het de weg voor mij is om te gaan sterven.’ O, wat mochten we dat ogenblik samen wegzinken in de eeuwige goedheid van God. Die vreugde en blijdschap zal ik nooit vergeten, wat wij daar samen genoten, dat hij spoedig naar de hemel zou gaan.

Ik ben niet instaat om te schrijven de zaligheid en de zoetheid van Gods gemeenschap, wat wij genoten hebben in de twee maanden dat Jacobus nog bij ons geweest is.

Elke morgen kwam ik alleen bij Jakobus om dan een hoofdstuk uit de Bijbel voor te lezen en een gebed te doen. Zo was het op een morgen dat ik de Bijbel nam met een behoefte van het hart: ‘Ach Heere, wat zal ik hem uit Uw Woord voorlezen?’ Daarop werd mij gezegd: ‘Jesaja 55’ en zo kwam ik bij hem in de kamer. Het was mijn gewoonte om ook aan hem te vragen wat hij wilde dat ik lezen zou. Ook nu vroeg ik hem wat ik lezen moest. Toen hij daarop antwoordde: ‘Pa, Jesaja 55’, gevoelde ik dat het van de Heere was dat ik zou lezen: ‘*O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren...*’ O, hoe spoedig lagen wij samen in Gods liefde verzonken, zodat wij niet meer verder konden lezen, maar het was daar een pauze, ik denk van een half uur, alsof wij beiden in de hemel waren. Toen hij het eerst bijkwam om weer wat te zeggen, keek hij mij aan en zei: ‘Pa, ik geloof dat u heden veel geniet, zoals ik ook’. Ik antwoordde hem: ‘Ja kind, zoveel als die lieve Heere daar nog een kanaaltje van het geloof had opengezet, dan was ik nog eerder in de hemel geweest dan jij.’ Want ik dacht niet anders of mijn zwak lichaam had onder de liefde Gods moeten bezwijken. Daarna gingen wij door met het lezen en gebed. Wij eindigden met een danklied voor de Heere te zingen.

Zo eindigde Jacobus zijn laatste dagen met Psalmen te zingen, hoe zwak hij ook was. Op een middag had hij vier verzen gezongen, waarvan het laatste vers voor hem het beste was geweest, volgens zijn zeggen. Het was Psalm 42 vers 1:

*'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.
Ja, mijn ziel dorst naar de HEER;
God des levens, ach wanneer
Zal ik naad' ren voor Uw ogen,
In Uw huis Uw Naam verhogen?*

Op een morgen kwamen wij weer bij hem, om naar onze gewoonte te doen, maar daar lag hij in tranen. Ik vroeg hem of er iets aan scheelde, waarop hij zei: 'O, ik lig hier zo zalig in de Heere, want ik ben ingeleid in de eeuwigheid door middel van Psalm 40:8-9 'Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen....' Dat was voor hem een stap nader tot de bevestiging en verzegeling van zijn ziel, dat hij het eigendom des Heeren was.

De volgende avond toen ik hem naar bed bracht, dacht hij aan mijn arm weg te zinken, met de woorden: 'Ach pa, en dat aan zo een, zo een verdoemelijk zondaar als ik ben.' O, wat was dat een groot wonder voor hem, dat hij als zó'n zondaar, weer een kind van God te mogen zijn, een erfgenaam van de hemel, die de hel verdiend had. Er was nu niemand slechter dan hij, voor de Heere. Zo sprak hij altijd, dat hij vanaf zijn 8e jaar de Heere had leren kennen en als kind in de liefde van God mocht delen. En toch was er niet één zó slecht als hij. Hierin zien wij dat die dierbare Heilige Geest alle zielen waarin Hij zaligmakend komt te wonen en te werken, komt te ontdekken aan hun diep bederf van het hart, aan erf- en dadelijke zonden. Zodat die dierbare Heere Jezus voor hen allen onmisbaar, noodzakelijk en dierbaar wordt.

Zo kwamen ook Gods lieve kinderen aan zijn ziekbed, waarvan de meerderen jaloers op hem waren dat hij zo'n zalig en gemakkelijk ziekbed had. Broeder Hoogendijk, ouderling van de gemeente, kwam ook nogal eens. Hij vroeg hem of hij toch niet liever op de aarde zou willen blijven, want hij kon dan hier ook de Heere grootmaken. Jakobus antwoordde hem: 'Ja, dat is wel waar, wij kunnen ook hier de Heere wel grootmaken, maar toch niet zoals daarboven in de hemel'. Daarom verlangde hij om afgelost te worden.

De laatste twee weken

Op een zondagmorgen kwam ik weer bij hem, voordat ik naar de kerk ging en hij lag daar weer in tranen. Toen ik vroeg hoe het met hem ging, kreeg ik als antwoord: 'Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen om bij de Heere te mogen zijn. Ik kan niet zeggen hoe ik verlang naar God. Ach pa, u mag wel voor mij bidden in de kerk, maar niet om beter te worden.' Ik beloofde hem dat niet te zullen doen daar wij nu wel wisten wat de weg des Heeren was. Maar ik wees hem er wel op dat hij niet vóór de tijd des Heeren weg zou willen gaan. Hierop antwoordde hij: 'Ach ja, maar ik heb zo'n verlangen om ontbonden te zijn'.

Uit de kerk ging ik weer naar hem toe en hij vertelde dat de Heere het wél gemaakt had voor hem. De Heere was met deze woorden hem voorgekomen: 'Als je nu in de hemel kwam en het was Mijn tijd nog niet geweest, zou je er dan wel willen zijn?' Toen heeft hij gezegd: 'Neen Heere en zo is hij in de wil des Heeren weggezonden,

zodat het hem aangenaam was om in die hoop nu ook lijdzaam af te wachten op de komst des Heeren.

Zo mocht hij nog 14 dagen verwachtende zijn, naar de tijd van het lichaam der zonde verlost te worden. Hij mocht in die tijd ook nog een bezoek krijgen van de heer Kerstbergen uit Gouda, die ook aangenaam in gesprek en gebed mocht zijn. Toen ik die broeder naar de boot mocht brengen zei hij mij, bijzonder graag op de begrafenis aanwezig te zijn. Toen ik thuis kwam heb ik verteld wat deze broeder gezegd had. Jacobus was daar blij over en zei: 'Pa, als u mij zult begraven, met het volk van God aanwezig, dan moet u daar ook zingen. Zo hard zult u niet kunnen zingen op mijn begrafenis, of ik zal nog harder zingen van Gods eeuwige liefde.' Hij gaf toen op om te zingen Psalm 86:6:

*Leer mij naar Uw wil te hand'len,
'k Zal dan in Uw waarheid wand'len;
Neig mijn hart en voeg het saãm
Tot de vrees van Uwen Naam.
HEER, mijn God, ik zal U loven,
Heffen 't ganse hart naar boven;
'k Zal Uw Naam en majesteit
Eren tot in eeuwigheid!*

'Dat vers', zei hij, 'heb ik nooit genoeg kunnen zingen op de aarde.'

Ontbonden en met Christus

Zo is de laatste zondag voor hem aangebroken. Ik sprak 's morgens nog enkele woorden met hem en voor zover ik het nog verstaan kon, zei hij: 'Ach, ik verlang toch zo om ontbonden te zijn en bij de Heere te wezen.' Toen ik hem zei dat hij nu wel spoedig thuis zou zijn, keek hij mij lachend aan en kon verder die dag niet veel meer spreken door de benauwdheid van zijn lichaam. Enkele dagen voordien had hij van ons allen afscheid genomen, met vermaningen tot zijn broers en zusjes. Nu lag hij maar uit te zien en te verlangen tot de Heere zou komen. Toen de sabbat geëindigd was, mocht hij de eeuwige sabbat ingaan. Het was maar even twaalf uur geweest toen de Heere kwam om hem af te lossen. Nu was Jacobus bij zijn Koning, Die beloofd had hem aan Zijn liefdehart te drukken.

O, ik kan niet zeggen hoe ik hem daar zag liggen, na zo'n korte verdrukking, als zijnde tien dagen, nu voorgoed verlost en dat voor eeuwig. Het was alsof ik hem zag opvaren, om zo voor eeuwig in de armen van die dierbare Heere Jezus te vallen. Die ook hem gekocht heeft met Zijn dierbaar harte bloed; de toorn van God voor hem gedragen, al de vloeken van de wet voor hem weggenomen en voor eeuwig verlost heeft van de macht van de duivel en van al zijn zonden. Ik kan niet zeggen hoe gelukkig ik hem daar zag liggen en kon niets anders zeggen dan: 'Zij zullen rusten op hun slaapsteden, allen die in de Heere sterven.' Ik had maar één begeerte, dat ik toch met Gods lieve volk de Naam des Heeren mocht loven, prijzen en verheerlijken, voor zó'n weldaad, een Koningskind daar te mogen zien liggen en dat mijn eigen kind. O, mijn ziel zonk er zomaar onder weg, ik kon het bij ogenblikken niet op en had wel altijd bij hem willen blijven staan, in dat wonder dat hij nu afgelost was.

De begrafenis

De Heere heeft ook daarin mijn begeerte gegeven, zodat ons huis geheel vol was met Gods lieve kinderen, op de dag van zijn begrafenis. Wij hebben gezongen in huis en op het kerkhof. Ook ds. Schok uit Amerongen was aanwezig en heeft gesproken op de

begraafplaats over de woorden uit Openbaring 14:13: ‘... *Zalig zijn de doden die in de Heere sterven ...*’. Hij gaf op om te zingen Psalm 86 vers 2 en daarna zongen wij nog Psalm 68 vers 2. Zo mochten wij nog met vreugde en blijdschap in onze ziel het kerkhof verlaten en verder die dag met Gods volk doorbrengen.

Hiermee is alles vervuld wat de Heere aan mij, arm zondaar, geopenbaard en beloofd heeft, n.l. dat hij een zaad zou zijn voor de Heere.

De volgende dag na de begrafenis mocht ik nog zalig gesteld zijn. Ik kreeg ook nog bericht dat er een broeder ouderling uit Driebergen, zalig in de Heere was ontslapen. Dat bericht gaf ook weer vreugde in mijn hart, zodat ik uitriep: ‘O, lieve Heere, weer een thuis!’ Ik ging naar boven en plotseling greep er een omkering in mijn ziel plaats, want ik kreeg het gevoel zoals de profeet Elia: ‘Ik ben maar alleen overgebleven.’ Dit gaf mij veel droefheid en door deze droefheid kwam ik ook in het gemis van mijn lief kind en wilde hem toen overal zoeken. Toen moest ik de Heere ook weer missen en al dat zoete en zalige wat ik twee maanden genoten had. Ik kon er vanaf die tijd maar niet meer inkomen hoe zalig mijn kind door Gods genade was afgelost en leefde meestal in het gemis van hem. Daarom dacht het de Heere goed voor ons weer een weg van beproeving in te gaan. Nu met ons oudste dochtertje.

(Elisabeth Catharina Overduin leefde van 1879-1896)

De oudste dochter

Nu wil ik eerst een zaak meedelen die mij 2 jaar geleden is te beurt gevallen.

Twee jaar voor het overlijden van Jacobus, maakte ik op een van mijn reizen een wonderlijke zaak mee. Ik logeerde te Broekhuizen bij een lief kind des Heeren. Zijn naam was Van Tellingen, waar ik een bijzondere band aan had. Toen ik bij deze broeder was vroeg hij of ik bij het naar bed gaan, een lichtje wilde hebben. Ik wilde dat heel graag daar ik in het donker moeilijk in slaap kon komen. Hij zei toen: ‘Dan zullen wij u een lichtje geven dat niet kan uitgaan.’ Ik ging tegen elf uur met mijn lichtje naar boven. Ik kreeg een grote kamer en daardoor kwam het lichtje ver van mij af te staan. Ik lag te rusten en viel spoedig in slaap, wat meestal niet het geval is. Na een half uur werd ik opeens klaar wakker en ik zag dat ik in het donker lag. Ik schrok dat mijn lichtje uitgegaan was. Hoe was dat toch mogelijk?

Daar kwam de vijand op af, die zei: ‘Dat heb ik gedaan, ik heb het lichtje uitgeblazen en nu zal ik mij in het wit aan je vertonen en als je jezelf durft bewegen of je handen vanonder de dekens durft halen, dan zal ik je vermorzelen.’ Nu, dat zou wat worden, sterven van angst en van benauwdheid van de ziel.

Maar wat een wonder gebeurde er met mij, arm zondaar, ik lag ineens in het volle licht van de Heere en Hij was bij mij. O, wat zalig om zo zijn God te ontmoeten, tot redding van zijn ziel.

Op het hart gebonden

De Heere kwam nu een taak op mij te leggen van ruim twee jaar. Maar ik moet zeggen, zo lang die taak duurde was het mij zalig. De Heere bond in die nacht op een heel bijzondere wijze mijn lief kind Elisabeth zalig op mijn hart, om met en voor haar te worstelen voor God. Dat was in zó’n verbondenheid van de ziel dat ik werkzaam voor haar werd. Namelijk met de Drie-enige Verbondsgod, in de deugd van het Goddelijk recht, waarin ik haar kwijt kon, om haar erf- en dadelijke zonden. Maar ook in de deugden van Zijn eeuwige liefde en barmhartigheid, in Christus Jezus geopenbaard, waarin ik haar mocht behouden en niet kwijt kon raken.

Ik gevoelde mij daarin wel met God verenigd, wat Zijn heilig recht betrof, maar aan de andere zijde gevoelde ik mijn tere ziel vol van droefheid en leed dat ik mijn lief kind niet was kwijt geworden in het eeuwig vredeverbond in Christus. Nu was er een wond in mijn ziel, die, zoals reeds gezegd, twee jaar duurde.

Deze toestand, toen ik bij die vriend was, duurde drie uren. Toen die zalige toestand van mijn ziel over was, was ik geheel verwonderd en het daglicht was al zichtbaar. Ik ging kijken hoe het gekomen was dat het lichtje uitgegaan was en zag dat er een grote nachtvlinder tegenaan gevlogen was. Wat zijn de wegen des Heeren toch wonderlijk. Ik moet er van zeggen: 'O vijand, je bent wel veelwetend, maar niet alwetend.' Het was voor hem verborgen geweest, want hij dacht mij vreselijk te benauwen, maar de Heere was goed voor mij en belette hem dat. Hij maakte mij zalig werkzaam met mijn kind aan de genadetroon. Ik was daar die morgen zo innerlijk door verblijd, dat ik het ook aan mijn vriend Van Tellingen mocht vertellen, die in mijn blijdschap deelde. Mijn ziel bleef in een aangeboden werkzaamheid met mijn kind voor het aangezicht des Heeren.

Zij werd steeds weer op mijn ziel gebonden en dan kon ik haar toch niet kwijt bij de Heere. O, wat een wonderlijke zaak, wanneer de Heere een ziel op ons hart bindt, dan moet de Heere, met eerbied gesproken, het Zelf weer van ons afnemen en leggen in Zijn eeuwig Middelaarshart. Eerder kunnen wij niet tot rust komen. Dat heb ik in die weg goed geleerd. Het was mijn eigen kind dat ik wel kwijt was in Gods recht, maar niet in Zijn liefde, in Christus. Dat deed mijn ziel werkzaam blijven voor haar ziel.

Het begin van haar ziekte

Dat ging door tot de nacht van 3 april 1896. Die nacht om twee uur moest zij voor het eerst bloed spuwen. Toen kwam er voor haar en voor mij een bange strijd. Zij begon te roepen: 'Ach vader, nu moet ik sterven en ik kan niet sterven.' O, wie zou in staat zijn om die smart te beschrijven, wat ik op dat ogenblik in mijn vaderhart gevoelde. Maar de Heere gaf mij kracht om mijn knieën te buigen voor haar bed en om samen te bidden.

De dokter werd in die nacht ook geroepen en die wilde haar inspuiten. Maar zij begon te schreeuwen: 'Niet inspuiten', en zij vloog door haar bed van benauwdheid. De dokter hield aan en zei: 'Betje, als ik je niet mag inspuiten dan kom ik niet meer terug bij je'. Toen ging ik naar haar toe en zei: 'Ach, lief kind, je bent toch in de hand des Heeren, laat de dokter zijn gang maar gaan.' Toen liet zij het toe, maar het was met een slecht gevolg. Zij moest op een vreselijke manier weer bloed uitbraken, wat de hele nacht doorging.

's Morgens vroeg, om vijf uur was ik weer bij de dokter en vertelde hem het verloop. Zijn antwoord was: 'Dat is heel slecht voor haar'. Hij gaf mij een drankje mee en daar kwam zij weer aardig mee tot rust. Maar drie dagen later moest zij weer bloed overgeven en het werd steeds minder met haar.

Onder dit alles bleef haar zielentoestand steeds hetzelfde. Als ik haar hierover aansprak was zij bedroefd en riep dan, onder een vloed van tranen: 'Ach vader, ik kan zo niet sterven, ik moet voor eeuwig verloren gaan. O, mocht ik nog een ogenblik de Heere kunnen grootmaken.' Zij bad steeds tot de Heere en las veel. Op haar ziekbed heeft zij het boek 'Salomo's raad aan de jeugd', van ds. J. Fruitier, helemaal gelezen. Maar hoeveel zij ook las en bad, haar ziel bleef dezelfde. Dat bleef zo tot drie weken voor haar sterven.

Het laat zich begrijpen hoe mijn eigen ziel daaronder was. Drie weken had ik alle hoop gehad dat de Heere haar redden zou. Vooral wanneer ik in het verborgen voor haar zó had mogen worstelen aan de genadetroon. Daarin was mijn ziel zo zalig in Gods gemeenschap dat ik wel eens moest uitroepen: 'O, lieve Jezus, al dat bloed en al die tranen zijn voor mij zó zalig, dat ik het niet wil missen voor al het genot van de wereld'. Als ik daarna weer tot mijzelf kwam dacht ik: 'Nu zal de Heere Zich wel aan haar geopenbaard hebben'.

Maar helaas, toen ik weer bij haar kwam en vroeg: 'Betje, hoe gaat het nu met je?' Dan werd zij heel bedroefd en zei met tranen: 'Ach vader, het is nog hetzelfde.' Zij was zich heel goed bewust dat God rechtvaardig was en dat de eeuwige dood verdiend had. Zij lag dan te zuchten, zoals het in de Catechismus staat: 'Aangezien wij naar het rechtvaardig oordeel Gods, tijdelijke en eeuwige straffen verdiend hebben, is er nog een middel waardoor wij deze straf ontgaan kunnen en weder tot genade komen?'

Uitzichtloos?

Wanneer ik dan vroeg of zij in meerder of mindere maat inzicht had op de Borggerechtigheid van de Heere Jezus, dan moest zij zeggen: 'Nee, ik moet zo verloren gaan, want mijn ziel is niet gered.'

Daarom was ik nu ook zelf in een toestand naar de ziel gekomen, dat het scheen geheel afgesneden te zijn. Ik moest maar zeggen: 'Ach Heere, als het is dat U mijn lief kind zó door de dood zult wegnemen, dan moet mijn hand op de mond en geef mij dan genade om voor U, de Heere te mogen zwijgen. Ik weet dat U die God bent, Die geen onrecht zult doen, ook niet met mijn Betje'. Zo lag ik als afgesneden voor de Heere. Bidden kon ik nu niet meer, want het was of alles afgedaan was.

Zo was de toestand van mijn ziel en zo zaten mijn lieve vrouw en ik bij haar. Dit was op een avond dat wij van half 10 tot 2 uur 's nachts bij haar zaten, zonder één woord te spreken, want ons kind had toen veel pijn. Haar moeder sprak toen eerst en zei: 'Ach man, zou je nog niet eens in het gebed gaan en vragen of de Heere haar pijn wat wil verminderen?' Gelijk sloeg Elisabeth haar ogen naar ons op en zei: 'Ach nee vader, dat hoeft u niet te doen. Ik heb het de Heere reeds gevraagd en als de Heere het wil, dan zal Hij het ook geven, maar het is zo ook goed.'

Een stille hoop!

Met verwondering keken wij haar aan en ik vroeg: 'Maar Betje, hoe is het dan met je?' Toen mochten wij voor het eerst van haar horen: 'Er is een stille hoop in mijn ziel.'

O, wat dat zeggen voor mij was is niet te beschrijven, wat mijn ziel toen mocht ervaren. Ik ging met haar verder spreken en vroeg of die stille hoop grond bij haar had. Zij antwoordde daarop: 'Ja, die stille hoop heeft wel grond, namelijk in het eeuwig zoutverbond van een Drie-enig God, in het bloed van Jezus Christus en door de Heilige Geest in mijn hart.' Hier sprak zij enige tijd uit.

Wat was dat een wonder voor ons om deze taal te mogen horen uit de mond van ons kind, nadat zij zo lang in banden van de dood gelegen had.

Uit eindelijk sprak zij mij aan door te zeggen: 'Nu kunt u nog wel eens bidden voor mij, maar niet voor mijn lichaam, maar voor dat wat ik meegedeeld heb, om daarin meer versterkt te mogen worden in mijn ziel.'

Toen ik mij klaarmaakte om tot de Heere te naderen, zag ik Ruth op de dorsvloer van Boaz en gelijk riep ik uit: O, geestelijke Boaz, breidt dan ook Uw vleugelen van eeuwige liefde over haar ziel uit!' En zie, daar daalde die dierbare Jezus in haar ziel af, zodat zij zichzelf geheel mocht kwijtraken in een Drie-enig God.

De nacht en de daaropvolgende dag mocht zij daarin verkeren, zodat wij steeds dachten dat haar zwak lichaam en onder bezwijken zou. Ik moest maar uitroepen: 'Het is genoeg Heere, daar ik nu mijn kind ben kwijtgeraakt in Uw eeuwige zondaarsliefde.'

Zo heeft zij nog drie weken de Heere mogen grootmaken. Zij heeft gepreekt en vermaand tot 23 augustus, zondagmiddag vier uur. Toen was het voor haar altijd sabbat.

Het was wel zeer opmerkelijk, omdat ik al twee zondagen niet was voorgegaan in de gemeente, met de gedachte niet van huis te kunnen. Juist op deze zondag heb ik 's morgens nog gesproken, omdat wij dachten dat het nogal ging. Ik had het ook aan haar gevraagd en zij had gezegd dat ik wel kon gaan, want alles was nu goed.

De poorten der gerechtigheid

Zo bang als zij voordien was geweest, zo gerust was zij nu in de Heere. Zo ging ik met toestemming van haar naar de kerk en sprak over de woorden uit Psalm 118 vers 19: *'Doet mij de poorten der gerechtigheid open; ik zal daardoor ingaan, ik zal de HEERE loven.'* Toen ik thuiskwam vroeg zij direct waarover ik gesproken had. Toen ik dat gezegd had, was zij zó blij, dat zij sprak: 'O, wat is dat heerlijk.' Zij sprak vervolgens op dezelfde wijze als ik en verheugde zich in die waarheid. Ook kwam ouderling Hoogendijk nog, die met haar sprak en bad. Daarna gingen wij eten en Elisabeth gebruikte ook nog wat eten. Daarna zei ik tot haar: 'Betje, is het goed dat ik wat ga rusten? Zij vond dat heel goed en ik dacht ook dat het wel kon.

Toen ik even lag zei ze tot haar moeder: 'Moeder, wilt u mijn kussen goedleggen en ook mijn benen?' Haar moeder vroeg, of het toch wel goed ging. Hierop antwoordde zij: 'Ik ga sterven, roep vader maar.' Ik was direct bij haar en vroeg: 'Betje, ga je sterven? Ze zei: 'Ja, vader, ik ga sterven en het sterven is bang. Vraag de Heere maar of Hij nu wil komen om mij aftelossen.' Terwijl ik wegging groette zij mij nog. Ik bad tot de Heere om haar aflossing en hoorde haar duidelijk roepen: 'Kom, Heere Jezus!' Daarna zei ze nog vier keer: 'Dag' en ging zo de eeuwige rust in.

Het was zondagmiddag 23 augustus, 4 uur, 1896.

Nu kan ik dit wat geschreven is afsluiten. Het is nu zomer 21 augustus 1897, vijftientig jaar, dat ik met mijn vrouw in het huwelijk heb geleefd.

J. Overduin.

LEERREDE VAN Ds. J. OVERDUIN
Gehouden bij gelegenheid van de herdenking van het 50-jarig bestaan der
Gereformeerde Gemeente te Lisse op 6 September 1915.

**Vooraf met een kort overzicht der Geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente
te Lisse.**

VOORBERICHT.

De gegevens voor dit boekje zijn verkregen, ten 1^e door mondelinge mededelingen van personen, die de wordingsgeschiedenis geheel hebben beleefd; ten 2^e uit de mondelinge overleveringen van personen, wier ouders bij de geschiedenis ten nauwste betrokken waren; en ten 3^e uit de rede van Ds. J. OVERDUIN, gehouden op 6 Sept. 1915 ter herinnering van het feit der stichting, naar aanleiding van Ef. 2:20: "Gebouwd op het fundament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen".

Het doel dezer uitgave is, om de heerlijke geschiedenis, die de Gereformeerde Gemeente in de eerste 50 jaar deed worden, aan de vergetelheid te ontrukken. Oorspronkelijk was het de bedoeling om de rede van Ds. OVERDUIN te

stenograferen en te drukken, maar de stenografist kon de rede niet geheel verstaan. Daarom werd van dit plan afgezien en het tegenwoordige plan uitgevoerd.

Het gaat hier niet om personen te verheerlijken, evenmin is winstbejag het doel, neen, maar we willen trachten de Heere, die de Gereformeerde Gemeente deed ontstaan, die eer te geven, die Hem daarvoor toekomt en mocht er een ruime afname plaats hebben, zodat meer ontvangen dan uitgegeven wordt, dan stellen we de baten beschikbaar voor de armen te dezer plaatse.

Mocht de Heere ons nog bekwamen, om tot Zijn eer te schrijven, dan zal er zeker een geestelijken zegen aan verbonden worden en ook een stoffelijke.

Dat schenke de Heere uit genade om Jezus Christus' wil, Die de uiterste Hoeksteen is, waarop ook het gebouw der Gereformeerde Gemeente rust.

De Schrijver.

LISSE, 7 September 1915.

P.S. Voor kleine op- of aanmerkingen houdt de Uitgever zich aanbevolen, teneinde deze in een eventuele 2^e oplage zoveel mogelijk te herstellen.

De Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente deed een goed werk om op 6 September 1915 een dankstond te houden. Immers in Ps. 78:4 t/m 7 staat zo duidelijk onze roeping in dezen: *Wij zullen het niet verbergen voor hunne kinderen, voor het navolgende geslacht, vertellende de loffelijkheden des Heeren, en Zijne sterkheid, en Zijne wonderen, die Hij gedaan heeft. Want Hij heeft een getuigenis opgericht in Jacob, en een wet gesteld in Israël, die Hij onzen vaders geboden heeft, dat zij ze hunnen kinderen zouden bekend maken, opdat het navolgende geslacht die weten zoude, de kinderen, die geboren zouden worden, en zouden opstaan en vertellen ze hunnen kinderen ; en dat zij hunnen hoop op God zouden stellen, en Gods daden niet vergeten, maar Zijne geboden bewaren.*

Niet alleen de drie personen (JAN SEGERS, Oude MIJNTERS en Echtgenote), die nu nog in leven zijn, mogen de wonderen vergeten die de Heere gedaan heeft, maar ze zijn pook schuldig ze aan het nageslacht te vertellen, opdat dat nageslacht de daden des Heeren niet vergeet.

De tijd, waarin de Heere de verstrooide schapen van Zijn kerk bijeen wilde verzamelen, was voor Lisse een zeer droeve tijd. De burgerlijke gemeente telde niet meer dan 2000 zielen, die in hoofdzaak in twee kerken thuis behoorden. Er was toen een grote Rooms-katholieke kerk en een Hervormde kerk. De eerste lag en ligt nog verzonken in on- en bijgeloof en in de Hervormde kerk stond destijds Ds. Kooi, die in zijn preken de moderne richting voorstond.

Daarbij kwam nog het diep zedenverval, hetwelk misschien zijn oorzaak mede had in de aanwezigheid van veel polderwerkers, die bij de droogmaking der Haarlemmermeer werkzaam waren.

De zondagen werden dan ook niet doorgebracht in de Godshuizen of in de gezelschappen van Gods volk, maar het was meestal een lege kerk en een volle herberg, waar door drinkgelagen en biljartspel de Naam des Heeren vreselijk gelasterd werd. Niet zelden werd de zondag besloten met een hevige vechtpartij.

Is het dan geen wonder, vragen we u, dat Lisse nog bestaat? Is het geen dubbel wonder, dat de Heere zich nog ontfermde over een plaats als Lisse, om daar een gemeente te willen stichten, waar Hij naar Zijn Woord gediend zou worden?

Het blijkt zo zonneklaar, dat de Heere de goede Herder is, die Zijn verstrooide schapen bijeen verzamelt en dikwijls op zulk een wonderlijke wijze.

Of er omstreeks het midden der 19de eeuw nog van Gods volk in Lisse waren, weten we niet zeker, maar wel weten we dat de Heere ze er bracht. Een achttal uit alle oorden des lands kwamen hier in Lisse wonen. Van allen weten we niet evenveel. Toch willen we ze allen even noemen en bespreken.

In Vleuten woonde een boer H. v. Voorst genaamd. Zoekende naar een boerderij, gelukt het hem om de boerderij te huren, die bij het Keukenhof behoorde en het eigendom was van Baron Van Pallandt.

Bedoelde Baron Van Pallandt was een vriend van de Baron te Vleuten, bij wien v. Voorst diende. Omdat er zich geen huurders voor de boerderij opdeden, presenteerde Baron v. Pallandt zelf de bedoelde boerderij aan bedoelden V. Voorst. Deze echter durfde de stap niet aan, omdat het slecht land was, maar zijn toenmalige Heer en Baron v. Pallandt, beloofden beiden hunne medewerking. Meermalen schold de Baron de huur aan v. Voorst kwijt, want H. v. Voorst werd door zijn heer geëerd om zijns werks wil. Hij moet een bekwame boer geweest zijn, door wiens zorg het verarmde land in vruchtbaar bouwland werd omgezet. In kerkelijk standpunt verschilde hij nog al van zijn heer. H. v. Voorst behoorde tot de Gereformeerde Gemeente onder 't Kruis en kerkte daarom steeds in Noordwijk aan Zee. Baron V. Pallandt behoorde tot de

Herv. Kerk te Lisse en was een goed vriend van Ds. Kooi, zowel als de Barones, maar zij was vijandiger in haar optreden tegenover anders denkende.

Te Heemskerk bij Uitgeest woonde een tuinbaas, G. Segers genaamd, de grootvader der tegenwoordige ouderling G. Segers, die op de buitenplaats "Bijenlust" zijn Goddelijk beroep uitoefende. Maar wat gebeurt? Zijn Mevrouw, wordt weduwe en vertrekt tijdelijk naar Zwitserland. Daar echter treedt ze opnieuw in 't huwelijk en vestigt zich daar nu metterwoon.

De buitenplaats "Bijenlust" komt onder de hamer en gaat aan een anderen eigenaar over. De nieuwe eigenaar weigert echter zijn tuinbaas in dienst te houden, omdat Segers een te groot gezin had. De vroegere mevrouw plaatst een advertentie. Baron Van Pallandt schrijft er op en na enige tijd mag de oude tuinbaas G. Segers zich in een nieuwen baas verheugen en vestigt zich nu als tuinbaas op Keukenhof te Lisse. Zijn kerkelijk standpunt was geen bezwaar, doch zou het wel worden. Hij behoorde tot de Herv. Kerk en in den beginne ging dan ook baas G. Segers trouw ter kerk bij Ds. Kooi, maar al ras kon hij zich daar niet thuis gevoelen.

De waarheid werd niet zuiver gebracht en daarom verzuimde hij zo nu en dan al eens. Onder 's Heeren aanbiddelijke voorzienigheid maakte de nieuwe tuinbaas na enige tijd kennis met H. v. Voorst. In den beginne dacht G. Segers, dat Van Voorst tot de R. K. Kerk behoorde, maar bij gelegenheid, dat bij v. Voorst een kind geboren was en over dopen gesproken werd, bemerkte G. Segers, dat Van Voorst niet Rooms was, maar tot de Gereformeerde Gemeente onder 't Kruis behoorde.

Van die tijd af dagtekent de vriendschap, die er bestaan heeft tussen H. v. Voorst en G. Segers. Die vriendschap werd des te inniger toen ze bemerkten, dat ze in geestelijk denken één waren, hoewel ze kerkelijk verschilden.

Het duurde nu ook niet lang, of baas Segers ging al eens mee naar Noordwijk om bij Ds. Noorduin te kerken. Meer dan eens werd hem door Baron v. Pallandt verzocht dit te laten en ging baas Segers dan weer eens bij Ds. Kooi ter kerk.

Maar als de Heere werkt, wie zal het keren. Daar krijgt baas Segers op zekere keer met kracht het woord in zijn ziel: *Is de Heere God, dient Hem en is Baal God, dient dan hem alleen!*

En nu was het met baas Segers twijfelen uit. Ziende op het gebod en blind voor de toekomst, bedankt Segers als lid der Hervormde Kerk te Lisse en sluit zich aan bij de Gereformeerde Gemeente onder 't kruis te Noordwijk aan Zee.

Maar nu was het ook gedaan met Segers als tuinbaas op Keukenhof. Van Baron Van Pallandt, wel zeker opgehitst door de Barones, daar de Baron zelf zeer goedig was, krijgt Segers aanzegging dat hij binnen enige weken Keukenhof moet verlaten en een andere werkkring zoeken.

Kennelijk heeft de Heere hem gezegend en zijn weg voorspoedig gemaakt. 't Ging met hem als met de kinderen Israëls, toen ze uit Egypte togen: Met geld en goed overladen, ook mede van de Baron, verliet hij ter bestemder tijd Keukenhof en vestigde zich aan de Heereweg Oosteinde in het huis thans bewoond door L. De Vries welk huis met tuin op wonderlijke wijze zijn eigendom werd. Daar begon hij groenten te telen voor de verkoop en voorzag verder in zijn onderhoud door te gaan tuinieren bij de burgers. Doch hoewel v. Voorst en Segers geen burens meer waren, toch ontmoetten zij elkaar nog veel, tot beider eeuwig heil en zegen.

En zoals het altijd met Gods kinderen gaat, ze zoeken elkaar steeds op, zo was het ook hier. Zo langzamerhand breidde de vriendenkring zich uit.

In de Haarlemmermeer woonde een winkelier, Neuteboom geheten. Deze was een helder ingeleide Christen. Hij was afkomstig van Benthuisen en behoorde tot de Ledeboeriaanse Gemeente.

Dit was ook het geval met een zekeren J. v. Aalst, van beroep graanhandelaar. Deze twee vrienden hielden ook veel gemeenschap met elkaar en kwamen ook in kennis met H. v. Voorst en G. Segers.

Bij dit viertal voegden zich' ook nog twee personen, die tot de **Christelijke Afgescheiden kerk** behoorden. Het waren G. Mijnders, de vader van de tegenwoordige diaken der Gereformeerde Gemeente, die van beroep metselaar was en van Hillegom afkomstig en een zekere J. P. Moolenaar van beroep kleermaker. Deze beiden wandelden 's zondags naar Rijnsburg om te kerken bij de Chr. Afgescheidenen. En om nu niet één uit de vriendenkring te vergeten, willen we ook nog noemen Thomas Venekoert en Abram Faas. Beiden behoorden tot de Hervormde kerk, uit Zeeland afkomstig, maar konden het onder Ds. Kooi ook niet vinden. Zij bleven thuis en lazen een predicatie.

De Goede Herder wist echter deze verstrooide schapen te Lisse bijeen te brengen. Eerst vergaderden zij alleen des zondagsavond bij de een of andere broeder aan huis, lazen dan een predicatie, waarbij dan gewoonlijk Neuteboom voorging. Al spoedig had men opgemerkt, dat deze broeder veel gaven van de Heere had ontvangen, meer dan een der anderen. Daarbij was hij van middelbare leeftijd, zodat hij zowel om het een als om het ander verzocht werd geregeld voor te gaan. Deze bijeenkomsten werden door de Heere zeer gezegend, zodat de broeders steeds gesticht werden. Langzamerhand begon men de vrouwen en kinderen mee te brengen en besloot men, om 's zondags niet meer zo her en derwaarts heen te dwalen, maar 's morgens zowel als 's avonds, te vergaderen. De broeders en zusters werden gesticht, maar dat was niet genoeg. De begeerte om ook anderen te stichten werd levendiger en daarom werd voorgesteld, om geregeld bij de ouden G. Segers te vergaderen, welke zijn huis gaarne daarvoor wilde dienstbaar stellen. Maar de vrees, dat het een enkele begerige ziel eens mocht afschrikken om zo'n particulier huis binnen te gaan, deed besluiten een gebouwtje te zetten, om dan daarin te vergaderen.

De oude heer G. Segers werd alweer bereid verklaard een stukje grond, voor dat doel af te staan. Op de plaats waar nu de pastorie der Gereformeerde Gemeente staat, zette men een gebouwtje, dat zo ingericht werd, dat er gemakkelijke twee woonhuisjes van gemaakt konden worden, indien het als kerk niet opnam. De oude Van Voorst gaf wat geld op Hypotheek, Segers, verkocht een stukje grond en zo zorgde de Heere dat er een eenvoudig gebouwtje kwam, waarin men 's zondags kon vergaderen.

Maar ziet, pas was dit gereed, of een bittere teleurstelling was voor de broeders en zusters nodig. Men had zo zijn hoop gevestigd op broeder Neuteboom. Van hem was het voorstel uitgegaan om een eigen gebouwtje te stichten, op hem berustte bij de godsdienstoefening de leiding, van hem was aller verwachting. Maar ziet de Heere zou de broeders leren, om van mensen af te zien en alleen op Hem te zien. Br. Neuteboom werd door de dood weggenomen.

Weg de voorganger, weg de man, die de weg wees, weg de vurige bidder, weg, alles weg. Zo zullen de broeders wel getreurd hebben.

Maar de Heere maakte het ook hier weer wel. Br. Segers, die nog steeds de vrijmoedigheid om voor te gaan miste en steeds nog erg bekrompen leefde, kwam tot ruimte en de Heere gaf vrijmoedigheid tot het openbaar gebed. De Heere neemt dikwijls het ene weg, om het andere er voor in de plaats te geven. Zo was het ook hier. Maar nu br. Neuteboom hun door de dood ontviel, toen gordde de Heere de br. Segers en Van Voorst met gaven en vrijmoedigheid, zodat deze broeders nu wat naar vóór

traden en de leiding in handen namen. Zeker wel in de Naam en de kracht des Heeren. Welnu zij werden voorspoedig gemaakt in de uitvoering van hun plan.

Op 25 Mei 1865 trad voor de kleine schare op Ds. Eichorn van Haarlem, om het nieuwe gebouw in gebruik te nemen. Wat een blijdschap voor de kleine kudde, een kerkje te bezitten, voor ieder toegankelijk, en waar men ongestoord Gods Woord kon lezen en waar de broederhand des te sterker gevoeld werd.

Toch was ook deze vreugde niet onvermengd, want al spoedig gevoelde men, dat men met al de weldaden nog van grote weldaden verstoken bleef. De Sacramenten n.l. werden niet bediend, geen Avondmaal des Heeren, geen bediening van de H. doop. De Heere bond de broeders het gemis daarvan zo krachtig op de ziel, dat men naar middelen ging zoeken, om ook die gebreken te herstellen.

Men ging aan het onderhandelen met de Ledeboeriaanse Gemeente van Leiden en scheen het eerst, alsof de pogingen gezegend zouden worden, zodat een aansluiting bij de Gemeente van Leiden zou plaats hebben, de Heere had het anders beschikt en de onderhandelingen werden afgebroken en van verenigen met de Leidse Ledeboeriaanse Gemeente kwam helaas niets. Maar was deze poging mislukt, de begeerte lag er en de Heere gaf uitkomst.

Den ...den September 1865 bracht de Heere Ds. Kloppenburg van Oud-Vosmeer naar Lisse om daar voor de kleine Gemeente op te treden. Aan bedoelde predikant werd de begeerte der kleine schare megedeeld en hem om raad gevraagd. de volgende dag gingen een paar broeders met Ds. Kloppenburg naar Haarlem om met Ds. Eichorn de mogelijkheid te bespreken, om te verenigen met de **Gereformeerde Gemeente onder 't Kruis**. En deze poging gelukte. Ds. Kloppenburg kreeg van Ds. Eichorn volmacht, om te Lisse een gemeente te stichten, wat reeds de volgende dag geschiedde. Naar aanleiding van 2 Cor. 1:21 en 22. “Want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid, zo heeft het Gode behaagd door de dwaasheid der prediking zalig te maken die geloven; overmits de Joden een teken begeren, en de Grieken wijsheid zoeken”, werd de kerk geconstitueerd en traden 22 personen tot de Gemeente toe.

Ziedaar het begin van de tegenwoordige Gereformeerde Gemeente: 12 mannen en 10 vrouwen. En 't zal de lezers, dunkt me, aangenaam zijn, om de namen te weten van hen, die door leven en belijdenis wilden tonen, dat ze de Heere wilden dienen naar Zijn Woord. Enkele dier broeders zijn reeds overgegaan van de strijdende kerk naar de triomferende. Welnu dan, hier volgen de namen: H. v. Voorst sr. en Echtgenote, H. van Voorst jr. en C. van Voorst, Mej. Neeltje van Voorst en Marringje van Voorst, G. Segers sr. en echtgenote, G. Segers jr. en echtgenote, Jan Segers en Mej. Henriette Segers, G. Mijnders sr. en echtgenote, G. Mijnders jr. en echtgenote, J. v. Aalst en echtgenote, J. P. Moolenaar en echtgenote, Abram Faas en Thomas Venecoert.

Uit dit ledental werd een kerkenraad gekozen van 4 personen; nl. G. Segers sr. en H. van Voorst sr. werden tot ouderling gekozen en de br. J. van Aalst en G. Mijnders jr.

De tegenwoordige oude Mijnders werden tot het ambt van Diaken geroepen. Dezelfde avond (6 Sept.) werden de broeders ook bevestigd in het ambt en mocht de Gemeente het genoegen smaken, om de H. Doop bediend te zien aan 2 kinderen der gemeente. Wat een zegeningen en weldaden! Als de Heere werkt, wie zal het keren! Voorzeker heeft de Gemeente dien avond wel gezongen:

*Wat zal ik met Gods gunsten overlaan,
Dien trouwe Heer voor Zijn gena vergelden?*

En daar was reden voor !

Niet alleen, dat men nu een eigen kerkgebouw had, met een eigen kerkenraad, niet alleen dat de sacramenten nu bediend werden, maar de begeerte, om een eigen leraar te mogen hebben, kwam nu weer op de voorgrond. En zeker wel hebben toen de broeders de Heere aangelopen als een waterstroom om toch ook een dienstknechtje te mogen ontvangen.

Welnu! ook die gebeden zijn verhoord en zeker wel spoediger dan men verwacht had. Want werd 6 Sept. 1865 de kerk geconstitueerd, reeds 13 December van hetzelfde jaar ontvingen de broeders een eigen voorganger in student Meulebrugge. Deze diende als oefenaar de Gemeente en met zeer veel zegen mocht deze broeder hier te Lisse arbeiden. Gaandeweg voegden zich steeds meer leden bij de Gemeente, zodat het Kerkgebouw spoedig te klein bleek, om al de leden een behoorlijke plaats te geven. Wat al smaad en verachting hebben die eerste broeders moeten ondervinden, hoe bespottelijk werden die broeders met hun kerkje voorgesteld en toch, de Heere toonde meer dan eens, dat Hij de harten kan neigen als waterbeken. Wie heeft niet onzen ouderling Tromp gekend. Wie weet dan ook niet, hoe die broeder tot de Gemeente is overgekomen. Kwam hij de eersten keer zoals velen uit nieuwsgierigheid, het duurde niet lang, of de Heere greep dien broeder in het hart en stelde hem later 29 jaar lang tot steunpilaar in dezelfde Gemeente, die hij eerst verachtte.

En zo zouden er meer voorbeelden te noemen zijn die bewezen, dat oefenaar Meulenbrugge met veel zegen gearbeid heeft aan de uitbreiding van de tegenwoordige Gereformeerde Gemeente. Ofschoon later bleek dat ook Gods knechten niet zonder gebreken zijn en weer kunnen afdwalen.

Had men het gebouwtje zo ingericht, dat het gemakkelijk ingericht kon worden tot twee woonhuisjes, zo de pogingen der broeders mislukten, niemand kon toen vermoeden, dat er werkelijk twee woningen van gemaakt zouden worden en toch de pogingen wel degelijk gelukten. Want door de grote uitbreiding der gemeente werd men verplicht een groter kerkgebouw te zetten en men maakte van het oude kerkje een Voorgangers- en Kosterwoning, maar daar tegenaan een nieuwe kerk. En dat ging zo verrassend vlug, dat men het tot de onmogelijkheden zou gerekend hebben om zulks te voorspellen.

Juist een jaar na de inwijding van het eerste kerkje werd het grotere gebouw in gebruik genomen. Ds. Engelberts van Zutphen sprak bij die gelegenheid een woord naar aanleiding van Ezra 6:5: *Daartoe zal men ook de gouden en zilveren vaten van het Huis Gods, die Nebukadnézar uit de Tempel, die te Jeruzalem was, heeft weggevoerd en naar Babel gebracht, wedergeven, dat ze gaan naar de Tempel, die te Jeruzalem is, aan zijne plaats, en men zal ze afvoeren naar het Huis Gods.*

O, wie had dát kunnen denken? Wat handelt de Heere toch wonderlijk en wie kan Gods wijs beleid doorgronden? Wat moet het die oude broeders te moede geweest zijn onder al die weldaden en zegeningen en we mogen wel aannemen, dat ze de Heere de eer gegeven hebben, om Hem zodoende in zijn eigen werk te verheerlijken.

Maar laten we verder gaan. Was het voor de broeders de eersten tijd een tijd van voorspoed en zegen, ook de tijden van schijnbaren tegenspoed en teleurstelling braken voor de gemeente aan.

De 11^e Juli 1869 zaten ze voor 't laatst onder het gehoor van hun geliefde oefenaar. Hij sprak een woord van afscheid, niet omdat hij naar een ander deel van 's Heeren wijngaard geroepen werd, maar hij nam afscheid, omdat hij zich onttrok aan de Gemeente. Er had n.l. een vereniging in den lande plaats van de kruisgemeenten en de Chr. afgescheidenen.

Met die vereniging konden de broeders te Lisse niet meegaan, maar hun voorganger wel. Daarom nam hij afscheid en ging heen.

De gemeente te Lisse nam toen de naam aan van **Gereformeerde Gemeente** en heeft dien naam ook behouden, nadat er later een vereniging van de Gereformeerde Gemeenten plaats had met de **Ledeboeriaanse gemeenten**, tezamen een 60-tal.

In hoofdzaak zijn die 60 gemeenten gelijk, maar in een opzicht blijft er verschil bestaan.

Gebruiken de Gereformeerde Gemeenten bij de godsdienstoefeningen de psalmen naar de nieuwe berijming, de Ledeboeriaanse gemeenten houden nog vast aan de oude berijming, n.l. de berijming naar Petrus Dathenus. De laatsten konden er niet toe komen, om de nieuwe berijming in te voeren, omdat deze door de Staat der kerk werden opgedrongen en stelden zij de psalmen op één lijn met de gezangen.

Sinds student Meulenbrugge was weggegaan, bleef de gemeente herderloos en ook zonder voorganger tot 3 Jan. 1872. Toen, ja, toen was het weer 's Heeren tijd. Toen werd **Dirk Wijting** de kerkmeester der Gereformeerde Gemeente als oefenaar en voorganger der gemeente aangesteld. Vier jaar lang mocht de gemeente door dezen broeder bearbeid worden, maar ook deze broeder onttrok zich in 1876 aan de gemeente en vertrok naar Goes.

Weer was de gemeente herderloos. Weer moest uitgezien worden naar een andere voorganger.

In 1878 werd **Ds. Fransen, predikant te Kampen**, uitgenodigd om voor de gemeente te Lisse op te treden, welke uitnodiging door Zijn Eerwaarde werd aangenomen. Tevens bediende hij op die dag de Sacramenten. Wat een vreugde wat een genot, om een dienaar des Heeren te hebben, die ook de Sacramenten mocht bedienen.

Geen wonder dan ook, dat men in 1879 een beroep uitbracht op Ds. Fransen. Maar helaas! een teleurstellend antwoord werd gegeven. Ds. Fransen bedankte. Het was nog 's Heeren tijd niet. Zijn Eerwaarde dacht toen zeker ook niet, dat hij toch nog wel eens naar Lisse zou moeten, om daar in 's Heeren wijngaard te arbeiden.

Och! wie onzer kent de weg, dien hij te gaan heeft. Gelukkig de mens, die met een gelovig hart mag zingen:

*Gij hebt, o, Albestierend Koning
De plaats bestemd van ieders woning,
Den kring, waarin hij werken moet.*

Dan zal hij ook, waar God hem ook plaatst, zijn weg met vreugde gaan en zijn werk met lust doen! En zo brak dan de tijd aan, die door God bestemd was, om Ds. Fransen naar Lisse te zenden.

In 't voorjaar 1886 bracht de gemeente opnieuw een beroep uit op Ds. Fransen en nu kon Zijn Eerwaarde niet bedanken. Hij nam het beroep aan en sprak op **28 Maart zijn intreerede** uit. 's Heeren tijd blijkt altijd de beste tijd, want ook Ds. Fransen mocht nu te Lisse met veel zegen arbeiden. Het was voorwaar voor die Leraar, die met zoveel ernst en geloofsovertuiging zijn taak opvatte, geen gemakkelijke werkkring.

Zo langzamerhand hadden verscheidene leden die verderfelijke, Godonterende antinomianse geest aangenomen en met kracht trad Ds. Fransen tegen die geest op. En 't mocht hem gelukken onder 's Heeren zegen bij velen die geest uit te bannen, wat voorzeker niet zonder veel arbeid en gebed geschieden kon. 't Was voor Lisse's Gemeente een zegen, om een predikant te hebben als Ds. Fransen.

De Gemeente breidde zich dan ook verbazend snel uit. Uit Hillegom, uit Vennep, uit Oost en West, uit Noord en Zuid verzamelde de Heere de vrienden der waarheid en verenigde ze te Lisse, in de Gereformeerde Gemeente.

Een grote opwaking had er plaats en velen sloten zich aan de Gereformeerde Gemeente aan. En was dit én voor Ds. Fransen, én voor de kerkenraad een verblijdend teken.

Toch kwam de Gemeente nu weer voor een grote moeilijkheid te staan. Het tweede kerkgebouw werd al weer te klein en men besloot een grotere kerk te bouwen. En reeds 6 Februari 1889 werd dit nieuwe kerkgebouw in gebruik genomen, welk gebouw er nog staat, doch veel is er inwendig reeds veranderd. Reeds tweemaal moest men al weer de plaatsruimte vergroten.

Eerst in 1895, toen er een orgel in de kerk geplaatst werd, werd er een kleine gaanderij in de kerk gebouwd en later in 1911 moest deze gaanderij weer aanmerkelijk vergroot worden omdat het gebouw al weer te klein bleek, om de grote schare te bevatten, die zondag aan zondag opkwam, om Gods Woord te beluisteren.

Het orgel was een geschenk van vele gemeenteleden aan de gemeente en 't was zeker niet naar ieders godsdienstige gevoelen, dat het kerkgezag begeleid werd door het orgelspel. Niet ieder begreep, dat door het gebruik van een orgel het psalmgezag beter tot zijn recht zou komen, niet ieder kende nog ps. 150 in zijn toepassing op onze Godsdienstige samenkomsten. Maar langzamerhand kwam ook in dit opzicht een gunstige wending.

Ds. Fransen mocht bijna 10 jaar hier te Lisse arbeiden, maar daarna werd hij weer naar een ander deel van de wijngaard geroepen.

Op 16 December 1895 sprak Ds. Fransen zijn afscheid, en vertrok de volgende dag naar Barneveld, waar hij na 2 jaar overleed. Voor velen is Ds. Fransen door Gods genade ten zegen geweest, in veler harten leeft nog Ds. Fransen en zal er blijven leven. De Heere kroonde Zijn knecht met genade en eer. Nu rust Hij daar boven, van al zijn arbeid en zijn werken zullen hem volgen.

Na het vertrek van Ds. Fransen brak voor de Gereformeerde Gemeente van Lisse een treurige tijd aan. Een geest van ontevredenheid over de handelingen van enkele personen. De gemeenschap der heiligen, door elk der leden erkend en elke zondag aan de Gemeente voorgehouden, werd niet meer gevoelt. Geen beginselverschil maar enkel persoonlijke feiten, waren oorzaak dat er een scheuring in Christus kerk ontstond, te droevig haast om te noemen in de geschiedenis van een kerk, die zo kan wijzen op 's Heeren daden en Zijn grote wonderwerken. Waren de eerste broeders op zo'n wonderlijke manier door de Heere bijeengebracht, hier werd niet meer gevraagd, wat wil de Heere?

Maar het IK kwam op de voorgrond en wat God vereend had, werd op droeve wijze vaneen gescheurd, welke scheuring op zondag 19 Sept. 1897 uitbrak; terwijl **Ouderling Tromp** voor de lessenaar kwam om voor te gaan in 't gebed, verlieten velen het kerkgebouw. Ja zelfs nog een **scheuring** brak uit bij de genen die eerst uitgetreden waren en zich bij de Chr. Gereformeerden hadden aangesloten.

De schrijver wil hier geenszins beoordelen of de schuld geheel bij de uitgetreden ligt, want dikwijls gebeurd het onder Gods volk, al heeft men in beginsel het recht aan zijne zijde, dat ze de zaken te weinig aan de Heere durft toe te vertrouwen. Doch ieder van Gods volk, in welk Kerkgenootschap dan ook, zal erkennen dat het diep treurig is, zulke verwijderingen in een Christelijke Kerk. De Heere Jezus sprak immers zelf: *Vader, Ik wil dat ze één zijn, gelijk wij een zijn.* En te Lisse wilde men niet één zijn.

Drie jaar lang was Gereformeerde Gemeente vacant. In het ruime kerkgebouw had men een schut geplaatst om de toehoorders wat dichter bijeen te brengen. 't Was een droevig gezicht, maar toch! wie er nu ter kerk kwamen, zij waren nu toch één en eendracht maakt macht. Zo langzamerhand voegden zich weer nieuwe leden bij het kleine, overgeschoten kuddeke, enkele uitgetreden kwamen weer terug en sloten zich, na schuldbelijdenis weer aan, zodat het ledental zich weer spoedig uitbreidde en het schut weer weggenomen moest worden.

De Gereformeerde Gemeente heeft ook veel te danken aan de nu ontslapen, maar onvergetelijke **Ds. Pieneman**, destijds predikant bij de Gereformeerde Gemeente in de Haag, die door de Heere gebruikt werd om de gemeente met raad en daad te steunen. Tijdens de vacature kwam Zijn Eerwaarde elke week uit de Haag naar Lisse, om de jeugd op de Catechisatie te onderwijzen in de leerstukken der godzaligheid. Dikwijls ook trad Ds. Pieneman voor de gemeente op en wist haar te troosten en te sterken.

Toch lag de begeerte, om een eigen voorganger te hebben, in de ziel der gemeenteleden. Och! wat zijn er een gebeden opgezonden door hen, of de Heere toch in Zijn grote genade ook voor Lisse een dienstknecht wilde beschikken. En ja! eindelijk was het ook voor Lisse als voor Zacharias: "Uw gebed is verhoord".

Want de laatste zondag van November 1898 deed de tegenwoordige predikant **Ds. J. Overduin** zijn intree in de Gereformeerde Gemeente, niet nog als Ds. maar als lerend Ouderling. Voor dezen diende Ds. Overduin als oefenaar de Gereformeerde Kerken en voor 't laatst als standplaats Boskoop. Vandaar werd hij naar Lisse beroepen, welk beroep hij, als een beroep van God gezonden, kon en mocht opvolgen. Zijn werk is niet ongezegd gebleven.

Een jaar nadat Ds. Overduin te Lisse gekomen was, werd hij door Ds. Pieneman als predikant bevestigd. Veel tot lof van deze leraar te zeggen, zou niet betamen, aangezien ieder overtuigd is, dat Ds. Overduin zou zeggen: Niet mij, o, Heere! maar Uwen Naam zij de eer.

Toch mogen we niet verzwijgen, dat zeker ook wel door het rusteloos werken van Ds. Overduin onder 's Heeren zegen de gemeente zo uitbreidde, dat het in 1911 noodzakelijk bleek, om meer zitplaatsen aan te brengen en dat doel heeft de Kerkenraad bereikt, door de gaanderij aanmerkelijk te vergroten en nu nog zijn er maar weinig plaatsen onverhuurd.

Een tweede vrucht van Ds. Overduin's werken is voorzeker het stichten der Chr. School. Dat schone gebouw met zijn acht lokalen is een monument voor Ds. Overduin. Hij bracht de gemeente tot inzicht; onze kinderen moeten onderwijs ontvangen naar en op grond van Gods Woord. En was ook het begin van onze Chr. School klein en gering, de Heere heeft ook die pogingen zo kennelijk gezegend, dat nu ongeveer 300 kinderen uit alle kerkgenootschappen dagelijks onder bearbeiding zijn van onderwijzers en onderwijzeressen, die zich gebonden achten aan Gods onfeilbaar Woord, mocht het zijn, hun en de kinderen tot tijdelijk, maar bovenal tot eeuwig heil. Iedereen kent en mint Ds. Overduin als de van God gezonden dienstknecht, die zijn gaven en zwakke krachten 's Heeren dienst trouw wil besteden.

Na al het gelezene verwondert het ons zeker niet, dat op 6 September 1915 de gemeente samen kwam om te gedenken, hoe de Heere 50 jaar lang gewaakt en gezorgd had voor de Gereformeerde Gemeente van Lisse. Met recht mocht toen Ds. Overduin de Gemeente bepalen bij het woord uit Ef. 2:20: "Gebouwd op het fundament der Apostelen Profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen". En is dat waar, dat de gemeente gebouwd is op zulk een fundament, dan geen nood.

Wat stormen dan ook moge woeden, wat ook moge vergaan, de Gereformeerde Gemeente zal blijven bestaan, want zij is gebouwd op het enig ware fundament, waarvan Jezus Christus de uiterste hoeksteen is!

Schenke de Heere de Gemeente met Leraar en Kerkenraad vergeving van zonde en spare Hij in Zijn grote lankmoedigheid allen tezamen nog lang tot eer Zijns Naams, die te prijzen is tot in eeuwigheid, is de wens des schrijvers.

Waarde Lezers!

Toen mij verzocht werd deze predicatie, welke door onzen gel. Leraar bij herdenking van het 50-jarig bestaan der Gereformeerde Gemeente te Lisse is uitgesproken, opnieuw te doen uitgeven en er een kort voorwoord bij te schrijven, was ik hiertoe, hoe onbekwaam ook, dadelijk bereid.

Niettegenstaande de satan er altijd op uit is de Kerke Gods te onderdrukken, mocht zij deze 50 jaar tot opbouw der Gereformeerde Gemeente in Lisse gestadig de nabijheid des Heeren ondervinden en mag zij wel zeggen: Eben-Haëzer.

Mocht dit boekje met aanhangsel over de wording der Gereformeerde Gemeente te Lisse strekken tot verheerlijking van Gods Naam en tot nut en zegen voor velen.

Moge de Heere voorts geven door de genade des H. Geestes te volharden in de leer, waarin de dierbare Zaligmaker Jezus Christus als de enige Redder en Verlosser van zondaren wordt verheerlijkt, opdat Gode de eer moge krijgen van al Zijn werken en niet de mens, zoals door onze gel. Leraar in de volgende regelen is verklaard.

H. van Voorst Jz.

LISSE, 6 Januari 1917.

LEERREDE GEHOUDEN DOOR Ds. J. OVERDUIN, 6 SEPTEMBER 1915.

Eféze 2:20.

Voorzang Psalm. 95.

Zo zijn wij dan heden saamgekomen om met de Gemeente stil te staan bij de weldaden haar geschonken. Immers dat moet de Gemeente nopen tot ware dankbaarheid. 50 jaar geleefd te hebben, onder het dierbaar licht des Evangeliums. Hoe vele die dat alles missen, die weggezonden liggen onder het on- en bijgeloof.

Maar nu is het vooral voor ons de vraag of wij een levend lidmaat van Christus zijn, want vreselijk zal het voor ons zijn geleefd te hebben onder het rijke aanbod van vrije genade en er geen acht op geslagen te hebben. De Heere zegt ons: die de weg geweten hebben, en niet bewandeld, die zullen met dubbele slagen geslagen worden en ach, ik vrees, dat er nog o zovelen in ons midden zijn, die onder al die weldaden nog onbekeerd zijn, die van dien dierbare Heere Jezus niets willen weten, ja met hun daden tonen: wijk van ons, aan de kennis uwer wegen hebben wij geen lust. O, mocht het u nog eens ter harte gaan, dat de Heere alzo veel arbeid der liefde aan u bewezen heeft van uw prille jeugd af en heeft laten toeroepen: *ach arm zondaar wend u tot Mij, en wordt behouden; want Ik ben God en niemand meer.* Maar wellicht denkt gij, wij kunnen ons maar zo niet tot God bekeren dat is immers een daad Gods, ach ja dat is volkomen waar, geloofde u het eens in waarheid dat gij uzelf niet bekeren kunt. O, wat zoudt gij dan gaan roepen met de kerke Gods, *Heere bekeerd Gij ons en Wij zullen bekeerd zijn.*

Nu, mocht de Heere, daartoe dit avonduur van herinnering, nog tot een rijke zegen voor onze onsterfelijke ziel gebruiken.

Volk van God, mocht gij eens een hart ontvangen met ware dankbaarheid. Wat kan het er ook dikwijls ver vandaan zijn, om de Heere hartelijk te danken voor al die zegeningen aan ons bewezen, dat zijn wij toch zo duur verplicht en de Heere is het toch zo eeuwig overwaardig. Wij hadden nooit naar God gevraagd of gezocht. Lagen wij daar ook niet op de vlakte des velds vertreden in ons bloed. Zie eens op uw ganse weg en gij zult uitroepen met de kerke Gods: *niet ons, niet ons o Heere, maar Uwe Naam alleen zij de Ere!*

Komt schikken wij ons dan nog vooraf tot het gebed, dat het de Heere nog mocht behagen, een waar dankoffer in onze ziel te bereiden door Zijn Dierbare Heilige Geest.

Zingen Ps. 103: 1-2.

De Apostel spreekt in Eféze 2, ***dat Joden en heidenen als uitverkorenen Gods, gebouwd zijn op één Hoeksteen*** (n.l. Jezus Christus).

Zo gaan wij u wijzen:

- 1e. Op de hoeksteen Jezus Christus zelf.
- 2e. Op de leer der Profeten en Apostelen.
- 3e. Op de vastigheid van dat gebouw.

Toehoorders,

Alle gelovigen, beiden Joden en heidenen zijn gebouwd op het fundament der Apostelen en Profeten. Zij hebben allen een en dezelfde grondslag. De Christus der Schriften is het enige, maar ook het onwankelbare fundament waarop hun geloof en hunne hoop gevestigd is. Op dezen grondslag worden zij als levende stenen, tot een geestelijken tempel opgebouwd, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen.

Hoeksteen, deze dient, om het gebouw veilig te doen rusten, en des zelfs muren door een onverbreekbare band samen te verenigen. Zodanig is nu Jezus Christus aan ons geopenbaard volgens Gen. 3:15, waar de Heere het allereerst gesproken heeft: *Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw en tussen uw zaad en tussen haar zaad; datzelve zal u de kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen*, hierin hebt gij de eerste openbaring van het Genadeverbond, hetwelk van eeuwigheid tussen God en God is opgericht Ps. 2, Ef. 1:4.

Die onderhandelingen tussen de Drie-enige God was omtrent de uitverkorenen, opdat zij allen weer in de zaligheid bij God zouden verkeren en dat zonder enige verdienste van hun zelve, volgens Paulus' brief aan de Romeinen die alsdan beschrijft de leer van vrije genade.

Zo wordt dan Adam en Eva weer direct in de zaligheid van God gezet en alzo maakte de Heere onderscheid tussen de uitverkorenen en verworpingen. Zoals wij zien in het offeren van Kaïn en Abel. Abel niet in de zaligheid gezet omdat hij beter was, maar alleen omdat hij een uitverkoren vat bij de Heere was. Zo zien wij dat God in die eerste heilsbelofte alles voortzet, zodat in de plaats van Abel komt Seth te staan, en de Heere aan de aartsvaders van mond tot mond Zijn Woord bekend maakt.

Ook weer na de Zondvloed met het geslacht Sem waaruit Abraham werd geroepen, als een afgodendienaar uit het Ur der Chaldeeën, waaruit wij zien het genadeverbond met Abraham, waarin de Heere beloofd: *en in uw zaad zullen allen volken der aarde gezegend worden*, ja voornamelijk uit hem zouden profeten en priesters voortkomen en zover het vlees aanging de Christus, de priesters als voorbeelden of type van Christus, de, profeten, waarvan Petrus getuigd, dat ze hebben geprofeteerd, door de Geest die in hen was van het lijden, dat op Hem komen zou en de heerlijkheid daarna volgende. Gal. 4:4. Wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijnen Zoon gezonden geworden uit een vrouw, geworden onder de wet. Zo is Christus in Zijn ganse lijden en sterven de hoeksteen geworden van het geestelijke gebouw, zowel oud als nieuw Testament.

Ten 2^e. Waarin de apostelen zijn voortgegaan om die leer der H. profeten in Jezus Christus te blijven verkondigen, niet alleen de Joden maar ook de heidenen zodat nu na Christus hemelvaart de scheidsmuur tussen Jood en heiden is weggevallen, zodat wij nu krijgen de kerke Gods over de gehele aarde, uit alle geslachten, natie en volkeren, nu worden al die uitverkorenen door middel van dat Woord der prediking en door de Heilige Geest samen gebracht, zodat het is één geloof, één doop en één Heere. Zo is en blijft dan de Drie-enige God de stichter en voortzetter van dat gebouw van het paradijs tot de jongste dag.

Nu heeft de kerke Gods een zeer grote strijd te strijden, zolang zij hier op aarde is, tegen duivel, wereld en hun eigen vlees. Daarbij komt, dat er zoveel hout en steen in dat geestelijk gebouw is dat er niet in hoort, wat de Heiland noemt, het onkruid in de akker, waarbij Jezus zegt tot Zijn discipelen: laat het beiden staan, opdat zij niet mogelijk het goede zoude uitrukken en 't kwade laten staan.

Toehoorders! Zo gaan wij nu spreken over de Deformatie en Reformatie der kerke Gods, zoals wij die vinden onder de oude bedeling als wij letten op Salomo's afgoderij, die zijn hart neigde tot de afgoden, waaruit ontstond de scheuring van het Rijk Israëls, zodat 10 stammen van Israël zich afscheurden, waarover Jerobeam koning werd en een Rehabeam koning werd over het Rijk van Juda. Het rijk van Israël verviel direct tot afgoderij en Juda volgde ook daarin, zodat vele koningen van Juda de afgodendienst aankleefden, die het volk afkerig maakte van de God hunner vaderen, de God van Abraham, Izak en Jakob, zodat er dan weer onder de regering van vrome koningen een Reformatie plaats greep, zoals onder Hiskia, Josia en meer anderen. Zo ging het onafgebroken voort, tegelijk met de straffen en oordelen Gods, zoals wij zien, de wegvoering naar Babel en tenslotte cijnsbaar gemaakt onder het Romeinse Rijk.

In die tijd is de Koning Zijner kerk zelf gekomen (nl. Jezus Christus) en heeft de verlorenen schapen van het huis Israëls bijeengebracht. De Joden in het algemeen, verwierpen de Christus als de beloofde Messias en zij hebben gezegd: *kruis Hem, kruis Hem, Zijn bloed kome over ons en onze kinderen*, dat is de val der Joden geweest en der Heidenen oprichting. Met de komst van Christus krijgen wij Zijn dood en begrafenis, opstanding en hemelvaart, zitting ter rechterhand Gods des Vaders, en daarna de uitstorting des Heilige Geestes op alle vlees. Hand. 2; de bedeling des Nieuwe verbonds, waarin wij nu al bijna 2000 jaren leven.

Nu is het ook alsoo gegaan met de kerk des Heeren in de nieuwe bedeling. Deformatie en Reformatie volgens onze Kerkgeschiedenis, waarop wij nu niet in den brede over zullen spreken, laat het ons genoeg zijn, als wij zeggen, vanaf de 4^e eeuw af is de kerk des Heeren in verval geraakt, tot de 16^e eeuw. In het jaar 1517 was ze zo weggezonden in het bijgeloof, dat ze bijna niet meer zichtbaar was, evenwel zij was er nog gedurig kwam dat uit, o.a. had men Hus die 100 jaar voor de Reformatie werd verbrand om de waarheid.

De 31^e Oktober sloeg Luther door de kracht Gods zijn 95 stellingen op de deur der kerk van Wittenberg. Zwaar bestreden en ten slotte voor de Keizer geroepen te Worms, horen wij hem na zijn verdediging der waarheid zeggen: "Hier sta ik, ik kan niet anders, God helpe mij, amen".

Zie zo werd van die dag af het Woord des Heeren tot zijn recht gebracht en Gods volk weer verlost van het juk des bijgeloofs. Zodat wij van toen een wettige vergadering kregen van godvruchtige dienaren met het Woord in hun midden om alle ketterijen uit te bannen, zoals voornamelijk in die tijd de dweperij van Doopsgezinden en later allerlei slag, toen vooral de Remonstranten, welke zulk een beroering in onze landen heeft teweeggebracht en ten slotte de Dordse Synode 1618-1619 heeft beslist, waaruit wij zien de zuiverheid der kerk te dien dagen.

Doch zien wij ook weer hoe die kerk onzer vaderen is afgeweken en nu niet in 't bijgeloof maar contrarie in ongeloof, zodat men er toe kwam om die leerstellingen der Dordtse Synode, die gegrond waren op de zuiverheid van des Heeren Woord te verwerpen en in het jaar 1816 de D.K. voor oud en versleten weg te doen, neen daar moest een Hamagse-Kerkorde voor in de plaats komen, zodat daarmede het hek werd opengezet voor alle goddeloze ketterij en men mocht nu vrij prediken dat Gods Woord een fabelboek was en alle wonderen daarin vervat, leugens en bedrog was. Zo woekerde het ongeloof met kracht voort, tot op dezen huidige dag toe.

Evenwel er kwam een Reformatie, zoals wij weten uit de kerkgeschiedenis. De Godzalige Ds. de Cock. van Ulrum was de eerste die protest tekende tegen de Haagse

Synode, het duurde niet lang daarna of Ds. de Cock werd vervolgd, met veel haat en vijandschap uit de kerk verbannen en geldboeten opgelegd enz. waaruit men van toen af weer een Reformatie kreeg, mannen als Ds. De haan, Ds. Brummelkamp, Ds. Van Velzen en meer anderen hebben dit ondervonden dat zij uiteengejaagd werden, ja sommigen zelfs gevangenisstraf ondergingen. Tenslotte kwam hierin ook verandering. De regering wilde deze schikking treffen, dat als degenen die om het Woord uitgeworpen waren de naam van Afgescheidenen aannemen wilden, mits afstand doende van alle kerkelijke voorrechten, zelf de zorg van traktementen en onderhouding der armen en wezen op zich nemende, zij dan ongehinderd konden vergaderen.

Dit laatste om alle ellende te voorkomen werd toegegeven en zodoende kreeg men weer een onderlinge twist onder de broeders, de ene gemeente met Leraar bukte en nam de nu nog bestaande Afgescheidene gemeente aan en de andere niet, die bleven op zichzelf staan de z.g. Ledeboerianen en Gemeente onder 't kruis. Zo was het dan ook hier gesteld te Lisse in het jaar 1865. Bij deze gelegenheid zullen wij hiervan iets naders zeggen. Voor het jaar 1865 woonden hier enige mensen, die zich niet verenigen konden onder het juk der Haagse Synode.

Deze mensen, inzonderheid Segers, Van Voorst, Moolenaar, Mijnders, Van Aalst en Neuteboom hebben het eerst vergaderd onder elkander ten huize van Segers, ook wel werd er gezelschap gehouden op 't Keukenhof bij Van Voorst.

Ten slotte zijn de broeders in overleg gekomen om een gemeente te stichten, hiertoe heeft vooral Neuteboom bijgedragen een man zachtmoedig met genade en goed verstand. Er werd besloten voorlopig in een kamer bij Segers kerkelijk te vergaderen, waar dan ook 's morgens de gemeente samen kwam. Het kerkgebouw is gezet op de Kanaalstraat, (toen genoemd Broekweg).

Voor het eerst heeft Ds. Eichorn van Haarlem een woord van inwijding gesproken naar aanleiding van 2 Kor. 7-10. Men zou zo zeggen dat is toch geen woord van inwijding. Doch ziet geliefde toehoorders de Heere gebruikte dit woord tot bekering van een die louter uit nieuwsgierigheid eens kwam luisteren, deze man was Helleman zodat hij die ware droefheid tot God ondervinden mocht. Terecht een gezegende inwijding. Kort daarop trof de pas in zijnde gemeente een zware slag. Broeder Neuteboom werd door een pokziekte weggenomen.

Onder D. Meulenbrugge is een nieuw en flink kerkgebouw gezet, deze was de eerste die hier de gemeente diende tot het jaar 1869 en is de 11den juli van deze gemeente vertrokken naar een andere wijngaard, na hem heeft broeder Wijting als oefenaar de gemeente gediend tot het jaar 1876, deze verliet haar om de gemeente van Goes in Zeeland te stichten.

Toen is in het jaar 1879 Ds. Elias Fransen consulent geworden van deze gemeente en is deze in het jaar 1886 voor de tweede maal beroepen, welk beroep zijn Eerwaarde heeft aangenomen en die de 28^e Maart deszelfden jaars zijn intrede deed.

Deze heeft met vrucht en zegen hier gearbeid tot het jaar 1895 en is toen naar een andere wijngaard geroepen en van hier vertrokken naar Barneveld.

Na deze ontstond er een droevige scheuring der broeders, in deze toestand heeft de gemeente veel steun ondervonden van wijlen Ds. Pieneman, die de gemeente 3 jaar heeft bijgestaan met prediken en catechiseren, daarna is de gemeente overgegaan om te beroepen als oefenaar. br. Overduin van Boskoop deze als lerend ouderling bevestigd is in het volgende jaar als Leraar in het ambt gezet door Ds. Pieneman en zo mogen wij als uw Leraar tot heden toe staan in het midden van u.

Wat al een zegeningen gemeente van Lisse waar de Heere ons in heeft laten delen, o dat wij dan maar meer en meer gebouwd mogen worden op de uiterste Hoeksteen Jezus Christus; komt zingen wij uit de 68ste Psalm daarvan vers 5.

Geliefde toehoorders.

Wij mogen wel zeggen niet mensen of een mens maar de Heere Zelf is de stichter geweest van deze wijngaard. In Zijn aanbiddelijke wijsheid was het, Zijn kinderen van ginds en elders alhier bijeen te vergaderen en in hunne harten te geven om in een kerkelijke bediening het zuivere Woord Gods te horen. Zo mogen wij thans herdenken het 50-jarig bestaan der gemeente. Wat het die mensen gekost heeft, in het bijzonder de broeders G. Segers en Van Voorst en later nog broeder Tromp en anderen daarop zullen we nu niet ingaan.

Maar geliefden, zijn wij nu al een levend lidmaat van Jezus Christus? Wij reizen naar die geduchte eeuwigheid, immers het zal ons niet baten al roepen wij in enen vorm, onze tempel, onze tempel is deze, en straks nog als voor eeuwig weg te zinken in de hel.

O vreeslijk als al die arbeid der liefde die de Heere hier geschonken heeft, nog tegen ons zal moeten getuigen, een hel bij een hel zal dat uitmaken, de weg geweten en niet bewandeld en te zeggen, wijk van ons, want aan de kennis uwer wegen hebben wij geen lust. Och dat wij toch mogen bedenken, wat tot onzen vrede nodig zij, om wel getroost te leven en zalig te mogen sterven.

Volk van God dat is uw voorrecht, als levende stenen zijt gij gebouwd op de uiterste Hoeksteen Jezus Christus en daarom kunt gij recht dankbaar zijn. Eerst dat gij geboren werd ouder het licht des Evangeliums, ten andere en bovenal dat het door Gods Geest aan uw arm zondaarshart werd geheiligd en toegepast, zodat gij uzelf kreeg te zien als een doodliggend zondaar waarover gij zeer bedroefd werd en uit het gemis tot God begon te roepen en door 't geloof kwam te getuigen ik zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheid.

Maar zegt gij, ik durf dit niet te zeggen op die Hoeksteen Jezus Christus gebouwd te zijn.

Welnu bid dan de Heere om vermeerdering uws geloofs, om te mogen komen tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods, om tot lof en eer van de volzalige God hier reeds door het geloof werkzaam te mogen zijn en eenmaal daarboven volkomen de Vader en Zoon met de Heilige Geest alle lof en eer en heerlijkheid toe te brengen tot in eeuwigheid. Amen.

Slotzang Ps. 150: 1-2.